

Guggenberger-Ježek

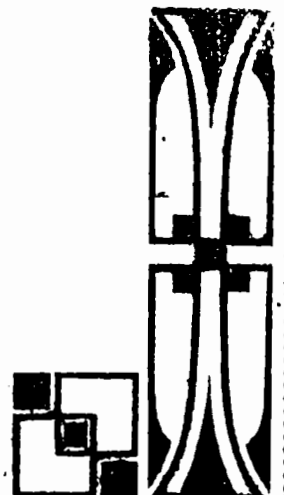
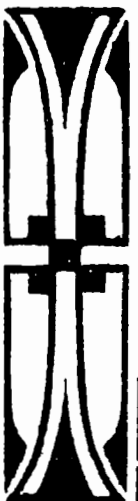
Katolická mravouka

pro

sedmou třídu gymnasijsní
a šestou třídu reální

Cena váz. 1 K 80 h.

KATOLICKÁ MRAVOUKA

PRO

SEDMOU TŘÍDU GYMNASIJNÍ A ŠESTOU TŘÍDU REÁLNI

SESTAVIL

V. GUGGENBERGER.

DRUHÉ, OPRAVENÉ A ROZŠÍŘENÉ VYDÁNÍ POŘÍDIL

J. JEŽEK.

Schváleno vysokým c. k. ministerstvem kultu a vyučování dne 16. září 1905 č. 34.331.
Nejdůst.: k. a. Ordinariatem v Praze dne 15. listopadu 1905 č. 13.205, Biskup. konsistoři
v Hradci Králové dne 22. února 1906, č. 1929 Biskup. konsistoři v Litoměřicích dne
19. února 1906 č. 1443, Biskup. konsistoři v Čes. Budějovicích dne 26. března 1906 č. 3291,
k. a. Ordinariatem v Olomouci dne 31. července 1906 č. 5667 a Biskupskou konsistoři
v Brně dne 21. února 1907 čís. 889.

VÁZ. ZA 1 K 80 H.

V PRAZE.
NÁKLADEM J. OTTY.

1907.

Veškerá práva vyhrazena.

Tiskem České graf. akc. společnosti »Unie« v Praze.

Ú v o d.

§. 1. Co jest katolická mravouka.

Katolická mravouka je věda, která nás učí, jak bychom zde na světě dle učení Ježíše Krista mravně byli živi, bychom po smrti těla šťastně došli svého posledního cíle, věčné spásy; nebo život věčný jest odplatou spravedlivého života pozemského vedle slov Páně: „I půjdou, kteří dobře činili, na vzkříšení života.“ Jan 5, 29.

§. 2. Katolická mravouka na čem se zakládá; její pravost.

1. Základem katolické mravouky jest věrouka (dogmatika), která pojednává o pravdách zjevení božího.

Předmětem těchto pravd jsou: Bůh, rozumní tvorové, jejich původ a konečný cíl.

*Všechny ty pravdy, jimžto učí církev katolická, jsou s lidským chtěním a jednáním úzce spojeny, ježto mravný člověka život nelze odloučiti od víry a náboženství, pročez o mravouce, která k tomuto životu dává návod, právem lze říci: *Mravouka jest stělesněná, v život uvedená dogmatika; tato jest stromem, ona pak ovocem jeho.**

*2. Poněvadž jen církev katolická chová učení Ježíše Krista za pomoci Ducha sv. (Jan 14, 6) čisté a neporušené, její mravouka jediná jest pravá, ana jediná na základě neporušeného zjevení božího vede člověka k svatosti a dokonalosti, k níž jest povolán: „*Buďte dokonalí, jakož i Otec váš nebeský dokonalý jest.*“ Mat. 5, 48.*

§. 3. Přednosti, kterými předčí katolická mravouka.

*1. Katolická mravouka jsouc založena na zjevení božím opírá se o nejvyšší autoritu, totiž o autoritu boží: „*Mé učení není mé, nýbrž tcho, který mě poslal.*“ Jan 7, 16.*

*2. Katolická mravouka určuje cílem lidské mravné snahy spojení s Bohem: „*Chci, by kde jsem já, i oni byli se mnou.*“ Jan 17, 24.*

3. Katolická mravouka uvádí náboženské a mravné prostředky, jimižto lze dojiti toho cíle, jako: tři božské ctnosti, sv. svátosti, bdě-

lost a opatrnost, modlitbu, sebezapření atd.: „Kdo věří a pokřtěn bude, spasen bude.“ Mar. 16, 16. „Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení.“ Mat. 26, 41. „Kdo chce za mnou přijíti, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne.“ Mat. 16, 24.

4. Katolická mravouka *odnáší se k životu praktickému*, neobsahuje věci odtažitých (abstraktných) a neukládajíc nic nemožného; nebo čemu Ježíš Kristus učil, to i sám činil, a příkladu jeho následovali četní svatí, kteří byli rovně tak křehcí lidé jako my.

§. 4. O mravouce filosofů pohanských

1. Mravouka pohanských filosofů byla jen *subjektivná*, jsouc jako dogmatika pohanská založena na autoritě lidské, a tudy vymáhala známého: „Jurare in verba magistri“ (přisahati v slova učitelova).

2. Mravouka pohanská *nedávala popudu k životu mravnému*; nebo majíc nepravé představy o Bohu a člověku hověla rozličným naruživostem a chtíčům tělesným, dovolujíc na poctu bohův i nejhнусnějších neřestí (opilství, smilstvo).

3. Nepoznávajíc ani závislosti ni důstojnosti lidské pohanská ethika (mravověda) *člověka buď příliš přeceňovala* (apotheosis), *buď příliš snižovala* (otroctví).

4. Nevědouc nic určitého o původu hříchu a o určení člověka *nebyla s to, by člověku skýtlala prostředků*, jimiž by hřích zhladil a cíle svého se domáhal.

5. Ethické učení starých filosofů, ačkoli bylo někdy i vznešené, mělo články *odtažité*, a zůstávajíc obmezeno na úzký kruh jejich posluchačů, nepůsobilo v lid a jeho život; nebyloť vzoru, který by učení toho byl dokazoval svým životem.

§. 5. O mravouce bludařské

1. I mravouka bludařská, ač je též křesťanská, ve mnohých věcech *valně se liší* od mravouky katolické, což ani nemůže býti jinak; nebo všeliké porušení víry má v zápětí i porušení mravů, protože věrouka a mravouka mají se k sobě jako příčina k výsledku.

2. Tento rozdíl katolické a bludařské mravouky je stvrzen i dějepisem:

a) Někteří bludaři hledajíc původu všeho zla ve hmotě a ne v převrácené vůli lidské žádali, by člověk své tělo mořil a ničil buď naprostou *zdrželivostí* (Enkratité) nebo bezuzdnou *rozmařilostí* (Karpokratiáné);

- b) jedněm bylo manželství věcí nedovolenou (Manicheové), jiní zavazovali k němu každého napořád (Jovinianus, Helvidius, Vigilantius);
- c) *jedni* vylučovali každého, kdo těžce se prohřešil, na vždy z církve (Novatiáné), jiní popírali možnosti a potřebnosti dobrých skutků, hříchem prohlašující všeliký i dobrý skutek lidský (Luther) atd.

§. 6. K a t o l i c k á m r a v o u k a k t e r a k s e r o z v r h u j e .

Katolická mravouka dělí se ve *všeobecnou* (generální) a ve *zvláštní* (speciální).

1. *Všeobecná část* jedná:

- a) o svrchovaném zákoně (principu) a všeobecných výminkách mravného dobra;
- b) o mravném dobru a jeho protivě, mravném zlu, vůbec.

2. Část *zvláštní* obsahuje jednotlivá naučení mravná a jedná o ctnostech a jejich protivách, hříších, zvláště.

Mravouka všeobecná.

Díl prvý.

A. O svrchovaném zákoně a všeobecných výminkách mravného dobra.

§. 7. C o s l o v e s v r c h o v a n ý m z á k o n e m m r a v n é h o d o b r a .

1. *Svrchovaný zákon* (princip) mravného dobra jest *prapůvod* či *poslední příčina*, k níž je vztahovati všeliké dobro mravné. Jako nic ve světě, tak ani mravné dobro není totiž *nepodmíněno*, nýbrž *podmíněno*, majíc příčinu svého bytí a trvání ne v sobě, nýbrž mimo sebe.

2. *Poslední příčinou* všech věcí, tedy i mravného dobra ve světě jest *Bůh*, který, jako jest bezvýminečně jsoucí, i bezvýminečně či *naprosto dobrý* jest. „*Nikdo není dobrý, jedině Bůh.*“ Mat. 19, 17., t. j. Bůh jest mravné dobro samo. Kdo tedy popírá osobného Boha, tomu jest popírati i rozdíl mravného dobra a zla.

B. O všeobecných výminkách mravného dobra.

§. 8. Všeobecné výminky mravného dobra které jsou.

Bůh, který je prapůvod mravného dobra či mravné dobro samo, chce též jen mravné dobro ve všech tvorech svých, a proto může jen to mravním dobrem býti, co se srovnává s jeho vůlí. A že mravné dobro jeví se jednáním člověka, které vychází z jeho vůle povzbuzené poznáním, mravné dobro ve světě trvá jen za těchto výminek:

1. *Bůh-li svou vůlí, jež má býti pravidlem lidského chtění a jednání, člověku oznámil* (výminka *objektivná*);

2. *Bůh-li člověku dal schopnost, aby vůli jeho poznal a činil* (výminka *subjektivná*).

Bůh učinil obé.

I. O objektivné výmince mravného dobra.

§. 9. Jak Bůh zjevil vůli svou.

Vůli svou, již člověk má se řídití, oznámil Bůh jednak *přímo* — *zákon přímo božský*, jednak *nepřímo* — *zákon nepřímo božský* neboli *lidský*; onen má autoritu naprostou, tento vztažnou, z Boha odvozenou, pokud totiž Bůh velí poslouchati lidí (vrchností, představených).

Zákon přímo božský jest buď *přirozený* nebo *nadpřirozený* (*zjevený, kladný*)

1. Zákon přímo božský.

§. 10. O zákoně přirozeném.

1. *Přirozeným* slove zákon, který člověku jest *vrozen*, t. j. v rozumu a s rozumem dán, tak že touto mohutností poznává, co mu jest činiti a čeho nechati.

2. Zákon tento přesně je vyjádřen v písmě sv. slovy: „*Čeho nechceš, aby od jiného dalo se tobě, hled, abys ty toho nečinil jinému.*“ Tob. 4, 16. „*Všecko, cokoli chcete, by vám lidé činili, i vy činite jim.*“ Mat. 7, 12.

3. *Účelem* zákona přirozeného jest, aby vedl člověka k cíli přirozenému, ku blahu pozemskému.

4. Přirozený tento zákon měl člověk *před pádem* svým, protože byl stvořen s rozumem, jenž zdrojem je tohoto zákona, a má jej i *po*

pádu svém, protože rozum jeho prvotným hříchem nebyl zničen, nýbrž jen oslaben.

Tomu učí písmo sv. i tradice pravíce, že *i pohané*, ač zjevení božího neznají, přec od přirozenosti *činí, co po zákoně jest, majíce zákon napsaný v srdcích svých*. „Když pohané“ — píše sv. Pavel v listě svém k Římanům — „kteří nemají zákona, od přirozenosti činí, což jest zákona, takoví nemající zákona sami sobě jsou zákonem a ukazují dílo zákona napsané v srdcích svých.“ Řim. 2, 14.

5. Protože zákon ten člověku jest vrozen, *platí všem věkům a všem lidem*, nemůže býti ni změněn ani zrušen, aniž kdo od něho může býti oproštěn (dispensován). Důvodem toho jest, že úchylnka od přirozeného zákona (mravního) není možna, poněvadž Bůh ji nemůže připustiti, an by jinak popíral sama sebe.

O nadpřirozeném (zjeveném, kladném) zákoně božím.

§. 11. Nadpřirozený zákon boží co jest a jak se dělí.

1. *Nadpřirozený* zákon boží je ten, který Bůh člověku *zjevil* způsobem nadpřirozeným, aby došel svého cíle *nadpřirozeného*, pro nějž je stvořen.

2. Nadpřirozený zákon boží dělí se na *předkřesťanský* a *křesťanský*; onen zase v *předmojžišský* a *mojžišský*.

§. 12. O předkřesťanském zákoně božím

1. *Předkřesťanský* zákon boží je souhrn všech přikázání, ustanovení a nařízení, jež Bůh dal ve Starém zákoně lidem na př. v ráji, za Noema a patriarchů, a jež konečně doplnil zákonem mojžišským.

Předmojžišský zákon má předpisy venkoncem *kladné*, t. j. takové, na něž by člověk pouhým rozumem nebyl připadl. Týkají se: obřízky, rozdílu čistých a nečistých zvířat, záповědi nepožívati krve atd.

Zvířata čistá Židům byla, jež mají kopyta rozdělená a přežívají, a ve vodách vše, co má ploutve a šupiny.

Nečistá byla: velbloud, králik, zajíc, vepř; z ptactva: orlice, noh, luňák, sup, krkavec, pštros, sova, káně vodní, jestřáb, čáp, labuť atd. III. kn. Mojž. 11.

2. Zákon *mojžišský* obsahuje předpisy buď číře *mravné* (morální) nebo takové, jež týkaly se *obřadů* bohoslužebných a *politicko-občanských* poměrů Židů.

a) *Mravný* zákon stručně je snesen v *desateru* (decalogus), které mimo prvé a třetí přikázání toliko zákon přirozený v sobě zavírá a má *věčnou* platnost. Proto Ježíš Kristus dekalogu *nezrušil*,

nýbrž jak sám pravil („*Nedomnívejte se, že jsem přišel rušit zákona nebo proroků; nepřišel jsem rušit, ale naplnit.*“ Mat. 5, 17), *ho doplnil*, jednak odklidiv jeho *nedokonalosti* (mnohoženství, rozlučitelnost manželství, právo msty, krvinu), jednak ukázav, že *není lpěti* na liteře, nýbrž *hleděti k duchu zákona*. Mat. 5, 20—48;

b) *zákon obřadný a občanský* Ježíš Kristus *zrušil*, protože se nehodily k poměrům a potřebám národů křesťanských.

Platnosti pozbyl obřadný zákon *smírnou smrtí Kristovou*; občanský pak zákon (neobcovati s pohany atd.) přestal rozkazem Páně: „*Jdouce po všem světě, kaďte evangelium všemu stvoření.*“ Mar. 16, 15.

§. 13. O křesťanském zákoně božím.

Jediný dokonalý zákon mravný a nejúplnější projev vůle boží je *zákon křesťanský*, Ježíšem Kristem zjevený.

1. Nikdy ni do Krista ni po Kristu nebylo slýcháno podobného učení, které by podávalo tak vznešené a důstojné pojmy o Bohu a o člověku, o jeho původu a cíli, které by lépe srdce šlechtilo, mysl čistilo a vůli ke ctnosti více rozněcovalo.

2. K výbornosti jeho poukazují jména, jež mu dávají; slove *zákonem novým, zákonem víry, zákonem svobody, zákonem lásky, zákonem evangelickým*, jména to, jichž význam zřejmý jest.

3. Jsa dokonalým *zákon křesťanský nepotřebuje ni přeměny ni opravy* a platí tak, jak jest, na věky. „*Dokud nepomine nebe i země, jediné písmě, nebo jediný bod nepomine ze zákona.*“ Mat. 5, 18. „*A bychom my neb anděl s nebe kázal vám (něco jiného) mimo to, co jsme vám kázali, proklat bud.*“ Gal. 1, 8.

Církev katolická zavrhla již v III. století blud Montánův, že nadejde ještě i doba Ducha sv., která přinese zákon dokonalejší, nežli je zákon Ježíše Krista.

2. Zákon nepřimo božský neboli lidský.

§. 14. O m o c n o s t e c h z á k o n o d á r n ý c h.

1. Zákon *lidský*, t. j. daný vrchností lidskou, slove *nepřimo božským*, protože zákonodárné mocnosti jsou zřízeny Bohem. „*Každá duše mocnostem vyšším poddána bud, neboť není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, od Boha zřízeny jsou.*“ Řim. 13, 1. „*Neměl bys nade mnou moci žádné, kdyby tobě nebyla dána s hůry.*“ Jan 19, 11. Jsou pak dvě moci zákonodárné: *duchovní* či *církevní* a *světská* či *občanská*.

a) Má-li každá společnost právo dávatí svým členům zákony a předpisy, tím více je k tomu oprávněna církev; jsouc od Boha založena, od Boha *přímo* přijala moc zákonodárnou. „Neuposlechne-li církev...“ Mat. 18, 17. „Cokoli svázete na zemi...“ Mat. 18, 18. S mocí zákonodárnou nezbytně je spojena moc *soudná* (církevní soud, manželský s.) a *trestná*. Tresty církevní jsou na př. odepření rozhřešení, církevního pohřbu, vyloučení z církve a interdikt (zákaz bohoslužeb v městě, v celé zemi).

Zákonodárná moc *duchovní* soustřeďuje se v *obecném sněmě církevním* a v *papeži* pro veškeru církev, v *biskupu* pro diecesi;

b) zákonodárná moc *občanská* jest buď při *mocnáři samém* (monarchie absolutistická; v Turecku) nebo při *mocnáři a zástupcích lidu, poslancích* (stát konstitučný; v Rakousko-Uhersku) nebo jen při zástupcích lidu (republika; ve Švýcarsku, Francii).

2. Odtud *zákon lidský* dělí se v *duchovní* či *církevní* a *světský* či *občanský*.

3. Vrchnost *duchovní* hledí k našemu blahu *věčnému*, pořádajíc naše nábožensko-mravné poměry, kdežto vrchnost *světská* má zření k našemu blahu *časnému* a k našim poměrům občansko-právním.

4. Ačkoli každá z těchto vrchností má svůj obor, mimo jehož meze přestává její působení, přece jedna druhou podporuje v konání jejího povolání

§. 15. Z a k t e r ý c h v ý m i n e k p l a t í z á k o n l i d s k ý .

Výminky, za kterých zákon lidský nabývá platnosti, jsou *věcné* (materialné) a *dobné* (formální).

1. *Věcné* výminky jsou:

- a) aby zákon byl *pravidlem obecným*, t. j. všechny členy té společnosti, které je dáno, stejně zavazujícím, jinak by byl jen příkazem, který dává se jednotlivcům;
- b) aby zákon byl *pravidlem spravedlivým*, t. j. fysickým a morálně možným, neukládaje totiž věci nemožných, jež byly by nad síly člověka, ani takových, které by byly proti zákonu božimu. „Poslouchati sluší více Boha než lidí.“ Šk. ap. 5, 29. Hříšné zákony nevízí; zavazují však spravedlivé zákony vrchností bezbožných. Proti nim možno se brániti tiskem, petičemi, trpným odporem, nikoli vzpourou, královraždou!

2. *Dobné* výminky jsou:

- a) aby zákon *dán byl od náležité vrchnosti*, tedy církevní od vrchnosti duchovní, světský od vrchnosti občanské;

b) aby zákon byl *řádně prohlášen* (promulgován).

Nezaviněná neznalost zákona ospravedlňuje ve svědomí (před Bohem), nikoli před soudem.

§. 16. Z á k o n y , k d y a j a k b ý v a j í v y k l á d á n y .

1. Předním požadavkem, který plyne z účelu zákona samého, jest, aby maje býti pravidlem lidského jednání, byl *jasný*. Nevyhovuje-li tomuto požadavku, a nastane-li v některém případě pochybnost o tom, co velí zákon, je třeba jej vyložití.

2. *Výklad* zákona je trojí:

- a) *authentický* či *původný*, když zákonodárce sám vyloží zákon svůj. Takový výklad, protože je spolehliv, má vážnost zákona;
- b) *doktrinálný* (vědecký) od právníků z účelu a ze smyslu zákona vzatý. — Sem náleží výklad *soudní*, soudcem daný a svědčící jen sporným stranám;
- c) *usuálný* (zvykový), který se zakládá na nějakém právním obyčeji. Jest pak *obyčej právním*:
 - a) není-li na odpor ani božím ni církevnímu zákonu;
 - b) nedává-li místa zlu, a není-li obecnému dobru na závalu;
 - g) trval-li již po delší dobu, od většiny jsa zachován s vědomím moci zákonodárné a bez námítky.

§. 17. Z á v a z n o s t z á k o n ů k d y p ř e s t á v á .

1. Každý vůlí boží, svým svědomím a povinnou péčí o své časné a věčné blaho je vázán, aby zákonů vrchnosti, již jest podroben, náležitě šetřil, byť i vrchnost toho výslovně nepravila, nebo v úmyslu dáti zákon zahrnut jest i úmysl *ve svědomí zavázati* poddané k poslušnosti Řím. 13, 2.

2. *Povinnost ta* teprve *přestává*, když zákon *pozbyl platnosti*; nebo jsa lidským ustanovením, může nejen změněn, nýbrž i zrušen býti.

Zákon může *pozbyti* platnosti

A. *pro veškeru společnost*:

- a) *přestala-li příčina*, pro kterou byl dán (karanténa, pokud hrozí zavlečení cholery, moru) neb uplynula-li lhůta předem stanovena;
- b) *zruší-li jej zákonodárce* sám buď *úplně* nebo *částečně*. Prvé děje se zpravidla vydáním zákona nového, druhé připojením dodatků;
- c) *příčí-li se mu právní obyčej*.

d) *promlčením*. Urážka na cti *slovem* promlčí se po 6 týdnech, *tiskem* po 3—6 měsících; promlčení při držbě pozemkové nastává po 30 a více letech.

B. pro *jednotlivé osoby*:

- a) *dispensací* (oproštění), když zákonodárce z vážných důvodů někoho pro *jeden* anebo *několik případů* propustí z povinnosti zachovávatí jistý zákon;
- b) *privilejem* (výsadou), když zákonodárce jistou osobu nebo některý stav *na vždy* vyjme z jistého zákona, nebo vydá zvláštní zákon na prospěch osob, stavu, věci (nedotknutelnost poslancova, stav duchovní, šlechtický, vojenský, monopol, patenty);
- c) *epikii* (*epieikeia* příhodnost, mírnost), když poddaný takořka sám se dispensuje, moha z dobrých důvodů se domýšleti, že zákonodárce neměl úmyslu případ, o který právě jde, pojmouti do svého zákona; radno však žádati formální dispensace, by všelikému omylu bylo zamezeno.

Který jest přímý účinek zákona.

Vůle boží, jejímž výrazem je zákon, může buď *rozkazovati* nebo jen *pobízeti*; v onom případě je zdrojem *povinností*, v tomto zdrojem *rad*.

A. O povinnostech.

§. 18. Povinnost co jest a který důvod její.

1. *Rozkazuje-li* vůle boží, vyslovuje pravidlo vymáhající poslušnosti, jemužto se podrobiti člověku jest *morální nezbytností*, a tato morální nezbytnost slove *povinnost*.

2. *Nejvyšším a posledním důvodem* veškerých povinností je tedy *rozkazující vůle boží*. Člověku jest činiti tak, jak Bůh chce, a protože Bůh to chce. Tomuto důvodu jsou všechny jiné podřízeny (blahé a neblahé následky lidského jednání, odměna, trest a pod.), ač i tyto jsou mocnou pohnutkou, proč zákonů posloucháno.

§. 19. Povinnosti jak se dělí.

Jako zákony samy, tak i povinnosti z nich plynoucí jsou rozdílny. Rozeznáváme:

- 1. *povinnosti k Bohu, k sobě a k bližnímu*;
- 2. *povinnosti tvrdivé a záporné* (Milujte nepřátele své — nezabíješ!);

3. *přirozené* a *kladné* (v neděli ošetřovati nemocného — pomní, abys den sváteční světil!);

4. *bezvýminečné*, t. j. takové, kterých opominouti nikdy není dovoleno, a *výmínečné*, které zavazují jen za jistých výminek, na př. bližního sváděti ke lži vždy a naprosto je zapověděno; ale bližního káratí a napomínati je povinností jen těch, kdo k tomu jsou oprávněni, a to jen ještě za jistých výminek;

5. povinnosti *spravedlnosti* a povinnosti *lásky*; ony, ne však tyto, dávají bližnímu právo žádati na druhu, by své povinnosti k němu dostál. a ukládají, byly-li porušeny, povinnost náhrady (zaplatiti dluh — dáti almužnu);

6. *větší* a *menší* či více a méně důležité, na př. povinnosti k duši a povinnosti k tělu, nebo zachrániti člověka z hořícího domu — vynášeti nábytek.

Učení, že jsou všechny povinnosti stejny, církev zavrhlá, protože písmo sv. výslovně mluví o *příkázáních velikých* a *malých*. Mat. 5; 19. a 22, 36.

II. Ke konání povinnosti pobádají *pohnutky* (motivy). Pohnutka vůli pobádá k *činnosti* nebo jí od ní zdržuje.

Pohnutky, jež plynou z rozumu (činím-li něco pro čest, slávu, zisk), slovou *přirozené*; vyplývají-li z víry — *nadpřirozené*.

Nejdůležitější pohnutky mravouky křesťanské jsou:

1. *láska k Bohu* — dobro činím nebo zla se varuji, že Boha miluji: „Miluje-li kdo mne, řeč mou zachovávatí bude.“ Jan 14, 23;
2. *naděje života věčného* — činím něco nebo nečiním, abych si zasloužil nebe, neboť „Bůh odplatí jednomu každému podle skutků jeho“. Řím. 2. 6;
3. *bázeň před věčným trestem*. „Bojte se Toho, jenž tělo i duši může zatratiti do ohně věčného.“ Mat. 10, 28.

Po stupních bázně a naděje stoupá člověk k lásce k Bohu.

§. 20. Spor povinností co jest a jak se řeší.

1. Někdy člověk se domnívá, že mu touže dobou konati jest dvě nebo i více povinností, což slove *spor povinností* (kolise). Ale takový spor jest jen zdánlivý, nebo poslední příčinou všech povinností je vůle boží a Bůh nemůže v jednom a témže okamžiku něco přikazovati a zároveň zakazovati (jdi do kostela — nechoď!).

2. Domnělý spor povinností snadno lze odstraniti těmito pravidly:

- a) povinnost *záporná předchází tvrdivou*, na př. lháti není nikdy dovoleno, ale ovšem někdy zatajiti pravdu výrazy obojetnými;

- b) povinnost *přirozená* předchází *kladnou, zjevencu*, na př. ošetřovati-li jest komu nemocné rodiče, v neděli a ve svátek smí zaměškati služby boží;
- c) povinnost *bezvýminečná* předchází výminečnou (viz §. 19. 3.):
- d) povinnost *spravedlnosti* předchází povinnost *lásky*, na př. nesmíš nikomu činiti škody, bys snad pomohl druhému;
- e) povinnost *důležitější* předchází *méně důležitou*, na př. povinnosti úřední, školní předcházejí povinnosti soukromé.

§. 21. O právech.

1. Z povinností plynou *práva*. Máme-li druh ke druhu povinnosti, máme i právo druh na druhu žádati, by činil, čím povinen.

Povinnosti a práva jsou pojmy navzájem se doplňující. To však platí jen o lidech; hledě k Bohu člověk nemá práv po přísném smysle slova, nýbrž jen povinnosti: „*Kdo prve dal jemu (Bohu), a bude mu zase odplaceno?*“ Řím. 11, 35 a 9, 20.

2. Jako povinnosti, tak i práva z nich odvozená jsou rozdílná: *tvrdivá, záporná, přirozená* atd.

3. Práva, jichžto zdrojem je zákon přirozený, slovou *vrozená* či *původná* na rozdíl od práv *získaných*, která se zakládají na zákoně kladném anebo na smlouvě (právo k držbě nemovitosti).

4. Konečně rozeznáváme ještě práva *zadajná* a *nezadajná*; oněch smíme, ano někdy z lásky křesťanské i máme se vzdáti (na př. chudému odpustiti dluh); ne však těchto, protože náležejí k naší přirozenosti (život, osobná svoboda).

Ke právům nezadajným pojí se povinnost jich užívatí a od každého útoku hájiti.

B. O radách.

§. 22. Co jsou rady a jak se liší od přikázání.

1. *Radou* rozumí se *dobro, k němužto* žádným zákonem, ani božím ani lidským, *nejsem zavázán*, nýbrž které jest zůstaveno mé svobodné vůli, chci-li je činiti čili nic.

2. Přikázání a rady třeba přísně rozeznávati:

- a) *kdo přikázání nezachovává, hřeší*; ne však, *kdo nedbá rad*; ten zůstává jen na nižším stupni dokonalosti;
- b) *co velí přikázání* nebo zákon, jest *dobré*; *k čemu dobízí rada*, jest *lepší*.

§. 23. Rady že jsou, čím lze dokázati

Že rady jsou, dokázati lze:

1. *písmem sv.*, a to:

a) *výroky Ježíše Krista.*

Dle sv. Mat. 19, 21. Spasitel řekl bohatému mládenci: „*Chceš-li dokonalým býti, jdi, prodej, co máš, rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi, pak pojď a následuj mne.*“

Že Ježíš Kristus tu nevyslovil přikázání, ni neuložil povinnosti, nýbrž jen radu dal, patrně odtud, že řekl: „*Chceš-li dokonalým býti,*“ a ne: „*Chceš-li do života (věčného) vejíti.*“ To řekl prve, mluvě o přikázáních, jež zachovávatí tedy jest nezbytnou výminkou spásy.

b) Dle sv. Mat. 19, 12. Ježíš Kristus mluvil Židům o panictví řka: „*Jsou zajisté panicevé, kteří sami v panictví se oddali pro království nebeské;*“ a doložil: „*Kdo můžeš pochopiti, pochop,*“ t. j. kdo můžeš učiniti, učíň.

Z tohoto dodatku jde, že Kristus panictví nečiní všem povinností; nebo, jak sv. Augustin praví, o přikázáních nedí se: „*Kdo můžeš učiniti, učíň,*“ nýbrž „*každý strom, který nenese ovoce dobrého, vyfat a na oheň uvržen bude.*“ Mat. 7, 19.

c) *Učením sv. Pavla*, jenž výslovně píše: „*O pannách nemám přikázání Páně, ale dávám radu . . . že jest dobré člověku tak (svobodným) býti . . .*“ I. Kor. 7, 25. 26.

d) *Starým zákonem*, v němž je psáno: „*Lepší jest poslušství než oběti.*“ I. Král. 15, 22. „*Blahoslavený muž, který se nehnal po zlatě, aniž doufal v penězích a pokladech.*“ Sirach 31, 8.

2. *Ústním podáním.*

a) Sv. Augustin ty blahoslaví, kteří ni nejmenší žádostí nezatouží po časných statcích, a chválí Paulina, že jsa bohat, dobrovolně chudým se stal. De civit. Dei 1, 10.;

b) církevní otcové dokonalejší poslušství označují vyšším stupněm ctnosti křesťanské.

3. *Učením církve.*

a) Ačkoliv církev panictví pokládá za stav vyšší dokonalosti a přednost mu dává před manželstvím (Trid. Sess. XXIV. can 10.), přece rozhodně zamítla bludné mínění, že by každému bylo žiti v panictví, jakoby manželství bylo věcí nedovolenou;

b) ukládajíc boháči za přísnou povinnost, aby nadbytek statků svých rozdělil mezi chudé, prohlašuje radou a vyšší dokonalostí, chce-li kdo z lásky ke Kristu statku svého se vzdáti a žiti v dobrovolné chudobě.

4. *Praxi církevní.*

Církev slibů nejen připouští, nýbrž je i schvaluje jako prostředky vyšší dokonalosti, činíc předmětem slibů, zvláště řeholních, též evangelických rad: *dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a dokonalé poslušnosti* duchovního představeného.

II. O subjektivních výminkách mravného dobra.

Subjektivné výminky mravného dobra jsou: *um* (rozum) a *svědomí*.

§. 24. 1. Um a jeho jsoucnost.

1. Bůh člověku nejen zjevil vůli svou, nýbrž dal mu i schopnost, aby ji poznal jako objektivné pravidlo svého jednání. Mohutnost ta slove *um* (rozum).

2. Rozum byl prvotným hříchem sice *oslaben, ne však zničen*; nebo Bůh i padlému člověku se zjevoval, což by bylo bývalo marno, ba nemožno, kdyby člověk po pádu svém nebyl býval s to, by poznal zjevenou vůli boží.

3. *Sebevědomí* každému praví, že má rozum, proč i *pohané* člověku tuto mohutnost přiznávali. Zvířata řídí se jenom pudem.

2. O svědomí.

K mravnému životu nestačí, by člověk vůli boží jen poznával, nýbrž třeba, by ji i činil, neboli by v jednotlivých případech věděl, *kdy* mu jest jednati, a *jak* mu jest jednati.

I této výmince Bůh vyhověl dav člověku *svědomí*.

§. 25. Pojem a skutečnost svědomí.

1. Svědomí je mohutnost, která člověka váže k zákonu božím; před skutkem ho pobádá, aby vůle boží šetřil (*svědomí předchozí*), po skutku činy jeho soudí (*svědomí následující*), dobro totiž pochvalou odměňuje, zlo kletbou stíhá. Odtud svědomí slove také „praktickým rozumem“.

2. Že člověk tuto mohutnost má, každému praví *sebevědomí*; ba i *pohané* mravnosti odrodilí uznávali, že člověk má svědomí, ačkoli jejich představy o něm namnoze byly neúplny, ano i chybný.

3. Člověk nedal si svědomí sám (pak by je měl v moci své) ani ho nepřijal od jiných lidí ni od přírody, proč nemůže se ho zbaviti i kdyby chtěl.

4. *Písmo sv.* učí se vši určitosti, že člověk má svědomí, pravíc: „*Jim* (pohanům) *svědectví vydává svědomí jejich a myšlení, která se ve spolek obviňují nebo zastávají.*“ Řím. 2, 15.

5. Nepopíratelná *skutečnost svědomí je důkazem* nezvratným, že *jest vyšší řád mravný*, ustanovený Bohem, neboli že rozdíl mravného dobra a zla nebyl teprve člověkem vynalezen, smyšlen, nýbrž že jest věčný, na lidské vůli nezávislý, pročež svědomí slove také „hlasem božím“.

§. 26. O vlastnostech svědomí.

Svědomí může býti:

1. *pravé* nebo *bludné*;
2. *jisté* nebo *pochybné*;
3. *bdělé* nebo *zamklé, ospalé*.

Svědomí předchozí.

§. 27. Jak se jeví svědomí pravé a bludné.

1. Svědomí jest *pravé*, srovnává-li se jeho výrok se zákonem božím, t. j. nazývá-li dobrem, co dobro, a zlem, co je zlo. Může buď rozkazovati, a pak je povinností ho poslechnouti, protože *co je proti svědomí, hříchem jest*; nebo může raditi, a tu vynasnaž se ho uposlechnouti.

2. Opakem svědomí pravého je *bludné*, a to je buď *zavinile* nebo *nezavinile bludné*. *Zavinile bludné* jest, když by člověk snadno je mohl napravit, kdyby jen upřímně chtěl; ve případě opácném jest *nezavinile bludné*.

- a) *O svědomí zavinile bludném platí pravidlo: (axioma): hřešíš, když dle něho i když proti němu jednáš; v onom případě hřešíš, protože se přidržuješ bludu, který ti jest a lze odložit; v tomto, protože jednáš proti svému svědomí; co však proti svědomí, hříchem jest.*
- b) *O svědomí nezavinile bludném platí pravidlo: nehřešíš, když hlasu jeho uposlechněš, protože i kdyby tvé jednání bylo nesprávné, dle tvého svědomí je správné.*
- a) *Zvláštní způsob bludného je svědomí volné, široké, které skutky nedovolené pokládá za dovolené a neuznává povinností, co skutečně povinností jest.*

Volné svědomí může člověka svést až k nesevědomitosti. Lidé mající svědomí široké omlouvají své poklesky: „Pro jednou nebude zle.“ „Jednou není vždy!“

Axioma: *hřešíš, když poslouchaje volného svědomí, stavíš se na odpor zákonu božimu.*

β) Opakem volného jest svědomí *úzkostlivé*, které věci *lhostejné* pokládá za *povinné*, *nepatrné* za *důležité*, dovolené za *zapověděné*. Svědomí úzkostlivé, které člověka stále udržuje v trapné nejistotě, jedná-li dobře čili nic, může právě pro tuto nejistotu se zvrhnouti ve svědomí volné (laxní).

Aby takové svědomí bylo napraveno, nestačí vždy poraditi se s duchovním pastýřem, nýbrž někdy třeba hledati pomoci zkušeného lékaře, protože příčinou úzkostlivého svědomí může býti i tělesná choroba.

§. 28. Svědomí jisté a pochybné jak se jeví.

1. Svědomí jest *jisté*, když se vši určitostí praví: to máš, to smíš, ono nemáš, nesmíš činiti.

Opakem je *svědomí pochybné* či *rozpačité*, jež mluví neurčitě: mám či nemám? smím či nesmím? —

Pravidlo: *prve nežli jednáš, hleď nabyti jistoty, jak ti jest jednati; nesnese-li jednáni tvé odkladu, vol stránku jistější, t. j. domníváš-li se, že něco je zakázáno, nečiň toho a naopak.*

Svědomí pochybné a úzkostlivé bývají příčinou sporu povinností a svědomí *zmateného*.

§. 29. Svědomí bdělé a zamlklé jak se jeví.

Svědomí je *bdělé*, ozývá-li se *v každém* případě, kdy člověku jest jednati; jinak je zamlklé.

2. Ozývá-li se svědomí i při věcech nepatrných, slove *útlým*; mlčí-li i při hrubých poklescích, slove *tupým*, *otrlým*.

Útlé svědomí vede k svědomitosti, tupé k nesvědomitosti.

Svědomí následující.

§. 30. Jak se jeví svědomí následující.

1. Co pověděno o svědomí předchozím, platí s obměnou i o svědomí následujícím.

I toto má býti *pravé, jisté a bdělé*; neb úkolem jeho jesti souditi vykonané skutky, t. j. chváliti, co chvály hodno, a kárati, co trestu hodno; v onom případě mluvíme o *svědomí dobrém*, v tomto o *svědomí zlém*.

2. Leč někdy se stává, že svědomí jsouc popleteno rozpoutanou obrazností před činem zlým mluví jinak než po něm (David), ano že i úplně mlčí, což je známkou největší zpustlosti mravní a největším trestem člověka na zemi; nebo probudí-li se — a to se jistě stane, ne-li dříve, tedy třeba až na smrtelném loži — pak se probudí, by člověka vehnalo v zoufalství (Kain, Jidáš, Voltaire).

3. Odtud patrně, že i o následující svědomí je člověku náležitou míti péči a i stínu nepravosti se varovati, by měl svědomí dobré a pokojné. Dobré svědomí anděl po boku. Dobré svědomí nebojí se blesku ani třesku. Dobré svědomí nejlepší podhlavnička. Zlé svědomí — ustavičná poprava.

3. Svoboda.

§. 31. Co slove mravní svobodu.

1. Rozeznáváme *svobodu bytí* a *svobodu jednání*; ona záleží v tom, že člověk duchem svým sebe ovládá, sebe úplně má v moci; tato v tom, že člověku možno jest rozhodnouti se pro to, čeho žádá na něm svědomí. Násilím zevním může jen zevní čin býti vynucen, vniterné přivolení nikoliv.

2. Se svobodou jednání může býti spojeno ještě vnitřní nutkání, na př. puzení přírody, podle něhož člověk chce býti šťasten a nechce býti nešťasten. Avšak pro mravní život potřebí jest svobody prosté jak vnějšího donucení tak i vniterného nutkání čili tak zvané svobody mravní.

Člověk má svobodu mravní (svobodnou vůli, liberum arbitrium), to jest mohutnost, podle níž může se rozhodnouti pro jednu ze dvou nebo více věcí poznaných a sobě protivných (dobro neb zlo); proto zasluhuje odměny, vykonal-li věc dobrou, které mohl i opomenouti, a trestu, dopustil-li se zlého, jehož se mohl uvarovati.

Poznámka 1. Podstatnou známkou této svobody není ni, že *člověku možno hřešiti* — pravá svoboda, jak sv. Augustin dí, jest, když hřešiti nelze — ni, že teprve po předchozí úvaze pro něco se rozhodne. Bůh nečiní ni toho ni onoho a jest přece svoboden, a to naprosto (absolutně), kdežto člověk přese svou svobodu je závislým (na Bohu), zvláště co do bytí a trvání svého.

Poznámka 2. Rovněž tak nenáleží k podstatě svobody *nerozhodnost vůle*, by se totiž neklonila více ni k dobru ni ke zlu; sice by Adam nebyl býval svoboden ani do svého hříchu prvního, protože jeho vůle byla více nakloněna k dobru, ni po hříchu, kde vůle jeho více se klonila ke zlu.

§. 32. Skutečnost svobody a její druhy.

1. Že člověk svoboden, tomu učí:

- a) písmo sv.: „*Bůh na počátku učinil člověka a zanechal ho v ruce rady jeho. Přidal (mu) poručení a přikázání svá. Budeš-li chtít přikázání jeho zachovávat i (budeš-li chtít) víru jemu libou činiti, zachovají tebe. Předložil tobě vodu a oheň: po čem chceš, vztáhni ruku svou. Před člověkem je život i smrt, dobro i zlo, co si kdo oblíbí, dáno bude jemu.*“ Sir. 15, 14—18;
- b) církev sv., jež na sněmě tridentském se vyslovila, že svoboda ve člověku kleslém sice byla oslabena, ale ne zničena, a zavrhuje učení opačné. Trid. Ses. VI. c. 1. can. 5;
- c) *sebevědomí* každého člověka. Každý rozvažuje, každý rozeznává to, seč jest, od toho, seč není, co smí činiti a čeho nesmí atd., což právě předpokládá vědomí mravní svobody.

2. Učiní-li se člověk dobře užívaje svobody nezávislým na zlu či nabude-li rozhodné vůle pro dobro, svoboda jeho z mohutnosti *vrozené* stává se *stálým* duše *stavem* a slove *svobodou milosti*, morální svobodou *dítek božích*, jejíž protivou jest *otroctví hříchu*. S tímto otroctvím trvá svoboda jako mohutnost, ne však jako stav, protože milosti boží bývá pozbyto každým těžkým hříchem.

Od svobody přirozené a svobody milosti rozeznáváme ještě *svobodu oslavení*, t. j. svobodu svatých v nebi, která jest prosta nejen hříchu, nýbrž i všech strastí pozemských. Zjev. 21, 4.

§. 33. Morální skutky, pokud lze je přičísti k zásluze a k nezásluze.

K zásluze nebo k nezásluze mohou člověku přičteny býti jen skutky, které mají původ ve svobodné vůli (viz §. 31, 2). To vysvítá odtud, že kdyby člověk *musil* dobře činiti a *nemohl* činiti i zle, nezasluhoval by odměny; a naopak nezasluhoval by trestu, kdyby musil činiti zle a nebyl s to, by činil dobře. „*Blahoslavený muž, jenž mohl přestoupiti a nepřestoupil, zle činiti a neučinil*“ . Sir. 31, 10.

Míra, jakou morální skutky lze přičísti k zásluze nebo nezásluze, řídí se měrou, jakou v ně působila svoboda. Ač o tom neomylně soudí jen Ten, jenž zpytuje srdce a ledví člověka, přece tu stůjte, protože jest to věc důležitá pro svědomí následující, jehož úkolem je skutky lidské spravedlivě souditi, tato pravidla:

1. *Jen ty skutky, které vyšly ze svobody jako příčiny své, lze přičísti k zásluze nebo nezásluze, ne však ty, které nejsou ni přímo ni nepřímou svobodny.* Nepřímou svobodnými slovy skutky, které nejsou sice

dobrovolny, ale přece zaviněny předchozím užitím svobody, na př. skutky opilého, rozhněvaného ...

2. *Čím méně svoboda působila v nějaký skutek čili čím méně dobrovolný byl, tím méně buď přičten k zásluze nebo k nezásuze.*

- a) Zlý skutek tím méně buď imputován, čím větší překážky bylo vůli překonati, by se ho nedopustila; srovnej hřích Petřův a Jidášův, hřích Pilátův a Židův;
- b) dobrý skutek tím méně počten buď k zásluze, čím méně síly bylo třeba vynaložiti, by byl vykonán; čím menší byly překážky jeho a čím slabší pokušení k činu opačnému (pocitivost boháčova).

Poznámka. Svoboda může býti *omezena* vnějším donucením, strachem anebo nedostatkem poznání, pochodicím z pomatenosti rozumu nebo z nevědomosti nezaviněné a nepřekonatelné (Luk. 12, 47, 48).

3. *Čím více svoboda k nějakému skutku přičinila, tím více lze jej imputovati.*

- a) Zlý skutek tím více buď imputován, čím jasnější bylo poznání povinnosti a její důležitosti, čím slabší bylo pokušení k němu a čím silnější byly přirozené a nadpřirozené pohnutky jednati opačně (hřích prvotný);
- b) dobrý skutek tím více buď přičten, čím větší byly překážky jeho, čím svůdnější zlý příklad jiných, čím lákavější příležitost a čím silnější pokušení ke zlu, na př. Noe zůstal spravedlivým prostřed zkaženého světa; Abraham zachoval víru a důvěru v Boha, ačkoli zaslíbení jemu učiněná ještě se nestávala skutkem; obět vdovina.

O sudidlech mravného dobra a zla.

§. 34.

1. Abychom nějaký skutek morální mohli spravedlivě posouditi, dobrý-li či zlý, třeba, bychom nejen a teprve skutek hotový posuzovali, nýbrž i veškeren jeho průběh, od začátku až do konce, bedlivě stopovali.

2. *Hlavní doby* (momenty) každého skutku, jimiž se jeví, tedy zároveň jeho sudidla (kriteria), jsou: *předmět, okolnosti a účel.*

§. 35. O účelu morálních skutků v.

1. Majíce úmysl jednati ustanovujeme si především účel neboli cíl jednání svého, protože žádný člověk rozumný nejedná bezúčelně; pak přemýšlíme o prostředcích, jimiž bychom nejsnáze a nejjistěji došli cíle.

2. Odtud patrné, že účel, jež máme jaksi ve své moci a stále před očima, vše naše jednání oživuje a provází, kdežto předmět, t. j. jednání samo nezřídka bývá určováno nahodilými okolnostmi.

3. *Předním a nejvyšším účelem* našeho jednání je *čest a sláva boží*: „*Budto že jíte nebo pijete nebo cokoli jiného činíte, vše ke cti a slávě boží činite.*“ I. Kor. 10, 31. Vše k větší slávě boží (Omnie ad majorem Dei gloriam).

Druhým účelem tomuto podřízeným je *vlastní a bližního blaho*. V tomto účelu jest onen zahrnut; nebo ku blahu bližního se přičiňovati, jest oslavovati a napodobiti Boha, jenž vše, co činil a činí, nejen pro sebe sama činil a činí, nýbrž i pro blaho svých rozumných tvorů.

§ 36. O předmětu morálních skutků v

1. *Předmět* jest druhé, ne méně důležité sudidlo lidských skutků. Jsou sice i předměty *indifferentní* či *lhostejné* (spáti, jísti, zpívati atd.), ale obyčejně má předmět již předem mravný ráz do sebe a jest buď Bohem velen, tedy *podstatou dobrý* (modlitba, půst, almužna), nebo Bohem zapověděn, tedy *podstatou zlý* (rouhání, lež, krádež atd.).

2. Předmět *podstatou zlý* nemůže ni sebe lepším účelem se státi *dobně* (formálně) *dobrym*; účel neposvěcuje prostředků, na př. krádež zůstává krádeží, i kdyby byla spáchána na podporu chudého.

3. Předmět *podstatou dobrý* mění se účelem v *dobně zlý*, na př. modlitba farisejská.

4. Předmět *obojetný* stává se účelem *dobně dobrým* anebo *zlým*, na př. píseň nábožná, píseň necudná.

§. 37. O okolnosti morálních skutků v

1. Mluvíce o okolnostech morálních skutků míníme všelikou *nahodilost* mimo moc jednajícího neboli vše, co buď předmět jeho jednání nebo jeho osobu nějak přiuzpůsobuje.

2. Takových okolností jest *sedmero*; sestaveny jsou v tomto verši: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

a) *Quis* (kdo) označuje stav či povolání osoby jedající: kněz-li to nebo laik, představený nebo podřízený, dospělý či nedospělý;

b) *quid* (co) určuje cenu věci darované nebo odcizené a poměry osob, jichžto se něčí jednání týče: vlastní-li to rodiče nebo cizí lidé, chudí nebo bohatí;

c) *ubi* (kde) hledí k místu, kde se co stalo: posvátné-li nebo profanní, veřejné nebo soukromé...;

d) *quibus auxiliis* (kterými prostředky): vykonal-li kdo něco sám anebo za pomoci jiných, urazil-li slovem, tiskem;

e) *cur* (proč) táhne se k účelu jednání: učiněno-li něco ze zisku nebo z lásky k bližnímu...;

f) *quomodo* (jak): vykonal-li někdo něco s částečným anebo s úplným svolením, z lehkomyšlnosti nebo ze zloby;

g) *quando* (kdy) označuje okolnosti času: stalo-li se něco za dne nebo v noci, za služeb božích anebo mimo ně.

3. Dle míry, jakou okolnosti působí v morálnost jednání, dělí se v takové,

a) které *stupeň* morálnosti prostě buď *zvyšují* nebo *snižují* — okolnosti *přiléhaví* nebo *polehčující* (krádež mění se násilím v loupež);

b) které i *způsob* (*povahu. ráz*) morálnosti *mění* (přestupek — zločin).

Rozdíl tento jest důležit, pokud ve sv. zpovědi jest uvést i *okolnosti* měnící způsob hříchův.

Díl druhý.

○ mravném dobru a zlu vůbec.

A. ○ mravném dobru.

§. 38. Se kterého hlediska lze mravné dobro uvažovati.

1. Mravné dobro může býti uvažováno jako *jednotlivý* či *pomíjející čin* anebo jako *stálý duše stav* (povaha), a to hledě ke skutkům jak vniterným tak i vnějším.

2. *Vniterným* dobrý skutek zůstává, když pro nepřekonatelné překážky nebylo lze dobrého úmyslu (*intentio*) vykonati; v případě opačném jest dobrý skutek *vnějším*.

3. Před Bohem, jenž hledí nejen k zevnějšku ale i ku vnitru, t. j. k srdci člověka, vniterní i vnější skutkové váhy jsou stejné (viz 9. a 10. přikázání boží). „*Ut desint vires, tamen laudanda est voluntas.*“ Dobrá vůle za skutek se pokládá.

§. 39. Kteří mravně dobří skutkové jsou záslužni před Bohem.

1. *Záslužným vůbec* je skutek, *kterému náleží mzda*; zásluha a mzda jsou pojmy korrelativné.

Záslužným před Bohem je skutek, kterému *před Bohem náleží mzda*.

2. Ale *ne všichni dobří* skutkové jsou záslužni, nýbrž jen ti, kteří byli vykonáni:

a) *z pohnutek nadpřirozených*, jichžto základem jest víra v Boha, naděje života věčného a láska k Bohu i k bližnímu (*skutkové nadpřirozeně dobří*).

Skutkové, kteří mají svůj původ jen buď ve *přirozených* silách lidských anebo přirozených pohnutkách (čest, sláva, zdraví, zisk a p.), jsou jen *přirozeně dobří*.

Ačkoli skutkové přirozeně dobří nejsou vždy hříchem, pokud jen se srovnávají se zákonem přirozeným (na př. almužna udělená jen ze soustrasti), přece jim nenáleží mzda před Bohem, a odplaty na věčnosti výslovně jim odepřeno, ježto nemají žádného vztahu na Boha.

b) *Ve stavu milosti boží* a s její pomocí; nebo bez milosti boží nelze nic prospěšného konati: „*Beze mne nemůžete nic.*“ Jan 15, 5.

Dobří skutkové, kteří byli vykonáni ve stavu milosti, slovou *živí* na rozdíl od *mrtvých*, ve stavu nemilosti vykonaných.

Od obou se liší skutkové *umrtvení*, t. j. takoví, kteří byvše vykonáni ve stavu milosti přerušением toho stavu pozbyli vyšší ceny. (Ezech. 18, 24.) Tito skutkové nabývají však opět záslužnosti, když člověk se navrátí do stavu milosti, a slovou *oživení*.

Poznámka. Skutkům, kteří vyhovují oběma uvedeným výminkám, náleží mzda jen proto, že ji Bůh z lásky a dobrotivosti k nám zaslíbil, čím teprve jsme nabyli práva očekávatí mzdy.

Že Bůh slíbil nám mzdu, patrně ze všech zaslíbení Starého zákona a z četných míst Nového zákona, na př. z osmera blahoslavenství Mat. 5, 3—12, nebo Mat. 10, 41, 42; 19, 29. „*Každý, kdo by opustil dům anebo bratry nebo sestry neb otce nebo matku nebo manželku nebo děti nebo pole pro jméno mé, stokráté více vezme a život věčný míti bude.*“

Na základě takových výroků písma sv. jakož i z důvodů rozumových církev zavrhl *protestantský a filosofický purismus*; onen hříchem prohlašoval všeliký dobrý skutek vykonaný v naději života věčného; tento žádal, aby člověk šetřil zákona jen proto, že zákonem jest, nehledě ni k odměně ni k trestu.

§. 40. Pojem a rozvrh ctnosti.

1. *Ctnost* (čistotnost, virtus) po svém zcela *všeobecném* významě je schopnost jakékoli bytosti, by došla svého určení, t. j. by určení svému vyhověla.

Po *užším* či *katolickém* smysle ctnost znamená schopnost člověka, by došel svého určení, které jest: Bohu podobným se státi, touto podobností jej oslavovati a takto spojení s ním se domáhati.

2. Aby pak Bohu, jenž je věčně a naprosto dobrý, člověk se připodobnil, jest mu nejen v jednotlivých případech jednati dobře, nýbrž býti *dobrym stále*. Mat. 5, 48. A tuto *stálou snahu a způsoblost býti dobrým* přese všechny překážky (tělo, svět, ďábel), nazýváme *ctností* zvláště.

Ctnost jeví se tedy bojem (Mat. 10, 34); ctnost, již by nebylo bojovatí, byla by svatost.

3. Bůh, jemužto člověk má se připodobniti, jest jeden, a tudy jest vlastně *ctnost* jen *jedna*; nebo kdo má do sebe onu snahu a dovednost, má všechny ctnosti. Ale dle mohutností duše, jimiž ctnost osvědčujeme; dle předmětů, k nimžto mravnou činnost obracíme; dle poměrů, v nichž nám je ctností se zdobiti, a dle jejich přirozených a nadpřirozených pohnutek mluvíme o ctnostech rozličných. Nejdůležitější nám jest rozdíl *ctností božských a mravných*.

4. Božské ctnosti jsou tři: víra, naděje a láska. Mezi ctnostmi mravnými předčí *čtvero ctností základních* (opatrnost, spravedlivost, mírnost a statečnost) a *sedmero ctností hlavních* (pokora, štědrost, čistota, příznivost, střídmost, tichost a horlivost).

5. Jako dobrý skutek jednotlivý, tak i ctnost může při rozličných osobách; ano i při téže osobě býti brzy větší, brzy menší, jak totiž její úsilnost (intensivnost) je buď větší nebo menší.

Ctnost, které nad míru se podivujeme, slove ctností *hrdinnou* (stálost mučedníků ve víře).

§. 41. O ceně a výbornosti ctnosti.

1. *Ctnost je sama sebou úcty a lásky hodna* což uznávali i pohanští mudrci.

2. *Ctnost převyšuje všechny pozemské statky* měrou vrchovatou; nebo

- a) je-li všeliký statek pozemský obojetný, a dobře-li i zle ho lze užiti, ona jediná zůstává dobrou a nelze jí zneužiti.
- b) všeliký-li statek pozemský nejistý, a snadno-li a rychle bývá utracen, ona jediná jest pokladem, jehož *ani mol nežere, ni rez nekazí, ni zloději nevykopávají a nekradou*, pročez zvlášť o ní jak pro život časný, tak pro život věčný platí výrok Biantův: „*Vše, co mám, nosím s sebou.*“
- c) dráždí-li všechny statky tohoto světa více než upokojují, a všechny-li nejsou s to, by vyplnily prázdnotu srdce našeho, ona jediná podává oblažujícího pokoje; nebo Bůh stvořil srdce člověka pro sebe (sv. Augustin) a není pravé blaženosti nežli v Bohu, a ta vyplývá ze života v Bohu, jenž je totožný se ctností.

B. O mravném zlu, o hříchu.

I mravné zlo jest buď *jednotlivým, pomíjejícím činem* anebo *stálým duše stavem*.

1. Hřích, čin jednotlivý.

§ 42. Hřích co jest.

1. *Hřích jest vědomé a dobrovolné přestoupení zákona božího.*

Tak vyměřuje hřích písmo sv. i tradice: „*Kde není zákona, tu ani přestoupení.*“ Řím. 4, 15.

- a) Hřích jest *vědomé přestoupení* zákona božího, jen nevědomost *nezaviněná a nepřekonatelná* je prosta viny, ale toliko v příčině zákona kladného, ne však přirozeného, sice by bylo říci, že člověku vůbec nemožno hřešiti;
- b) *hřích jest dobrovolné přestoupení zákona* božího; nebo, jak svatý Augustin praví, hřích jesti zlo *svobodně volené* tou měrou, že ani není hříchem, svobodně-li nebyl volen, t. j. vůle-li s ním se nesrovnávala.

Proto převrácená hnutí mysli, jimž vůle odpírá, nejsou hříchem, nýbrž jen pokušením ke hříchu.

2. Hřích jsa přestoupením zákona božího, daného k našemu blahu a prospěchu, je zároveň:

- a) *neposlušností* k Bohu; nebo hříšník nechce své vůle podříditi vůli svého svrchovaného Pána, nýbrž staví ji nad tuto;
- b) *neláskou* k Bohu; nebo koho milujeme, toho vůli ochotně plníme;
- c) *urážkou* Boha; hříšník totiž sobě nebo tvorům vůbec přednost dává před Bohem, což jest urážkou jeho velebnosti;
- d) *nevděkem* k Bohu, protože hříšník neuznává otcovských a láskyplných úmyslů božích, jeho dobrodiní zneužívá a jeho milosti odporuje;
- e) *sebeklamem*, jímžto člověk svůj rozum cení nad rozum boží, a blaha a štěstí hledá ne v Bohu, nýbrž mimo Boha ve věcech pomíjejících;
- f) *zpozditostí*, ježto hříšník svévolně se vrhá do časné a věčné bídy,
- g) *sobečtívím*, hledě jak k Bohu tak i lidem, protože hříšník vyhledává jen vlastní cti, vlastního zisku a vlastní rozkoše.

Poznámka. *Nepravý má pojem* o hříchu, kdo tvrdí, že hřích jest:

- a) *menším stupněm dobra*; nebo lež na př. není menší pravda, nýbrž pravý opak její;
- b) *vyšším stupněm dobra* (upřílišněním ctností); lakomství není větší šetrnost;
- c) *základem ctností a účinkem lidské obmezenosti*; nebo pak by byl původem a nezbyten, a proto by nebyl hříchem. Prohnanost není průpravou k pravdomluvnosti, zahálka k pracovitosti. Viz §. 33,

§. 43. Hřích kterak zasluhuje, by byl nenáviděn.

Hřích buď *vice nenáviděn než všechno ostatní zlo*, a to ještě z těchto důvodů:

1. hřích povstává přímo proti Bohu a tropí vzpouru proti němu;
2. poněvadž Bůh jest nejvyšší a jediné dobro, hřích, že čelí proti němu, největší jest a jediné zlo;
3. všechno ostatní, co slove zlem, může býti pramenem nějakého dobra (Josef egypt.); ale hřích jest zlem sám sebou a příčinou všeho jiného zla na světě;
4. aby byl zhlazen, smrti samého Syna božího bylo třeba;
5. hřích neškodí jen tělu, nýbrž a hlavně duši: „Hle učiněn jsi zdrav; již nehřeš, aby se ti něco horšího nepříhodilo,“ pravil Kristus člověku 38 let nemocnému. Jan, 5, 14;
6. i osvícenější pohané uznávali ohavnost hřichu.

§. 44. Jak se rozvrhují hřichy.

Hřích jsa protivou dobra jest jako toto vlastně *jeden*; přece však rozeznávají rozličné druhy hřichův, a to:

1. dle způsobu, jakým bývají páčány: *vniterné* a *zevniterné*; těchto člověk se dopouští řečí a skutky, oněch zlými myšlenkami, má-li v nich dobrovolnou zálibu, nebo zlými žádostmi, když k nim svoluje (*žádost účinná*), byť se i nestaly skutkem, protože se mu k tomu nedostává příležitosti, což tedy není zásluhou jeho. Žádost zlá, jižto člověk odpírá, slove *neúčinnou*;

2. dle zákonů, které přestoupeny: *hřichy dopustné*, t. j. neposlouchati zákona negativného, záporného, a *opustné*, t. j. nezachovávatí zákona příkazujícího; ony jsou těžší;

3. dle původu a příčin: hřichy *z nevědomosti* zaviněné nebo předstírané a *z nedopatření*; hřichy *z křehkosti* a *ze zlosti* či ze zlo-
myslnosti;

4. dle nástrojů: hřichy *těla* (na př. nečistota, nestřídmost) a hřichy *ducha* (na př. nenávisť, závist, pýcha);

5. dle osob, proti kterým čelí: hřichy *proti Bohu*, *proti sobě* samu, a *proti bližnímu*;

6. dle osob, které hřeší: hřichy *vlastní* a *cizí*, t. j. takové, které buď sám jsem spáchal, anebo ku kterým, ačkoli jinými byly spáchány, jsem podnět dal, že jsem je *velel* (David Joabovi), k nim *radil* (Herodias své dceři Salome), k nim *svolil* (Pilát k ukřižování Páně), je *chválil* (vysoká rada Šavla), jich *hájl* (Achab falešných proroků), k nim *popuzoval* (Jezabel), jich *tajil* (Safira, synové Jakubovi), jich *netrestal* (Heli

u svých synů), v nich *účast měl* (Šavel, když kamenovali jáhna Štěpána).

Positivná účast v cizích hříších více bývá přičítána než negativná.

7. Dle velikosti: hříchy smrtelné a všední (ves den = každý den).

a) *Hřích smrtelný* jest těžké (hrubé) přestoupení zákona božího, kterým člověk se zbavuje života duchovního, t. j. milosti boží, stává se nepřitelem božím a vinným smrti věčnou;

b) *hřích všední* jest malé přestoupení zákona božího, kterýmžto člověk milosti boží sice nepozbývá, ale ji umenšuje a tresty časnými stává se vinným.

§. 45. Rozdíl těžkých a všedních hříchů na čem založen.

Rozdíl smrtelných a všedních hříchů založen:

1. na *přirozenosti věci* samé; nebo čím důležitější zákon, čím lépe jej člověk zná a čím více jest svoboden, jednáje: tím těžší jeho provina, a naopak;

2. na *písmě sv.*, které rozdíl ten naznačuje podobenstvími o dluhu desíti tisíc hřiven a sta denárův (Mat. 18, 24), o břevnu a mrvě (Mat. 7, 3), o velbloudu a komáru (Mat. 23, 24) a rozličným hříchům hrozí rozličnými tresty (Mat. 5, 22; 11, 22—24; 12, 32. Luk. 16, 10.), ano výslovně mluví o hřichu ke smrti (I. Jan 5, 16. Řim. 6, 21.), jakož i o hříších, které vylučují z království božího (Mat. 12, 32; I. Kor. 6, 9; Gal. 5, 21.); a zase naopak o takových, s nimiž spravedlnost může obstáti. (Přísl. 24, 16; Jak. 3, 2; I. Jan 5, 16.);

3. na *učení církve, která*

a) praví, že všedních hříchův ani spravedliví nejsou prosti (Trid. Sess. VI. de justif. cap. 11.), a učí, že ve svátostné zpovědi každému jest nezbytně se vyznati ze hříchů smrtelných, což hledě ke hříchům všedním ne sice nezbytno, ale ovšem radno a spáse užitečno;

b) zavrhlá učení, že všichni hříchové jsou stejně velcí (Trid. Sess. VI. can. 25), nebo sám Kristus řekl Pilátovi: „Kdo mě tobě vydal (na smrt), *větší hřích má.*“ Jan 19, 11. Toho mínění byli také staří Stoikové; ale již Cicero je z toho vyvrací.

Poznámka. Těžcí i všední hříchové mohou dle stupně býti rozdílni, jak buď předmět důležitější nebo vůle převrácenější jest, anebo příčiny hřích zveličují nebo zmenšují (viz §. 37.).

§. 46. Proč třeba se varovati i všedních hříchů.

Ačkoli všední hříchové od smrtelných liší se podstatně, přece jest nám se varovati jich, a to proto, že

1. i všedními hříchy Bůh bývá uražen, a kdo Boha upřímně miluje, jistě nebude mítí vůli jej hněvati ni sebe menším hříchem;

2. ačkoli milosti boží nezbavují, přece ji umenšují a člověka činí vinným časných trestů;

3. kdo se nevaruje všedních hříchů, snadno padá do těžkých, ježto svědomí znenáhla uspávají. Mladý lhář, starý zloděj.

„Přirozenost věcí to sama sebou přináší, že těžkých hříchů nenávidíme, ale všední, že malé jsou, činí člověka lenivým, a poněvadž si jich nevšimáme, stávají se nedbalostí naší rychle z malých převelikými. Nebo nikdo nestane náhle na největší zlobě; má v těle stud, jehož najednou nemůže zničiti, nýbrž kterého teprve znenáhla nedbalostí bývá pozbyto. Sv. Jan Zlatoústý.

§. 47. Smrtní hříchové jak se dělí.

Rozeznáváme:

1. *Sedmero hlavních hříchů*, t. j. takových, ze kterých pocházejí mnozí hříchové jiní. Jsoutě:

pýcha (Goliáš, fariseus ve chrámě), *lakomství* (Giezi, Jidáš), *smilstvo* (obyvatelé Sodomy a Gomorrhý), *závist* (Kain, bratři Josefovi), *nestřídmost* (Holofernes, Baltazar, bohatec), *hněv* (Saul) a *lenost* (lenivý služebník, jenž zakopal hřivnu). Jsou opakem sedmera hlavních ctností.

2. *Šestero hříchů proti Duchu sv.*, jimiž hříšník protiví se Bohu Posvětiteli, jehož milosti odporuje, jí pohrdá a zneužívá. Jsoutě:

- a) *úmyslně na milosrdenství boží hřešiti* (lidé za Noema);
- b) *nad milosrdenstvím božím zoufati* (Kain, Jidáš, Saul);
- c) *poznané křesťanské pravdě odpírati* (fariseové, Elymas);
- d) *bližnímu svému milosti boží nepřáti a jemu jí záviděti* (Kain);
- e) *ke spasitelnému napominání srdce zatvrzelé míti* (obyvatelé jerusalemští);
- f) *v nekajicnosti až do smrti setrvati* (lotr na levici, císař Julian, odpadlík).

3. *Čtvero hříchů do nebe volajících*, t. j. takových, o nichž písmo sv. praví, že pro zvláštní svou zlobu do nebe volají o pomstu. Jsoutě:

úmyslná vražda (I. Mojž. 4, 10), *sodomský hřích* (I. Mojž. 18, 20), *utiskování chudých lidí, vdov a sirotek* (Sir. 35, 18—19) a *zadržování neb ujímání mzdy dělníkům* (Jak. 5, 4.).

4. *Devatero cizích hříchů*; viz §. 44.

2. O hříchu jako stálém stavu duše.

§. 48. Co jest hřích jako stálý stav duše.

1. Každý hřích zůstává po sobě v duši stopu, *skvrnu*, kterou nazýváme *vinou*, *hříšností*, a která dotud trvá, dokud příčina její, hřích, není odstraněna.

2. *Hříšný stav* jako účinek *všedního* hříchu záleží v tom, že člověk milosti boží jest méně hoden a propadá trestům časným.

Hříšný stav jako účinek hříchu smrtelného je, že člověk milosti boží jest úplně zbaven, duchovně mrtev a neschopen vykonati něco k životu věčnému záslužného; nebo bez milosti boží nemůže nic. Mimo to hříšník takový propadá trestům věčným.

3. Určitěji lze říci: hřích jako stálý stav duše jest *stále odvrácení* od Boha, stále neobcování s ním, stále sobectví.

§. 49. Hříšný stav jak se jeví.

1. *Mravnou slabostí*, když člověk dobro sice uznává a činí, ale jen potud, pokud to nevyžaduje námahy, sebezapření a obětovnosti. O takových lidech lze říci: *Na čas věří, ale v čas pokušení odstupují.*“ Luk. 8, 13;

2. *mravnou obojetností*, když člověk chce sloužiti Bohu a světu (svým chtíčům) zároveň, anebo když koná dobré skutky jen za sobeckými záměry. Ježíš Kristus líčil takové lidi slovy: „*Slyší (slovo boží), ale jdouce po pečování a zboží a rozkošech života, udusují je.*“ Luk. 8, 14;

3. *mravnou surovostí*, nemá-li člověk buď žádných anebo jen skrovných vědomostí o Bohu a jeho sv. vůli.

V tomto stavu člověk řídí se jakýmsi slepým pudem a úplně jest podroben cizímu veň působení. Jeho svědomí nejsouc vyvinuto, ale ne potlačeno, leká se jen takových nepravostí, které jsou zapověděny kladným zákonem a veřejným míněním.

V tomto stavu žijí na př. barbarové a nejnižší vrstvy lidu;

4. *úplnou mravnou zpustlostí* (nepravostností, zlotřilostí), když všeliký zárodek mravného dobra jest potlačen a člověk jako ze zásady hřeší, ano svou nepravostí i se honosí.

Tento stav duše vrcholí ve hříších proti Duchu sv., o nichž Ježíš Kristus učí, že *nebudou odpuštěny ni na tomto světě ni na onom* (Mat. 12, 32), a to proto, že člověk trváje v nekajicnosti, *sám nechce*, by mu bylo *odpuštěno*.

§. 50. O příčinách hříchu.

Mimo mravnou slabost, obojetnost, surovost a zpustlost, které jsouce stálým stavem duše, bývají *zdrojem* hříchu, dlužno uvésti ještě tyto příčiny jeho:

1. *příležitost*, která nastává, když zevnější příčiny tak se shodnou (střetnou), že jimi člověk snadno může býti sveden ke hříchu.

a) Příležitost jest buď blízká nebo vzdálená; blízkou slove ta, při nížto málo nebo docela žádné naděje není, že by člověk hříchu se uvaroval; v případě opácném slove *vzdálenou*.

Příležitost blízká je buď *dobrovolná*, může-li jí člověk snadno se vyhnouti, nebo *nutná*, nelze-li jí beze hříchu, pohoršení nebo bez značné škody zniknouti. Tato je *fysicky nutná* (vězeň se zkaženými spoluvězni) a *mravně nutná* (jednorožní dobrovolník na státní útraty v kasárnách).

b) příležitosti ke hříchu třeba se varovati, nebo Spasitel dí: „*Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého.*“ Mat. 4, 7. „Příležitost dělá zlo-děje.“

2. *Pokoušení* je lákání, vábení, ponoukání ke hříchu. Pokouší nás

a) *tělo* t. j. smyslnost a zlá žádostivost;

β) *svět* t. j. radosti a rozkoše světa jakož i zlí lidé, špatní druhové, kteří řečí i zlým příkladem lákají nevinné duše do svých osidel;

γ) *dábel*, jenž člověka ponouká ke hříchu; smyslnými předměty žádostivost jeho rozněcuje nebo hříšnými představami fantasií naplňuje.

Pokoušení samo sebou není ještě hříchem; stává se jím však, když člověk mu povoluje a se poddává.

Člověk může s milostí boží všelikému pokoušení odolati; nebo nikdo nebývá pokoušen nad síly své. I. Kor. 10, 13 (Job, Josef egypt., Kristus na poušti).

Pokoušení jest člověku i *užitečno*, činíc ho opatrným a k sobě a ke svým silám nedůvěřivým; je též *záslužno*, a to dle statečnosti, jak mu člověk odpírá; nebo bez boje není vítězství, a bez vítězství není slávy.

§. 51. Čím možno uvarovati se hříchu.

Chtíce zniknouti hříchu chopme se těchto prostředků:

1. nedůvěřujme sobě a vystříhejme se všeho nebezpečí a všeliké příležitosti ke hříchu (Sir. 21, 2, 4; I. Kor. 10, 12);

2. přičiňme se, bychom poznali pravdy sv. evangelia a povinnosti stavu svého; nebo nevědomost bývá pramenem mnohých hříchů;

3. krofme zlou žádost a přílišnou lásku k věcem pozemským (Gen. 4, 7);
4. přemáhejme strach z běd časných;
5. rozjímejme častěji o posledních věcech člověka;
6. pamatujme stále na všudepřítomnost boží (Tob. 4, 6; Josef egyptský; Susanna), na utrpení Páně a jiné pravdy náboženské;
7. stále se modlemež a bděme nade svými náklonnostmi;
8. mějme v uctivosti rodičku boží a sv. anděla strážce;
9. varujme se zahálky, stále užitečně se zaměstnávejce;
10. přijímejme často svátost pokání a nejsvětější svátost oltární, bychom měli svědomí čisté, pravé, jisté a bdělé.

Mravouka zvláštní.

§. 52. Mravouka zvláštní jak se rozestupuje.

Dle rozličných poměrů, v nichžto křesťanu konati jest úkol svůj na zemi, mravouka zvláštní rozestupuje se v několikero částí. Podstatné však poměry, v nichžto křesťan zde žije, jsou dva:

1. poměr k Bohu a přímé jeho zástupkyni, církvi;
2. poměr k rozumným tvorům, ke kterým náleží člověk sám, jeho bližní a čistí duchové (andělé a svatí v nebi).

K bližnímu má se člověk poměrem dvojím:

- a) vůbec, jako úd pokolení lidského;
- b) zvláště, jsa údem užší společnosti lidské (rodiny, obce, státu).

Dle toho mravouka zvláštní rozestupuje se ve dva hlavní rozdíly, odpovídajíc k otázce, jak křesťanu je zařiditi život svůj:

1. vzhledem k Bohu a přímé jeho zastupitelce, církvi;
2. vzhledem k rozumným tvorům, a to:
 - a) k sobě samu;
 - b) k bližnímu vůbec;
 - c) k bližnímu zvlášť a
 - d) k čistým duchům (andělům a svatým).

Poznámka. K nerozumným tvorům, kteří dle vůle boží jsou člověku jen prostředky k účelům vyšším, nezaujímá mravného stanoviska a nemá tedy k nim žádných povinností po přísném slova smysle. Z toho však nejde, že by měl s nimi nakládati libovolně, je týrati, mrzačiti, nebo naopak přepjatou péčí a starostlivostí člověku je klásti na roveň.

Nerozumní tvorové jsou *předmětem humanity*, ne však lásky. Humanitou člověk jest povinen tvorům nerozumným, protože jest zástupcem božím na světě

Díl první.

O poměru křesťanově k Bohu a církvi

HLAVA PRVÁ.

O poměru křesťanově k Bonu.

Průprava.

1. Mravný poměr křesťanův k Bohu naznačený třemi prvými příkázáními desatera jeví se jednak *způsobem vniterným*, smýšlením (prvé příkázání), *jednak zevniterným*, slovy a skutky (druhé a třetí příkázání).

2. *Pravé a bohubilé smýšlení* křesťanovo záleží ve *třech božských ctnostech*: víře, naději a lásce; *zevně* jeví se *křesťanskou úctou* boží (cultus).

3. Hlava první tohoto rozdílu mravouky zvláštní má tedy dvě části, jež pojednávají:

- a) o třech božských ctnostech,
- b) o křesťanské úctě boží.

O třech božských ctnostech.

§. 53. O božských ctnostech vůbec.

1. Božské ctnosti jsou tři: *víra, naděje a láska*. Slovou božskými, protože Bůh jest jejich původem, předmětem a pohnutkou.

- a) *Bůh jest jejich původem*, ježto je na křtu sv. skrze Ducha sv. vlévá, pročež slovou ctnosti *vlité* na rozdíl od *mravných*, které slovou získanými (nabytými).

„Bůh člověku vlévá tři božské ctnosti“ znamená: Bůh člověka činí schopným, aby v něho věřil, doufal a jej miloval tak, jak se sluší, by došel života věčného.

- b) *Bůh jest jejich předmětem*; nebo

- a) *předmětem* víry jsou: jsoucnost boží, jeho vlastnosti, jeho trojedinost a jeho skutky (stvoření, vykoupení, posvěcení a dokonání);

- β) předmětem naděje jesti život věčný, jakož i prostředky k tomu vedoucí (milost boží, odpuštění hříchu, statky vezdejší);
- γ) předmětem lásky je rovně Bůh, pak i bližní, kterého máme milovati pro Boha. Mat. 22, 37—39;
- c) *Bůh jest jejich pohnutkou*; nebo
- a) věříme a doufáme v Boha pro jeho pravdomluvnost, věrnost, dobrotivost a všemohoucnost;
- β) *Boha milujeme pro něho sama, protože je dokonalost sama, a bližního milujeme pro Boha.*

2. Ačkoli, jak z předešlého jde, veliká je cena a důstojnost všech božských ctností, přece *lásky obě ostatní převyšuje*, a to,

- a) že jest mateří všech ctností: „*Láska trpělivá jest, dobrotivá jest, láska nezávidí, nečiní nic na chloubu, nenadýmá se, není ctižádostivá, nehledá, co jejího jest, nevzpouzí se, nemyslí zlého, neraduje z nepravosti, ale spolu raduje se pravdě, všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká.*“ I. Kor. 13, 4—7;
- b) že trvá, i když víra a naděje přestaly, neboli když přešly na onom světě ve skutečnost, na niž zde připravovaly, t. j. v patření na Boha a v požívání věčné blaženosti. „*Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale tehda trváí ve tvář.*“ I. Kor. 13, 12.

3. Z této ceny a důležitosti božských ctností jde povinnost, aby křesťan je častěji *oživoval* či *vzbuzoval* a to zvláště:

- a) když nabude rozumu;
- b) když pokoušen je ke hříchům proti nim;
- c) když proti nim již se prohřešil;
- d) když některou sv. svátost chce přijati;
- e) když jest mu z toho světa se odebíratí.

Vzbuzení těchto ctností není však ctností samou, nýbrž pomíjejícím činem, a může se dítí *vniterně* nebo *zevniterně*, dle jisté formule nebo bez ní.

O božských ctnostech zvláště.

1. O víře.

§. 54. Co jest božská ctnost víry, a jak se liší od víry pouze rozumové.

1. *Víra jest nadpřirozený dar boží a světlo, kterým osvíceni všechno za pravé máme, čemu Ježíš Kristus učil a co církve katolická ukládá věřiti.*

- a) *Víra jest dar boží, poněvadž nám jí Bůh s ostatními dvěma ctnostmi na křtu sv. z pouhé lásky a dobrotivosti uděluje.*

b) *Víra je světlo*; nebo nás osvěcuje, bychom poznali tajemství, jež nám Bůh zjevil.

c) Čemu Ježíš Kristus učil, a co církev ukládá věřiti, obsaženo je *v písmě sv. a v tradici* (ústním podání).

2. *Víra* není poznání pouze rozumové či z umu plynoucí, nýbrž je rovněž *věcí vůle*.

Člověk rozumem poznávající či vědoucí přisvědčuje pravdě, protože musí, protože ji chápe (na př. pravdy mathematické); člověk věřící přisvědčuje pravdě, protože *chce*, ačkoli jí jasně nechápe, neproniká (tajemství nejsv. Trojice, vtělení Syna božího...), a tím stává se víra jeho *záslužnou*. Proto však není taková víra *slepá*, neboť opírá se o autoritu boží; Bohu vševědoucímu a nejvyš pravdomluvnému lze a jest vždy věřiti, ne tak lidem.

§. 55. *Víra jak potřebna, jak a čemu jest věřiti.*

1. *Víra jest nevyhnutelně potřebna* ke spáse každému, kdo poznal zjevení boží neb alespoň měl příležitost je seznati, a to proto, že jest *příkázána a prostředkem* spáasy; nebo život věčný je cíl nadpřirozený a nelze ho dojíti prostředky přirozenými. „*Jdouce do veškerého světa učte všechny národy... Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude; kdo neuvěří, bude zatracen.*“ Mar. 16, 15, 16. „*Bez víry nelze Bohu se líbiti.*“ Žid. 11, 6.

Kdo neměl příležitosti poznati víru, viny nemá; nevěra nezaviněná není hříchem, nýbrž zlem. Takoví nevěrci, nemající prostředků spáasy, mohou býti spaseni způsobem *mimořádným*, jestliže upřímně hledají pravdy a dle nejlepšího vědomí a svědomí žijí, zachovávajíce zákon přirozený. O ostatních nevěrcích platí slova Kristova: „*Kdybych byl nepřišel a nemluvil jim, hříchu by neměli; ale nyní nemají výmluvy hříchu svého.*“ Jan 15, 22.

2. Křesťan, jenž nabyt užívání rozumu, povinen je věřiti všemu, co Bůh zjevil a církev katolická předkládá k věření, alespoň věrou *rozvinutou* (vniternou), třeba by mu všechny články víry určitě a jasně známy nebyly.

Věrou rozvinutou, t. j. nejen věřiti ale i znáti má alespoň těchto šestero článkův, totiž

- a) že jest jeden Bůh, jenž všechno stvořil, zachovává a řídí;
- b) že Bůh je soudce spravedlivý, který dobro odměňuje a zlo tresce;
- c) že jsou tři božské osoby jedné bytosti a přirozenosti: Otec, Syn a Duch sv.;
- d) že druhá božská osoba se vtělila, by nás svou smrtí na kříži vykoupila a spasila;

e) že jest duše lidská nesmrtelná;

f) že člověku milosti boží jest ku spáse nevyhnutelně třeba, a že bez milosti boží mu nelze nic prospěšného k životu věčnému činiti.

Dle příkazu *církevního* má každý dospělejší katolík ještě znáti: apoštolské vyznání víry (Věřím v Boha), desatero božích a patero příkázání církevních, modlitbu Páně, pozdravení andělské a sedmero svátostí.

§. 56. Víra jaká má býti.

Aby člověku byla záslužna, třeba, by byla:

1. *pravá*, t. j. křesťanu jest věřiti tak, jak učí církev katolická, protože jí *jedinité* Ježíš Kristus odevzdal poklad svého učení;

2. *pokorná*, by totiž člověk podrobil svůj obmezený rozum Bohu a jeho zástupkyni, církvi, zvláště co se týče nevystižitelných tajemství víry, čím nikterak není vyloučena snaha víru učiniti rozumnou, t. j. odůvodněnou. „*Blahoslavení chudí duchem, nebo jejich jest království nebeské.*“ Mat. 5, 3;

3. *obecná*, t. j. aby člověk věřil všemu, co Bůh zjevil, a čemu církev učí, ničeho nevyjímaje. „*Učte je zachovávat i všecko, cokoli jsem přikázal vám.*“ Mat. 28, 20;

4. *pevná*, aniž totiž o něčem pochybuje, protože Bůh nemůže se mýlit. Řím. 4, 20. 22 (Abrahám vzorem věřících);

5. *stálá*, tak aby člověk ztratil raději vše, i život, než aby odstoupil od pravé víry. „*Kdo setrvá až do konce, spasen bude.*“ Mat. 10, 22;

6. *živá* či *účinná*, t. j. skutky osvědčováná. „*Ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdo činí vůli Otce mého, který jest v nebesích.*“ Mat. 7, 21.

Víra živá, která jest zároveň povahou duše, jest pravá ctnost.

Opakem živé jest víra *mrtvá*: „*Jako tělo bez ducha jest mrtvo, tak i víra bez skutků jest mrtva.*“ Jak. 2, 16.

§. 57. Jak člověk dochází víry.

Člověk dochází víry *spolupůsobením činnosti božské a lidské*, a to se děje:

a) Bůh dávaje *zevně* hlásati slovo své *porvzbuzuje a osvěcuje člověka vniterně*, by je přijal;

b) člověk poslouchaje slovo boží uvažuje jeho obsah, přemýšlí o důvodech jeho hodnověrnosti, přisvědčuje konečně a drží je pevně s jistotou neoblomnou, t. j. věří.

„Kterak budou vzývati, v kteréhož neuvěřili? nebo kterak uvěří Tomu, o němžto neslyšeli? a kterak uslyší bez kazatele? a kterak budou kázati, nebudou-li posláni?“ Řim. 10, 14—15. Příklady: Obrácení na víru sv. Augustina, sv. Pelagie.

Poznámka. Jsoucnost boží lze poznati i z důvodů rozumových a tak i cestou touto a za pomoci milosti boží možno dojíti víry.

§. 58. Čím možno víru rozmnožiti a upevniti.

Ctnost víry jest jako každá ctnost vzrostu schopna. Vzrůst ten může býti dvojí: *intenzivní* (vsažný, vniterný) a *extenzivní* (rozsázný, zevniterný).

1. *Intenzivnosti* (vsahu) nabývá víra, když duch a srdce k božské pravdě vždy upřímněji lnou.

2. *Extenzivnosti* (rozsahu) nabývá víra, když obor pravd, jež člověk přijímá do vědomí, vždy širším se stává, nebo-li když víra zavínutá přechází vždy víc a více v rozvinutou.

3. *Prostředky*, jimiž lze zdokonaliti se u víře, jsou:

- a) křesťanská výchova, jež rozum i vůli pěstuje stejně;
- b) pilné poslouchání slova božího. Jan 8, 47);
- c) četba náboženských knih a obcování s lidmi zbožnými. Sir. 37, 15;
- d) život podle víry. Luk. 11, 28;
- e) horlivá modlitba za dar a rozmnožení víry. Jak. 1, 5;
- f) častější vzbuzování víry.

§. 59. O protivách víry.

Protivy víry jsou:

1. *Nevěra*, t. j. úplný nedostatek víry v podmětu víry schopném, a jest buď:

- a) *nezaviněná* na př. nevěra pohanů, jichž evangelium dosud nedošlo; ta není hříchem, nýbrž zlem; nebo
- b) *zaviněná*, když někdo přímo zjevení boží vůbec nebo jen křesťanské zjevení popírá a zavrhuje. Prvé činí *naturalismus*, druhé *judaismus* a *islam*.

2. *Apostasie*, t. j. odpadlictví od pravé víry. Císař Julian (361 až 363).

3. *Bludařství*, když někdo v jednom anebo ve více člancích se odchyluje od víry církve katolické; je též buď *zaviněno* nebo *nezaviněno*. Tvrdošíjné lpění na bludu a hájení jeho slove *kacířství*.

Od bludařství a kacířství třeba rozeznávati *rozkol* (schisma), když totiž někdo neuznává církevní vrchnosti, nebo když se odlučuje ode společného života církevního a služeb božích, tvoře tak řečené kon-

ventikly (tajná shromáždění), v nichž ctí Boha rozdílně od církve katolické po způsobu svém.

4. *Pověra*, když člověk zaujat je takovými náboženskými představami pravé víře přimíšenými, které jsou na odpor zjevení božimu a rozumu křesťanskou věrou osvěcenému. Zvláštní způsoby pověry jsou:

- a) pověra *náboženská*, věří-li člověk v nepravé bohy (pohanství), nebo má-li nepravé představy o Bohu a náboženství, jakoby šlo pouze o úkony zevnější a nebylo třeba péči míti o posvěcení ducha (fariseismus, pokrytství Mat. 10, 8);
- b) *fatalistická*, nemá-li člověk pravé představy o prozřetelnosti boží Sem náleží: casuismus, fatalismus, astrologie, chiromantie (rukohledectví), augurium, auspicium, tvářezpytectví, ordalie, talismany a pod.;
- c) pověra *magická*, když kdo přikládá tvorům jakousi tajnou moc, která jim nepřisluší ni dle přirozeného zřízení božího ni dle ustanovení církevního; nebo když někdo tajnými prostředky chce divné věci konati (kouzla a čary, kouzelný proutek, plivník).

5. *Pochybovačnost*, která pochybnosti o pravdě boží buď svévolně budí, nebo ty, které vznikly bezděky, zúmyslně přechovává a se zálibou pěstuje. Z pochybovačnosti může pojití skrupolosita nebo skepticismus.

6. Náboženská *netečnost* (indifferentismus), a to:

- a) hledě *k náboženství a zjevení božimu vůbec*, že totiž náboženství (víra) pokládáno bývá za něco vedlejšího, poněvadž prý jednání je věci hlavní. Heslem takových indifferentistů jest: „*Čiň dobře a právě, a neboj se císaře ni krále*“. Leč domnělá jejich spravedlnost záleží v tom, že zdržují se hrubých poklesků zevniterných, nedbajíce o bezúhonost vniternou;
- b) hledě *k autoritě církevní*. Jest to domněnka, že na tom nesejde, ke kterému náboženství člověk se přiznává, protože prý jednotlivá vyznání křesťanská rozcházejí se jen ve věcech nepatrných.

Takový indifferentismus neprávě slove *toleranci* (snášelivostí); nebo pravá tolerance jest, abychom milovali i člověka bloudícího a hřešícího, ačkoli nám jest nenáviděti bludu jeho; třeba rozeznávati osobu bloudícího od bludu jeho.

2. O naději.

§. 60. Pojem a potřebnost křesťanské naděje

1. *Naděje, jež rodí se z víry, je ctnost Bohem vlitá, kteroužto křesťan z nadpřirozené milosti boží důvěrně očekává, co Bůh slíbil, totiž života věčného a všech prostředků, jimiž života věčného lze dojiti, jako*

milosti boží, odpuštění hříchů a časných statkův, a to proto, že Bůh, jenž jest všemohoucí, věrný a nejvýše dobrotivý, to vše pro zásluhy Ježíše Krista slíbil.

2. I křesťanská naděje, chce-li člověk dojíti spásy, jest *potřebna*, nebo

- a) bez ní člověku by nebylo lze povznést se k věcem nebeským a činiti skutky dobré, ježto naděje budoucí odměny jest mocnou pohnutkou k dobru;
- b) chrání od pokušení, těší ve strastech, nabádá k modlitbě;
- c) již ve Starém zákoně naděje slove vedle víry druhou ctností základnou, a úkolem proroků bylo nejen oživovati víru v pravého Boha, nýbrž i vzbuzovati naději v budoucího Messiáše. Dokonalou láskou spojenou s nadějí v příští Messiášovo došli lidé před Kristem žijící — ospravedlnění.
- d) I Nový zákon této ctnosti žádá, chce-li kdo dojíti odpuštění hříchů („*Doufej, synu, odpouštějí se tobě hříchové troji.*“ Mat. 9, 2), a učí, bychom skládali veškeru naději v Boha na rozdíl od pohanů, kteří naděje nemají: „*Nepečujte úzkostlivě říkajíce: co budeme jísti? nebo: co budeme pít? nebo: čím se budeme odívati? Nebo toho všeho pohané hledají; vítě zajisté Otec váš nebeský, že toho všeho potřebujete. Ale hleďte nejprve království božího a spravedlnosti jeho, a toto vše bude vám přidáno.*“ Mat. 6, 31—34.

§. 61. O vlastnostech křesťanské naděje.

Naděje má býti:

1. *dobře spořádána*, má se odnášeti nejprve k věcem, týkajícím se věčné spásy, a pak teprve k věcem pozemským: „*Hleďte nejprve království božího atd.*“ Mat. 6, 33. „*Co jest platno člověku, by všecken svět získal, duše pak své škodu trpěl?*“ Mat. 16, 26;

2. *pevná*, nemáme nic pochybovati, jakoby nám Bůh *nechtěl* anebo *nemohl dáti*, čeho slušně doufáme. „*Držme nepohnutelné vyznání naděje své.*“ Fli. 2, 12;

3. *pokorná*; hledíce k sobě, ke své hříšnosti a nedostatečnosti báti se máme o svou spásu. „*Konejte spasení své s bázni a s třesením.*“ Fil. 2, 12. „*Nejsem si ničeho vědom, ale tím ještě nejsem ospravedlněn; ten kdo mne soudí, Hospodin jest.*“ I. Kor. 4, 4;

4. *účinná*, bychom totiž se snažili vyhověti výminkám, na kterých Bůh život věčný učinil závislým. „*Snažte se, byste dobrými skutky jistým učinili své povolání a vyvolení.*“ II. Pet. 1, 10.

§. 62. Čím lze rozmnožiti naději.

'Aby božská ctnost naděje byla zachována a rozmnožena, třeba:

1. modliti se za ni;
2. mysl světskou potlačovati a srdce od nezřízených žádostí očistiti;
3. potěšitelnou část křesťanské nauky častěji uvažovati;
4. naději častěji vzbuzovati.

§. 63. Ovoce naděje které jest.

Ovocem či účinkem naděje jsou tyto ctnosti:

1. *mysl nebeská*, k Bohu obrácená, dle které křesťan hledá pravé vlasti tam, kde jest Ježíš Kristus, a zde na zemi kráčí jako na nebi, čině vše ke cti a slávě boží (Žid. 13, 14—15.);

2. křesťanská *skromnost*, jež hledá nejprve království božího a spravedlnosti jeho, pokládajíc vše ostatní za přídavek, a přestávajíc na svém, nežádá si věci nemožných a nedostižných;

3. křesťanská *trpělivost*, když křesťan do vůle boží se odevzdává soužení tohoto života rád na se béře a snáší, ano z nich se i raduje, věda, že jsou buď zkouškou jeho ctnosti nebo trestem za jeho hříchy, a že koho Bůh miluje, toho křížkem navštěvuje;

4. křesťanská *statečnost*, kterou křesťan protiventství i vyhledává, by s nimi zápasil a došel tím slavnější koruny. Nejvyšší stupeň křesťanské statečnosti jest *mučednictví* (martyrium).

§. 64. O protivách křesťanské naděje.

Proti křesťanské naději lze prohřešiti se nedostatkem anebo přílišností.

1. Protivy *nedostatkem* jsou:

- a) *nedostatek pravé touhy po životě věčném* neboli převládající mysl pozemská, jakoby zde byla pravá vlast člověka,
- b) *nedůvěra v Boha*, když člověk v Boha dosti pevně nedoufá a při tom malé myslí jest (Mat. 8, 26; Mojžíš u skály);
- c) *zoufalství*, když někdo se domnívá, že Bůh mu nemůže pomoci z bídy nebo hříchův odpustiti, ani když by činil pokání (Kain, Jidáš).

2. Protivy *přílišnosti* jsou:

- a) *násilná touha po blaženosti věčné*, aniž se člověk snaží, by si jí zasloužil;

- b) *lichá důvěra* v sebe, ve tvory nebo ve věci pozemské, což není než zapomenouti Boha. Zvláštní způsoby tohoto hříchu jsou rozličné pověry (viz §. 59, 4);
- c) *pokoušení Boha*, když někdo svévolně se vydává v nebezpečnosti života a přec očekává, že Bůh ho zázračně zachová. (Mat. 4, 7);
- d) *opovážlivé spoléhání na milosrdenství boží*, když totiž člověk očekává, že mu budou hříchové odpuštěni, třeba by nečinil pokání.

3. O lásce.

§. 65. Božská ctnost lásky co jest.

1. *Láska je ctnost Bohem vlitá, kteroužto z nadpřirozené milosti boží křesťan miluje Boha nade všechno pro něho sama, bližního pak pro Boha jako sebe sama.*

2. Podstatu božské ctnosti lásky určitěji lze naznačiti asi takto: božská ctnost lásky jest:

- a) nejvyšší *záliba v Bohu*, jež pochodí z poznání jeho nejvyšší dokonalosti;
- b) nejvyšší *přízeň a přátelství* k Bohu, jež jeví se tím, že člověk cele se oddává Bohu a, seč jest, jeho čest a slávu šíří;
- c) nejvyšší *touha po Bohu* a snaha jemu se zalíbiti, s ním se spojití a těšiti;
- d) nejsrdečnější *vděčnost k Bohu za nesčetná* dobrodiní jeho.

3. Božská ctnost lásky nezajímá jen citu, jako to zhusta shledáváme při lásce smyslné, která jen na zevnějším dojmu se zakládá a s tímto dojmem trvá a zaniká, nýbrž všech mohutností, t. j. křesťan miluje Boha z celého srdce, ze vši duše, ze vši mysli, ze vši síly. Mat. 12, 30.

§. 66. Láska jak jest potřebna.

Jako víra a naděje, tak i láska *potřebna* jest ke spáse. a to z důvodů vniterných i zevniterných.

1. *Důvody vniterné* jsou:

- a) *velebnost* a naprostá dokonalost boží, z níž co dobro a krásno, bere původ;
- b) *láska boží* k nám, jak se jeví stvořením, vykoupením a posvěcením člověka; láska budí zase lásku;
- c) *nekonečná dobrotivost boží*, již udílí nesčetných dobrodiní všem tvorům vůbec a pokolení lidskému zvláště.

2. Důvody zevniterné jsou:

- a) *spojení s Bohem*, jehož žádá srdce lidské; ale kdo nemiluje Boha, jenž jest mravné dobro samo, či kdo není svatý a spravedlivý, tomu nelze spojití se s Bohem. Láska ke ctnosti je známkou relativné jistoty, že člověk Boha miluje a že sám od Něho jest milován; naprosté jistoty této věci nemá nikdo;
- b) Bůh sám *přikázal*, abychom Jej milovali. „Milovati budeš Pána Boha svého.“ Mat. 22, 38;
- c) naše víra a naše skutky z víry pochodící láskou nabývají záslužnosti: „*Kdybych jazyky lidskými a andělskými mluvil, lásky však neměl, byl bych jako měď zvučící a zvon znějící.*“ I. Kor. 13, 1—3.

§. 67. O vlastnostech božské ctnosti lásky.

Podstatné vlastnosti božské ctnosti lásky jsou zahrnuty v jejím pojmu. Mátě býti:

1. *čistá a svatá*, t. j. prostá vši smyslnosti; nebo „Bůh jest duch“. Jan 4, 24;
2. *dětinná* či prostá vši bázně otrocké; proto Ježíš Kristus učil nás Boha nazývati otcem;
3. *dokonalá*, by Boha milovala pro něho sama, protože jest bytost nejvýše dokonalá a vši lásky hodná; láska *nedokonalá* miluje Boha, protože jest ke všem tvorům nejvýše dobrotiv;
4. *nade všechno*, máme Boha milovati více než vše, co se nám líbí a nás těší. Mat. 10, 37, 38;
5. *účinná*, máme Boha milovati nejen citem a slovem, nýbrž i skutkem, činíce věrně a ochotně jeho vůli. I. Jan 3, 18

§. 68. Kterak lze rozmnožiti lásku.

Božskou ctnost lásky rozmnožujeme: modlitbou za ni, jasnějším poznáváním boží dokonalosti, přijímáním sv. svátostí, horlivým plněním vůle boží a častějším vzbuzováním božské ctnosti lásky.

§. 69. Ovoce ctnosti lásky.

V lásce mají původ tyto ctnosti:

1. stálé *pamatování na Boha*. Gen. 5, 24.;
2. *radost z Boha*: nebo koho milujeme, z toho předností se radujeme;

3. *úcta a bázeň boží*; ale tato bázeň není otrocká, nýbrž dětinná a jeví se nejútlejší péčí, bychom neurazili Boha;

4. *poslušensství k Bohu*; nebo koho milujeme, toho vůli ochotně činíme nepřemítajíce, snadno-li co jest či obtížno, příjemno či nepříjemno;

5. *vděčnost k Bohu* za příčinou nesčetných dobrodiní, jichžto člověk každým dnem, ba každým okamžikem nabývá. Vděčnost ta buď srdečná, pokorná, všeobecná, t. j. děkuj za všecka dobrodiní veliká i malá, povědomá i nepovědomá, ano i za sama utrpení, ježto Bůh ty miluje, jež zkouší a tresce;

6. *horlivost pro čest a chválu boží*; nebo koho milujeme, pro toho čest i horlíme, nedávajíce naň nic dopustiti. Tato horlivost buď čistá a pravá, ne sobecká, pokrytecká, hrdá a násilná.

§. 70. Protivy lásky které jsou.

Protivou lásky k Bohu jest všeliký hřích, zvláště pak tyto:

1. *přílišná láska k světu* a věcem pozemským: „Nikdo nemůže dvěma pánům sloužiti; nebo zajisté jednoho nenáviděti bude a druhého milovati, nebo jednoho se přidrží a druhým pohrdne; nemůžete Bohu sloužiti i mamoně.“ Mat. 6, 24;

2. *chladnost a vlažnost k věcem* týkajícím se sv. náboženství; vede k nelásce boží a k bezbožnosti. Zjev. 3, 15, 16;

3. *nenávisť Boha*, když někdo v Bohu a jeho sv. náboženství nemá záliby. Žalm 67, 2;

4. *otrocká bázeň*, když člověk myslí na trestající spravedlnost boží a proto zákon boží zachovává jen dle litery a s nechutí;

5. *lidská bázeň*, že totiž člověk více se bojí lidí než Boha, a, by lidem se zachoval a jejich přízeň získal, bez ostychu přestupuje přikázání boží. „Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo . . .“ Luk. 12, 4;

6. *slepá horlivost náboženská*, jež ihned viděti chce ovoce svého působení, nemajíc zření ke slabosti a křehkosti lidské. Takové horlivosti nejde o to, by přesvědčila, nýbrž aby donutila; ani jí nejde o věc samu, nýbrž jen o zevnější formu. „Kdo vás zabije, domnívati se bude, že sloužil Bohu.“ (Jan 16, 2; viz §. 134, 1);

7. *nepravý mysticismus*, jenž pohrdaje vši objektivnou naukou, bohopoctou a kázní podstatu lásky klade v subjektivné city a blouznění a libuje si u vytržení (extasi).

O křesťanské poctě boží.

§. 71. Pojem, potřebnost a rozvrh pocty boží.

1. Osvědčuje-li křesťan své náboženské smýšlení hledě k Bohu slovy a skutky, úkony takové slovou *křesťanskou poctou* boží.

2. Jsme *povinni i zevniterně* Boha ctíti, protože:

- a) jsouce od Boha stvoření jak dle duše tak i dle těla oběma Bohu máme sloužiti;
- b) člověku jest přirozeno, by, co cítí uvnitř, i zevně pronášel, tudý i poctu boží, již chová v srdci;
- c) zevniterná pocta boží vniternou mocně budí, podporuje a oživuje, bližního vzdělává a pravou víru zachovává i šíří;
- d) Bůh sám zevniternou poctu ve Starém zákoně zevrubnými předpisy uspořádal, a Ježíš Kristus svým příkladem schválil, což jest důkazem, že bohoslužebné obřady nejsou věci, na niž by nesešlo;
- e) církve, již poslouchati jest povinností, velí zevniternou bohopoctu, by věřící osvědčovali se údy jedné společnosti náboženské.

3. Křesťanská *pocta boží* jest:

- a) buď *přímá* nebo *nepřímá*, jak totiž buď Bůh sám anebo jeho svatí jsou přímým předmětem jejím, a dle toho rozeznáváme:
 - α) cultus patriae*, poctu jen Bohu příslušející — klanění se;
 - β) cultus hyperduliae*, poctu Panny Marie,
 - γ) cultus duliae*, poctu ostatních svatých;
- b) *řádná* nebo *mimořádná*; ona vázána jest na určité doby, kdežto tato jest omezena na mimořádné případy (vyznání víry, přísaha, slib).

O přímé poctě boží.

O modlitbě.

Průprava.

Modlitba byla od pravěku u všech národů úkonem bohoslužebným; ale teprve v církvi Kristově přivedena jest k pravé dokonalosti a učiněna podstatnou částí křesťanské bohoslužby; modlitbou všechny bohoslužebné úkony se počínají a končí se, ona je oživuje a vysvětluje.

§. 72. Modlitba co jest, a které jsou její druhy.

1. *Modlitba jest řečí k Bohu* (sv. Aug.), *poznesení mysli k Bohu*, abychom mu buď nejvyšší úctu vzdávali, nebo za obdržená dobrodiní děkovali nebo jej za své a bližního potřeby prosili.

2. Dle účelu, za jakým se modlíme, je tedy modlitba:

- a) *chvalořečí*, kterou Bohu jakožto bytosti neskončeně dokonalé a nejvyšš dobrotivé, jako Pánu nebes a země svou nejhlubší úctu a neobmezenou oddanost projevujeme;
- b) *díkůčiněním*, jímžto Bohu za všechna dobrodiní, za slasti, ano i za strasti, jsouce si vědomi své hříšnosti a nehodnosti, pokorné vzdáváme díky;
- c) *prosbou*, již sobě nebo bližnímu (přímluva) vyprošujeme, čeho nám nebo jemu pro tělo a pro duši třeba.

3. Myšlenky své člověk spojuje v pojmy, jejichž výrazem jesti slovo, a odtud dělíme modlitbu:

- a) *v zevniternou*, t. j. slovy pronesenou, která, jest-li cit náboženský zvláště živý, rozezvučuje se ve zpěv;
- b) *ve vniternou*, beze slov, pouze v duchu konanou (Anna ve chrámě). Modlitba zevniterná je buď *soukromá* nebo *společná*

§. 73. Modlitba proč povinna.

Jsme *povinni modliti se*, protože

1. Ježíš Kristus sám své apoštoly modlitbě učil a je k ní důtklivě napomínal. Luk. 11, 1—13; Jan 16, 24; 22, 40;

2. Ježíš Kristus nás vyzývá k modlitbě svým příkladem; nebo sám často se modlival. Jan 11, 41; Mat. 24, 3; 26, 39; Luk. 6, 12, 23, 4 atd.;

3. na Bohu jsme závislí, a modlitba nejúčinnějším jest prostředkem, abychom nabyli potřebných darův a milostí. Luk. 11, 5—13; Jan 16, 24;

4. modlitba jest nejdůstojnějším úkonem, jehožto člověk jest schopen a jímž nad ostatní tvory pozemské předčí; jí spojuje se se svatými v nebi, kteří neustále pějí slávu boží. Člověku platí: „*Ora et labora*“ (modli se a pracuj);

5. modlitba jest velmi užitečná, zvláště společná (Mat. 18, 19, 20), ježto mocně přispívá ku vzdělání jak modlícího se tak i ostatních, a jest výrazem církevního obcování v jedné víře, naději a lásce. Konečně

- a) modlitbou evičíme se v božských ctnostech, které jí projevujeme a ctnosti mravné v sobě rozinnožujeme;
- b) modlitbou činíme dosti za hříchy spáchané;
- c) modlitbou nabýváme posily proti pokušením, útěchy v zármutku a vůbec pomoci ve všech potřebách. Jak. 5, 13.

§. 74. Kdo zvláště je povinen se modliti.

Ačkoli všichni jsme povinni se modliti, přece k tomu úkonu *zvláště* jsou zavázáni:

1. *kněží*, jichž úkolem vždy bylo a jest obětovati a modliti se;
2. *otcové a hospodáři*, jsouce přirozenými kněžními svými rodin a domácích;
3. *vrchnosti* pro důležitost svého úřadu a velikou zodpovědnost s ním spojenou;
4. lidé *staří a nemocní*, kteří svým dobrodincům a ošetřovatelům nemohou jinak se odměniti;
5. *mládež* pro veliká a četná nebezpečství, která ohrožují její ctnost a nevinnost.

§. 75. Jak se máme modliti.

Aby modlitba byla pravá a Bohu milá, třeba, by byla konána:

1. *v duchu a v pravdě*, Jan 4, 24; t. j.
 - a) *s myslí urovnanou* či s pozorností. Při modlitbě třeba veškerý myšlenky obrátiti k Bohu; modlitba *roztržitá* či retná je zneuctěním Boha; Sir. 8, 23; Mat. 15, 8;
 - b) *u vědomí*, že Bůh jest bytost *nevystihlá, svrchovaná* a neskonale *dobrotivá*;
2. *se srdcem zkroušeným a pokorným*; máme na mysli svou hříšnost a nehodnost. Setník: „Pane, nejsem hoden . . .“;
3. *ve jménu Ježíše Krista*, t. j. máme důvěřovati v jeho neskončené zásluhy a pro ně vyslyšení svých proseb očekávati. Jan 16, 23; Jak. 1, 6, 7;
4. *s oddaností do vůle boží*, t. j. máme zůstaviti Bohu, zdali a jak nás chce vyslyšeti; protože on nejlépe ví, co nám prospívá. „*Otče, chceš-li, odejmi kalich ten ode mne, ale ne má vůle, ale tvá se staň.*“ Luk. 22, 42;
5. *vytrvale*, bychom totiž ani tenkrát neustávali modliti se, když se zdá, že Bůh nás nechce vyslyšeti (žena kananejská, neodbytný přítel). Luk. 11, 5—10; 18, 1—6; Jak. 5, 16;
6. *v náležitém pořádku*, t. j. máme prve prositi za statky věčné a pak za statky pozemské. „*Hleďte nejprve království božího . . .*“ Mat. 6, 33.

Vzorem modlitby jest *modlitba Páně* — Otče náš.

§. 76. O příčinách či okolnostech místa, času a o zevnější postavě těla při modlitbě

1. Bůh jest všude přítomen, a proto člověk může k němu všude se modlit; ale že často pro tvory zapomíná Tvůrce a místo, co by se povznášel k Bohu, mysl svou ponořuje ve prach pozemský, potřebí jest místa, kde by zvláště a živě upamatován byl na Boha. Takovými místy jsou *samota* (Mat. 6, 6; Luk. 4, 42) a *chrám*, který po výtce jest dům modlitby. Luk 19, 46.

Potřebnost chrámů, jež ostatně i u pohanů shledáváme, Ježíš Kristus schválil, chodě se svými apoštoly do chrámu jerusalemského z rozkazu Hospodinova vystavěného, a to právem; nebo již pobyt ve chrámě, pohled na obec shromážděnou, živé vědomí přítomnosti boží: to vše pozdvihuje ducha k Bohu.

2. Co se týče času, již ve Starém zákoně k obětem a modlitbám byly ustanoveny určité hodiny a dni, které i první křesťané zachovávali modlice se ráno, v poledne a večer, před jídlem a po jídle. Neděle a svátky zvláště světití jest modlitbou.

3. *Postava těla* při modlitbě rovněž není bezvýznamna, ana se jí jeví pravá pobožnost. Shýbati kolena, klečeti, ruce spínati, v prsa se bítí, oči pozvedati jsou přirozené výrazy a projevy vniterné pobožnosti a úcty před Bohem, které po vše časy a u všech národů se naskytají a písmem sv. alespoň nepřímou jsou schváleny. Dan. 6, 10; mudrci od východu Mat. 2, 11; sv. Pavel Sk. ap. 20, 36.

O mimořádných úkonech pocty boží.

§. 77. 1. Vyznání víry, *professio fidei*.

1. Vyznání víry záleží ve znamení, slově nebo činu, kterým křesťan před jinými osvědčuje svou víru, a jest

- a) *řádné*, když vyznává víru svou, obcuje službám božím, přijímaje sv. svátosti, vzdáváje úctu chrámu, kříži, sochám a pod.;
- b) nebo *mimořádné*, když totiž křesťan jsa vybídnut duchovní nebo světskou vrchností (na př. přijímaje nějaký církevní úřad nebo stoje před soudem) slovy osvědčuje víru svou.

2. *Víru zapíratí* je vždy a pro vždy zapověděno; nebo Kristus praví: „*Kdokoli vyzná mne před lidmi, toho vyznám i já před Otcem, jenž jest na nebesích; kdo by mne pak z a p ř e l před lidmi, zapru ho i já před Otcem svým, který jest v nebesích.*“ Mat. 10, 32, 33; Luk. 9, 26.

a) Víru zapru *přímo* slovy (na př. nejsem křesťan) nebo *nepřímo* skutky (na př. když se účastním činně náboženských obřadů jinověreckých, modle se a zpíváje s nimi).

b) Zapíratí víru *hříchem* jest:

α) protože to hrubou lží;

β) protože zapíratí víru jest rušiti křestní slib;

γ) že zapírač se stydí za Krista, který se nestyděl vzíti na se přirozenost lidskou;

δ) že to nevděkem k Bohu a církvi naší, která zapírače vytrhla z bludu a pověry pohanské;

ε) že, kdo zapírá víru, brání, by se nešířila, a jiným dává pohoršení.

3. Příkaz *vyznávati víru* váže křesťana jen v těchto případech:

a) když duchovní nebo světská vrchnost k tomu vyzývá;

b) když by nevyznati víry bylo tolik, jako nepřímo ji zapřítí, na př. kdyby někdo nejsv. svátosti oltářní nevzdal povinné pocty;

c) když by nevyznati víry mohlo býti příčinou pohoršení;

d) když jest hájiti víry od rouhačů. Kdo však nemá dostatek náboženských vědomostí, by víry se zastal s úspěchem, ať mlče nebo společnost rouhačův opustě, dá tak na jevo svou nelibost.

4. Vyznání víry jeví se nejdokonaleji mučednictvím; ale vyhledávati ho není přikázáno ni razeno, ba právě naopak dovoleno a razeno spasiti se útekem, nekáže-li povinnost obětovati život za víru. Mat. 10, 23; Luk. 21, 21; Jan 8, 59. 11, 51. Sv. Pavel.

5. Proti povinnosti vyznávati víru nehřeší, kdo ji *zatajuje*, což činiti i veleno vůči osobám neznámým a lehkovážným, aby jim nebylo dáno příležitosti se rouhati: „*Nedávejte svatého psům a nemeňte perel svých přede svině, by snad nepošlapaly jich nohama svýma a obrátíte se neroztrhaly vás.*“ Mat. 7, 6.

2. O přísaze.

§. 78. Přísaha co jest a jak se dělí.

1. *Přísaha je zvláštní způsob mimořádného vyznání víry, kterým člověk vědomě a úmyslně dovolává se Boha vševědoucího, nejvyššího a spravedlivého za svědka,*

a) že, co praví, jest ryzí, svatá pravda (*přísaha stvrzující*);

b) co slibuje, že jistě vykoná (p. *slibná*);

c) že prost je zločinu, který za vinu mu kladen (p. *očistná*).

2. Žádáme-li Boha, by ve případě krivopřísežnictví potrestal krivopřísežníka, přísaha slove *trestná*.

3. Přisáháno-li před příslušnou vrchností, přísaha slove *slavnou*; jinak je *soukromá*.

4. Co do formy, jak se děje, jest buď *tělesná* nebo *netělesná*; tělesnou slove, když přísahající pozdvihuje tři prsty pravice, vyznávaje tak víru v nejsv. Trojici; nebo když klade levici na evangelium a pravici na srdce, říká při tom: „*Tak mi Bůh pomáhej a toto svaté evangelium.*“

Poznámka 1. Ku přísaze řadí se i *zapřisáhání* či *zaklínání*, což není než usilovná prosba nebo žádost (na př. exorcismus) nebo důraznější rozkaz a vybidnutí pověděti pravdu.

Poznámka 2. Slova: „*na mou čest, na mou víru, jako že živ jsem, jako zde stojím*“ a pod. nejsou přísahou, nýbrž jen důrazným ujišťováním; ale přísahou jsou výroky: „*ať mne Bůh tresce, ať jsem zatracen*“ a pod., jimiž bývá vyzývána spravedlnost boží.

§. 79. Že přísaha je dovolena.

Příkladem židovských Essenů některé sekty křesťanské (Montanovci, Pelagiáné, Valdenovci, Viklefité, Anabaptisté, Kvakerové, Menonité) pokládaly přísahu za nedovolenou, odvolávajice se k výroku Ježíše Krista: „*Slyšeli jste, že bylo řečeno starým; nebudeš křivě přísahati, ale splníš Pánu přísahy své; já však pravím vám, abyste nikterak nepřisáhali . . . ale řeč vaše budiž: ano, ano; ne, ne. Co nad to více jest, od zlého jest.*“ Mat. 5, 33, 37. Podobně Jak. 5, 12.

Ale Ježíš Kristus těmito slovy nezapovídá nikterak přísahy, nýbrž chce jen říci, že pokolení lidskému snažiti se jest, aby v něm taková byla upřímnost a pravdomluvnost, aby každý pouhému slovu svého bližního uvěřil, a tudy přísaha se stala zbytečnou. „Ode zla“ jesti to, co přísahu činí potřebnou, totiž lež, podvod, klam a nedůvěra. Dokud tyto vady nevymizejí z pokolení lidského, přísahy odstraniti nelze.

Že tento výklad oněch slov Páně pravý jest, čili že přísaha dovolena, dokázati lze tím,

1. že již Starý zákon se zmiňuje o přísaze ve jméno Hospodinovo konané. Gen. 21, 23; Deut. 6, 13;

2. že Bůh sám přísahal, potvrzuje na příklad Abrahamovi svá zaslíbení přísahou: „*Skrze sebe sama přísahal jsem.*“ Gen, 22, 16;

3. že Ježíš Kristus, ačkoli ke křivým svědectvím podplacených svědků neodpověděl ničeho, přistoupil na zapřisáhání Kaifášem pronesené slovy: „*Zaklínám tě skrze Boha živého, bys nám pověděl, jsi-li ty Kristus, Syn boží,*“ odpovídaje: „*Ty jsi řekl*“;

4. že i sv. apoštolé užívají přísahy neb alespoň způsobu řeči přísaze podobného: „*Svědék mi jest Bůh*“, Řím. 1, 9. „*Já pak Boha za svědka беру na svou duši.*“ II. Kor. 1, 23. „*Proto já osvědčuji před obličejem božím a Pána Ježíše Krista.*“ II. Tim. 4, 1; Gal. 1, 20.

§. 80. Z a kterých podmínek přísaha je dovolena.

Výminek, za kterých dovoleno přísahati, jesti tré: *pravda* či pravdivost, *soud* a *spravedlnost*, jakož čteme u proroka Jeremiáše (4, 2): „*Přísahati budeš: v pravdě, soudu a v spravedlnosti.*“

1. *Pravda* či pravdivost žádá, by slova přísahajícího s předmětem přísahy úplně se srovnávala; by přísahal jen na to, co s největší jistotou a beze vši i sebe menší pochybnosti uznává za pravdu, nebo, týká-li se přísaha slibu, by měl nejpevnější úmysl státi ve přísaze.

2. *Soud* (rozvaha) vymáhá, by důvody, ze kterých přísaháno, byly důležité a nezbytny. Vůbec jest jen přísahati, když náležitá vrchnost k tomu vybízí.

3. *Spravedlnost* hledí k tomu, by věc, ke které se člověk zavazuje přísahou, byla mravně dovolena; co jest nedovoleno, nemůže nižádnou měrou, tím méně přísahou, státi se věcí dovolenou.

Poznámka. Tomu, kdo přísahy žádá, též jesti šetřiti těchto výminek a nemá žádati přísahy na nikom, kdo ničeho neví o její svatosti, neb o kom lze předpokládati, že by přísahal křivě. To arci se týče osob soukromých, ne však soudců, kteří mocí úřadu svého i na lidech nepoctivých a nesvědomitých mohou žádati přísahy, nehřešice tím.

§. 81. Z á v a z n o s t p ř í s a h y k d y p ř e s t á v á .

Závaznost přísahy přestává:

1. *dispensací* (oproštění), když církev (vrchnost) někoho propustí ze přísahy, t. j. z toho, k čemu se zavázal přísahou;

2. *kommutací* (obměněním), když církev (vrchnost) přísahu platně složenou zamění za jinou;

3. *irritací* (zneplatněním), když církev (vrchnost) přísahu prohláší neplatnou, když ji zruší.

Toto právo církve katolické má svou příčinu v její moci svazovací a rozvazovací;

4. když *promissarius*, t. j. ten, komu byla učiněna záslibná přísaha, propustí z ní toho, kdo ji přísahal.

§. 82. Protivy oprávněné přísahy.

Protivy oprávněné přísahy jsou:

1. přísaha *lehkovážná*, když jí žádáno a skládáno pro věci maličerné; může vésti ke křivopřísežnictví: „*Přisáhání ať nepřivykají ústa tvá, nebo mnozí jsou pádové v něm.*“ Sir. 23, 9;

2. přísaha *rouhavá*, když jí žádáno a skládáno na věci nedovolené (loupež, spiknutí). Nikdo není povinen dostáti takové přísaze, nýbrž přísáhal-li jí, jest mu jí želeť (Herodes). Jest rouháním, protože Bůh činí se takořka svědkem a účastníkem hříchu;

3. přísaha *licoměrná* (fingovaná), při níž užíváno obojetných výrazů, nebo zamlčena podstatná věc. Účelem jejím jest, aby ten, jemuž skládána, byl podveden (Arius);

4. *křivopřísaha*, když vědomě a zúmyslně přísaháno na věci nepravdivé (Petr, že nezná Krista), nebo na takové, jichž nevykonati již předem úmysl má, kdo přísáhá;

5. *zpronevěřilost*, nestojíme-li ve slibu přísahou stvrzeném.

3. O slibech.

§. 83. Sliby co jsou, a které druhy jejich.

1. *Slib je závazek dobrovolný, dobře rozvážený, učiněný Bohu, že chceme z dvojího dobra činiti to lepší, co vlastně není přikázáno, nýbrž jen razeno.*

2. Týká-li se slib nějaké věci (peněz, statku), slove *věčným*; týká-li se nějakého osobního úkonu (postiti se, vykonati pout), slove *osobným*.

Byl-li učiněn s výminkou, slove *výmínečný* (na př. slib Ludvíka IX.), jinak *bezvýmínečný*.

Slib učiněný jen na nějaký čas života jest *dočasným*, slib složený na veškeren život slove *věčným*.

Slib spojený s přijetím některého svěcení nebo se vstoupením do nějakého řádu církvi uznaného slove *slavným* na rozdíl od slibu *prostého*.

Připojena-li ke slibu hrozba nebo pokuta, slove takový slib *trestný*.

§. 84. Sliby jsou-li možny, a kdy platny.

1. Že sliby *možny* jsou, jde z nauky o radách, kde dokázáno, že jsou dobří skutkové, kteří nejsou povinni, nýbrž zůstaveni svobodné vůli člověka. Sliby shledáváme ostatně i u jinověrců: pohanů, Židů, Mohamedánů.

2. Aby slib byl platen, třeba

- a) aby dobro, které slibujeme, bylo *možno*, a aby neporušovalo práv bližního ni povinností slibujícího;
- b) aby to nebyl skutek obojetný či lhostejný;
- c) aby přednět slibu nebyl povinností (na př. nikdo nemůže slíbiti, že v pátek bude se zdržovati masitých pokrmů, že v neděli a ve svátek bude mši sv. obcovati, protože obé jest povinností);
- d) aby slibující byl *svoboden* a *samostaten* a není-li, by si ke slibu zjednal povolení svého pána nebo představeného;
- e) aby, co se týče předmětu, příčiny (okolnosti) a účelu slibu, nebyl v žádném podstatném *omylu* nebo bludu či by věděl co, jak a proč slibuje;
- f) aby měl pevný úmysl slibem se zavázati; nebo Bůh slibů sice nevelí, ale žádá, by, kdo slib učinil, jemu dostál. „*Lépe jest neslibovati, nežli po slibu, co slíbeno, nečiniti.*“ Eccl. 5, 4.

§. 85. Závaznost slibů kdy přestává

Slib pozbývá platnosti.

1. když pro nepředvídané překážky *nelze slib vykonati*; co však možno učiniti, buď vykonáno;

2. když *výminka*, za kterou slib byl učiněn, *se nenaplnila* (nemocný neozdravěl);

3. *zneplatněním* (irritací), které má důvod v poměru poddanosti slibujícího k osobě jiné (na př. muž smí slib své manželky prohlásiti neplatným, kdyby manželka pro svůj slib nemohla konati své povinnosti);

4. *oproštěním* (dispensací), když někdo z důležitých příčin představenými církví ze slibu svého bývá rozvázán.

Papež může oprostiti všechny věřící všech slibů, biskup své diocésány; ale i tu moci papežské vyhrazeny jsou tyto sliby:

- a) slib vstoupiti do některé řehole církvi uznané,
- b) slib panické čistoty,
- c) slib pouti do Říma, Jerusalema a Kompostelly;

5. *obměnou* (kommutací). Slibující může o své ujmě změnit slib z dobrého v lepší (z řehole volnější vstoupiti do přísnější); ale změna ve slib váhy stejné nebo snad menší může povolena býti jen duchovní vrchností.

Zemřel-li nebo postoupil-li někdo jinému statek, na němž je závazek slibu, dědic a nástupce slib ten vykonati je vázán svědomím a spravedlností.

O nepřímé poctě boží neboli o úctě svatých.

§. 86. Které svaté ctí církev katolická.

1. *Svatými* (sancti) po užším slova smysle slovou ti, kdo zvláštní dokonalostí života předčice od Boha divy byli oslaveni a od církve prohlášeni jsou svatými, t. j. úcty hodnými (kanonisace), kdežto ti, jichžto pocta v církvi toliko je připuštěna, slovou *blahoslavenými* (beatifikace).

2. Církev velí ctíti:

- a) *Pannu Marii*, kterážto jsouc matkou Syna božího, prostá všech hříchů a vzorem všech ctností je povýšena nade všechny jiné svaté a světice boží;
- b) *sv. anděly* jakožto služebníky a posly boží;
- c) *sv. patriarchy, proroky* a jiné vyvolence Starého zákona, kteří v naději božského Vykupitele spravedlivý vedli život a v Ježíši Kristu došli spásy;
- d) *sv. apoštoly* a *evangelisty*, kteří pro Krista vše opustivše jeho učení horlivě hlásali;
- e) *sv. mučedníky*, kteří za víru v Ježíše Krista i život svůj ochotně položili;
- f) *sv. vyznavače*, kteří za pronásledování věřících pro Krista muka a protivenství trpělivě snášeli, ale prve, než podstoupili smrt mučednickou, zemřeli; nebo kteří vůbec pevnou věrou, zbožností a dokonalostí života prosluli;
- g) *sv. panny*, které čistotu po všecken život svůj zachovavše, nerozděleným srdcem sloužily Bohu;
- h) *světce* a *světice* vůbec každého věku i stavu.

Slavnosti svatých a vyvolených božích nejsou ustanoveny na den *narození*, nýbrž z pravidla na *den smrti* jejich, kterou klademe za jejich narození k životu věčnému; slavíme toliko den narození Panny Marie (8. září) a sv. Jana Křtitele (24. června).

§. 87. O úctě svatých vůbec.

1. Katoličtí křesťané ctí svaté tím, že ctnosti a zásluhy jejich uznávajíce:

- a) následují jejich spanilého příkladu;
- b) v uctivosti mají věci (ostatky a obrazy), které se na ně vztahují;
- c) je prosí, by u Boha za ně orodovali;
- d) slaví jejich památky a svátky;
- e) je volí za své patrony a za patrony kostelův a zemí.

2. Tato *pocla svatých je slušná a spasitelná*, protože

- a) ctnost vždy zasluhuje úcty, tudy i ti, již ctností jiné předčili Řím. 2, 10; Sir. 44, 1, 2;
- b) svatí jsou přátelé boží, jež Bůh sám ctí a oslavuje. Ž. 138, 17; Jan 12, 26;
- c) ve svatých ctíme Boha sama, původce jejich svatosti; nebo jen jeho milostí stali se svatými;
- d) mocně býváme povzbuzeni, bychom následovali jejich příkladu. I. Kor. 4, 16;
- e) se svatými máme obcování; oni totiž za nás u Boha orodují. I. Mojž. 18, 23—32; II. Mojž. 32, 11; II. Mak. 15, 14; Sk. ap. 7, 60 . . .
- f) již první věřící oslavovali ctnosti svatých mučedníkův a konali výroční památku jejich smrti, čemu nasvědčují dějiny mučednictví sv. Ignáta († 107) a sv. Polykarpa († 166), jakož i obyčej křesťanů stavěti na hrobech sv. mučedníkův a vyznavačův oltáře, kaple a kostely, je dle nich jmenovati, k nim putovati a svaté velebiti chvalozpěvy a nadšenými řečmi.

3. Jako *pocla svatých není na ujmu počtě boží*, protože v nich ctíme Boha sama, tak *vzývati je není na ujmu prostřednictví Ježíše Krista*, protože:

- a) Ježíš Kristus jest naším prostředníkem svým vykoupením, svatí však svou přímlovou.
- b) Ježíš Kristus jest naším prostředníkem sám sebou a svou zásluhou, svatí však Kristem a skrze Krista též zásluhou svou.

4. Církev nepokládá úcty svatých za naprosto potřebnou ke spáse, nýbrž jen za užitečnou a spasitelnou.

§. 88. O úctě ostatků svatých.

1. *Pocla*, kterou katoličtí křesťané vzdávají svatým, zahrnuje v sobě též poclu jejich kostí a těch věcí, které byly kdysi jejich majetkem.

2. Tato pocta neplatí ostatku o sobě, nýbrž tomu svatému, ze kterého jest ostatek.

3. Pocta ostatků jest odůvodněna:

- a) požadavky přirozenosti lidské, která nás vybízí, bychom si vážili toho, co po milených a ctihodných osobách nás se dochovalo a co nám je živě připomíná;
- b) písmem sv., dle něhož Bůh sám ostatky svatých ctil a divy oslavil; na př. kostmi Eliseovými mrtvý opět byl probuzen k životu (II. Král. 13, 21); sv. Pavel tak četné činil zázraky, že i šátky a pásky z jeho těla kladli na nemocné, a odstupovaly od nich nemoci, a zlí duchové z nich vycházeli. Sk. ap. 19, 12; Mat. 9, 12;
- c) tradicí, jak patrně z mučednických dějin sv. Ignáta a Polykarpa. Věřící totiž krev sv. mučedníků chytali v houby a mísky, ostatky jejich chovali jako nejdražší klenoty a putovali k jejich hrobům;
- d) učením církve: „Těla sv. mučedníků a jiných, kteří s Kristem obcovali, a která byla živými údy Kristovými a chrámy Ducha sv. a k životu věčnému vzkříšena a oslavena budou, ať věřícími jsou ctěna jakožto těla, kterými Bůh lidem uděluje mnohá dobrodiní,“ tak nařizuje sněm tridentský.

§. 89. O úctě obrazů.

I úctu obrazů lze odůvodniti:

1. požadavky přirozenosti lidské. Mají-li dítky obrazy rodičův a poddani obrazy zeměpána svého v uctivosti, čím více sluší v uctivosti míti obrazy Páně a svatých jeho;

2. tradicí jak církve východní tak západní. Již věřící druhého století měli obrazy, čemu nasvědčují nálezy učiněné v římských katakombách;

3. učením církve, která zavrhlá řecké obrazoborectví pravíc, že míti obrazy není proti prvému přikázání božímu; nebo toto zapovídá toliko obrazy dělati a míti, by se jim někdo klaněl. Veškerá pocta, která vzdávána obrazům, neplatí obrazu, nýbrž tomu, co jím představeno;

4. jejich prospěšností, neb obrazů nedělají jen proto, by jimi chrámy a příbytky byly zdobený, nýbrž hlavně:

- a) by věřící živě se upamatovali na dobrodiní Páně a jeho svatých;
- b) by se jimi poučovali (obrazy bývaly čítankou prostému lidu);
- c) by si připomínali, že jim jest následovati příkladu Ježíše Krista a jeho svatých.

§. 90. Protivy pocty boží.

Mimo protivy, které již při jednotlivých úkonech pocty boží byly uvedeny, jmenovati lze ještě tyto:

1. *batologie*, když někdo jméno boží, kde toho není třeba, neuctivě vyslovuje z pouhého zvyku, ze žertu, ze zlosti (klení): „*Nebude míti za nevinného Hospodín, kdo by vzal nadarmo jméno Hospodina, Boha svého.*“ Exod. 20, 7;

2. *když kdo slovo boží kazí* nebo ho zle užívá k žertům, parodiím, pověrám. Trid. Sess: 4;

3. *rouhání* (blasphemia), když kdo Boha, jeho svaté a pravé náboženství tupí slovem, písmem, obrazem, posunou. Ve St. zák. trestáno kamenováním. Levit. 24, 16; IV. Král. 19, 4, 35; Dan. 3, 14, 15; II. Mak. 9, 4, 12, 18; Sk. ap. 12, 21, 28. Může býti:

a) *formální*, když pochází z neznabožství a nevěry;

b) *materiální*, když má svou příčinu v lehkomyšlnosti nebo ve vášni;

c) *kacířské*, když kdo zároveň popírá některého článku víry; jinak je *prosté* neboli povrchní;

d) *přímé*, když Bůh přímo, nebo

e) *nepřímé*, když Bůh nepřímo, t. j. ve svatých anebo v posvátných věcech bývá urážen;

4. *proklínání*, ať sebe nebo jiných. Lev. 19, 4; Exod. 22, 28; Mat. 15, 4; 27, 25.: „Kdo zlořečí otci nebo matce, smrtí ať umře.“ — „Krev jeho na nás a na naše syny“;

5. *svatokrádež* (sacrilegium) jest rouhati se Bohu skutkem či zneuctívati to, co svato jest, činem tomu protivným. Rozestupuje se v

a) *osobnou*, když kdo osobu Bohu zasvěcenou urazí, zmrhá, zraní nebo zabije. I. Král. 24, 7; 26, 11; Sk. ap. 23, 5;

b) *věcnou*, když kdo věci Bohu zasvěcené porušuje, kazí nebo jich zle užívá; nebo když kdo sv. svátosti nehodně přijímá neb uděluje;

c) *místnou*, když kdo zneuctívá posvátná místa (kaple, kostely, hřbitovy) vraždou, smilstvem;

6. *svatokupectví* (simonie), jež záleží ve vůli a snaze duchovní statek anebo duchovní důstojnost s tím statkem spojenou pro tento statek kupovati nebo prodávati buď za peníze nebo za něco, co má cenu peněz (přímluva a chvála; služby prokázané). Sk. ap. 8, 20. Rozličné způsoby její jsou:

a) *simonie myšlená*, když někdo časný statek dává, by zaň vzal duchovní, aniž druhý toho úmyslu seznal, anebo když jen mlčky k němu svolil;

b) *simonie smluvená*, když v té příčině zřejmá smlouva se stala.

Smlouva ta může býti:

- α)* neúčinná, od žádné strany nevykonána;
- β)* toliko od jedné strany vykonána;
- γ)* od obou stran uskutečněna;
- c)* *simonie důvěrná*, kterou druh druhu statek církevní postoupí nebo mu k němu dopomůže za tou výminkou, že tento po nějakém čase obročí nebo část důchodů jeho přepustí jemu neb osobě třetí.

Simonie důvěrná i simonie smluvená a uskutečná jsou těžkými hříchy, jichž rozhřešení vyhradil si papež. Bývají stihány vyobečováním z církve.

7. *pověru* a rozličné druhy její v. §. 59. 4.

HLAVA DRUHÁ.

O poměru křesťanově k církvi.

Průprava.

Podstatnou částí křesťansko-náboženského smýšlení k Bohu je *smýšlení církevní*, a to proto, že církev jest přímou zastupitelkou Ježíše Krista.

Kristus Ježíš chtěje se navrátiti k Otci, ustanovil hledě ke smyslné části člověka církev, aby učení, jež přinesl a zanechal světu, stále hlásala, prostředky milosti, jíž dobyl vykoupením svým, všem lidem po vše věky přisluhovala, věřící spravovala a cestou spásy vedla.

Za tím účelem svěřil jí trojí svůj úřad, totiž: *úřad učitelský, kněžský a královský*.

K této trojici úřadu církve katolické jest prohlížeti, by bylo vidno, jak jest osvědčovati smýšlení církevní.

1. Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině učitelského úřadu církve.

§. 91.

Učitelským úřadem svým církev zastupuje Ježíše Krista, ana Duchem sv. všeho bludu chráněna jsouc neomylně hlásá a vykládá, čemu Ježíš Kristus učil. Povinností křesťanovou tedy jest:

1. aby ve hlasu církve etil hlas Ježíše Krista a jemu v dětině po-koře se podroboval, a to proto, že

- a) písmo sv. není na všech místech srozumitelné (II. Pet. 3, 16) a toliko církev, zjevení boží v živém vědomí chovájc a Duchem sv spravována jsouc, může podati pravý smysl písma sv.;
- b) v písmě není všecko zjevení boží obsaženo (Jan 20, 20; 21, 26), a ke spáse přece třeba věřiti všemu, co Bůh zjevil, tedy i tomu, čemu církev učí na základě tradice, v níž obsaženo čisté a neporušené slovo boží (II. Thess. 2, 14);

2. aby se snažil učení církve co nejlépe poznati a proto svědomitě používal prostředků k tomu vhodných (křest. cvičení, kázání, náboženská četba);

3. aby všemi dovolenými prostředky (podporovati missie, jiné učiti, křesťanský život) se přičiňoval, aby víra křesťanská víc a více se šířila

Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině kněžského úřadu církve.

Církev koná kněžský úřad, obětujíc mši sv., *přisluhujíc sv. svátostmi, světic a žehnajíc osoby a věci, konajíc rozličné pobožnosti a slavíc rok církevní*

§. 92. O mši svaté.

1. *Mše sv. jest nekrvavá oběť Nového zákona, v nížto Ježíš Kristus ve způsobách chleba a vína Bohu Otci za nás se obětuje.*

2. Každý katolík dospělého rozumu zavázán jest aspoň v neděli a ve svátek celou mši sv. nábožně slyšeti.

Z této povinnosti jsou vyňati, kdo pro nemoc, anebo že obsluhují nemocné, nebo pro jiné důležité příčiny nemohou jí slyšeti.

3. Ačkoli není přikázáno i ve všední den mši sv. slyšeti, přece jest to dobro a spasitelné, protože jest každý den a stále sloužiti Bohu.

4. *Celou mši sv. slyší, kdo jí slyší od jednoho kněze a nezamešká žádné podstatné části její (evangelium, obětování, pozdvihování a přijímání).*

5. *Nábožně slyší mši sv., kdo při ní má mysl obrácenu na Boha vůbec a zvláště na to, co se děje u oltáře, a tak se chová, jakoby s Pannou Marií a se sv. Janem přítomen byl oběti kříže.*

§. 93. O sv. svátostech vůbec.

1. *Sv. svátosti jsou viditelná znamení neviditelné milosti od Ježíše Krista k našemu posvěcení ustanovená.*

2. Sv. svátostí jest *sedmero*, z nichžto křest a pokání slovou *svátostmi duševně mrtvých*, protože člověk milosti boží, v níž záleží život duchovní, jimi nabývá, po případě ji obnovuje, kdežto ostatní svátosti: *biřmování, nejsv. svátost oltářní, poslední pomazání, svěcení kněžstva a svátost stavu manželského* slovou *svátostmi duševně živých*, protože tomu, kdo je přijímá, jest býti ve stavu milosti.

3. Přijímajíce sv. svátosti Boha ctíme, víru vyznáváme, bližního dobrým příkladem vzděláváme, veškeren život posvěcujeme a stálou bohoslužbu konáme.

4. Účinnost sv. svátostí nezávisí na hodnosti a nehodnosti přísluhovatelově, protože ne tento, nýbrž Ježíš Kristus sám jimi působí; ale kdo jimi přísluhuje nehodně, těžkého se dopouští hříchu, ježto svaté věci svatě jest konati. Mimo to třeba, by, kdo přísluhuje svátostmi, činil, co Ježíš Kristus ustanovil a církev velí činiti.

5. Od toho, kdo svátosti přijímá, žádá se, by byl pokřtěn a jim nekladl odporu, t. j. by měl úmysl je přijati a účinků jejich se státi účastným. Po pravidle svátosti vyžadují náležitě přípravy, jinak by člověk, bez možné přípravy je přijímaje, dopustil se svatokrádeže.

§. 94. O sv. svátostech zvláště

Křtem člověk do církve přijat a k životu duchovnímu zrozen bývá; *biřmování a poslední pomazání* jsou ustanoveny pro jisté doby života, *svěcení kněžstva a svátost stavu manželského* pro zvláštní stavy; jen *svátost pokání a svátost oltářní* přijímati lze po veškeren život, a to na obnovu, zachovanou a sesílenou života duchovního, pročež hodno promluvíti o nich zevrubněji.

1. *Svátost pokání* ustanovena jest hlavně těm, kdo po křtu sv. těžce zhřešili; avšak jest prospěšna i těm, kdo jen všedními hříchy jsou poskvrněni.

Každý katolík jest povinen svátost pokání *alespoň jednou za rok* přijmouti (sněm later. r. 1215), z čeho jde, že církev si přeje, by častěji byla přijímána, a to z těchto důvodů:

- a) že častěji hřešíme;
- b) že nevíme ni dne ni hodiny smrti své a tedy vždy na ni máme býti připraveni;
- c) že to valně napomáhá, bychom měli svědomí čisté a bdělé.

2. *Nejsv. svátost oltářní* jest potravou duše trvající po veškeren život. Kolikráte křesťanu bylo by ji přijmouti, nelze určit; ale římský katechismus praví, že křesťan na mysli tak má býti spořádán, aby mu bylo lze každého dne přistoupiti ke stolu Páně. Nejvláznějším pak

křesťanům církev nařizuje, by alespoň času velikonočního velebnou svátostí přijali.

Proti častému sv. přijímání namítají, že člověk jím snadno upadá v netečnost, kterou blahý účinek svátosti oltářní přichází na zmar; než záleží jedině na vůli člověka, by takového nebezpečí znikl.

3. K hodnému přijetí této svátosti třeba *dvoji přípravy, těla totiž a duše*: ona záleží v tom, abychom vyjímaje případ nebezpečí smrti od poslední půlnoci ničeho nejedli a nepili, a v čistém oděvu ke stolu Páně přistoupili; tato v tom, abychom sv. zpovědi od těžkých hříchů se očistili a tři božské ctnosti vzbuzovali.

4. Mimo přijímání *skutečné* rozeznáváme ještě *duchovní* přijímání, které při každé mši sv. dítí se má a v tom záleží, že máme vzbudítí vroucí touhu přijmouti tuto svátost skutečně.

§. 95. O svátostnínách (sacramentaliích).

Svátostniny, jimiž jisté osoby nebo věci světi se nebo žehnají, jsou obřady podobné sv. svátostem (na př. svěcení kostelů, hřbitovů, zvonů, žehnání soch, pokrmův, úvod šestinedělek, pohřeb atd.), ale liší se od nich tím, že

- a) nejsou ustanoveny Ježíšem Kristem, nýbrž *církví*;
- b) nepůsobí milosti, nýbrž ji jen vyprošují;
- c) ke spáse není jich *nevyhnutelně třeba*, avšak úmyslně jich zanedbávati svědčilo by o snýšlení necírkevním a myslí pohrdavé.

§. 96. O některých důležitějších úkonech života církevního a křesťanského.

Ještě třeba uvéstí tyto náboženské úkony a pobožnosti:

1. *odpustky*, t. j. odpuštění časných trestů, které by člověku, ačkoli mu jsou odpuštění hříchové a věčné tresty, bylo podstoupiti buď v tomto nebo v onom životě (v očištění). Jsoutě:

- a) *plnomocné* (úplné), jimiž odpuštění docházejí všechny časné tresty;
- b) *neplnomocné* (částečné), jimiž odpuštěna jen část časných trestů (na př. odpustky 40 dní nebo jednoho roku);
- c) plnomocné odpustky *milostivého léta*, které papežská stolice uděluje vždy po 25 letech na památku založení církve (jubilaem) nebo z jiných důvodův důležitých.

Ač odpustky ku spáse nevyhnutelně potřebny nejsou, přece jich zanedbávati bylo by známkou smýšlení necírkevního.

2. *Veřejné průvody neboli processí* (na den sv. Marka, o křížových dnech, o Božím Těle atd.), jimiž víru veřejně vyznáváme, pobožnost vzájemnou budíme a na Bohu rozličné milosti vyprošujeme.

3. *Pouti*, zvláštní průvody veřejné, jejichžto cílem jest vzdálenější posvátné místo, kde Bůh zvláštními projevy své milosti osvědčil svou přítomnost. Pouti jsou prospěšny, protože veřejná taková pobožnost jest záslužna pro mnohé obtíže a nepohodlí s ní spojené; zejména pak osvědčujeme poutěmi živou víru svou a dáváme jiným dobrý příklad.

4. *Odpolední služby boží*: křesťanské cvičení, litanie, nešpory, křížová cesta, požehnání s nejsv. svátostí oltářní, po případě kázání.

Účelem odpoledních služeb božích jest, buď aby věřicím byla dána příležitost společně sloužiti Bohu a způsobem bohumilým zakončiti neděli a svátek, aneb aby slušně se připravili na slavnost druhého dne (vigilie).

5. *Pobožnosti bratrské a růžencové*, k nimžto se zavazují údové spolků či jednot schválených papežem anebo biskupy (družiny mariánské).

6. *Domácí pobožnosti*: modlitba ranní a večerní, před jídlem a po jídle, „anděl Páně“ ráno, v poledne a večer (klekáni), čtení nábožných knih, rozjímání a p. — Každý otec a hospodář jest po jistém smysle knězem, každá rodina jistou měrou obcí křesťanskou.

§. 97. O r o c e c í r k e v n í m.

1. *Rok církevní* je živá, stále se opakující *památka důležitých událostí zjevení božího*, zvláště života, utrpení a oslavení Páně.

2. Církevní rok počíná se prvou nedělí adventní, před rokem občanským, aby označena byla jeho přednost před tímto; nebo v roce církevním jest nám pořádati záležitosti duchovní a věčné, v roce občanském záležitosti světské; onen řídí se věčným sluncem, jež jest Kristus Ježíš, tento sluncem fysickým. Oba plynou vedle sebe a tím stává se, že příroda a její život krásně označují a oživují význam jednotlivých dob roku církevního (zima a advent, jaro a vzkříšení Páně, léto, t. j. lepota a krása přírody a oslavení Páně).

3. Církevní rok dělí se ve *tré dob*: *vánoční, velikonoční a svatodušní*, z nichž každá má zase *tři období*: *předhodí* (advent, půst, s předpostím, deset dní před sv. Duchem), *střed slavnosti* (narození Páně, jeho vzkříšení, seslání Ducha sv.) a *pohodí* (slavnosti po narození Páně až do poslední neděle po zjevení Páně, patero neděl po velikonocích, celá řada neděl po sv. Duchu až do první neděle adventní).

a) *Doba vánoční* jest památkou lásky Boha Otce, již osvědčil tím, že svého jednorozeného Syna poslal na svět.

Hlavní myšlenka její vyjádřena jest slovy: „*A Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi.*“ Jan 1, 14.

b) *Doba velikonoční* připomíná lásku Boha Syna, že se za nás obětoval.

Idejí její jest *vykoupení* pokolení lidského (utrpení, smrt a z mrtvých vstání Páně).

c) *Doba svatodušní* nám uvádí na mysl Ducha sv., že totiž na apoštoly a prvé věřící sestoupiti ráčil.

Hlavní myšlenkou této doby jest *oslava Ježíše Krista* v údech těla jeho působením Ducha sv.

Poznámka. Všechny tyto slavnosti Páně jsou protkány slavnostmi rodičky boží a jiných svatých, tak že na každý den roku církevního připadá památka jednoho neb i několika svatých.

4. Třeba, by věřící církevní rok v duchu a dle úmyslu církve nepřetržitě konali a jím život svůj řídili; nebo kdo v adventě se nepřipravil na narození Páně, v toho duši Vykupitel nemůže se zroditi; kdo v postě s Ježíšem Kristem neumřel hříchu, nemůže s ním povstati k novému životu; kdo s ním nepovstal, nemůže s ním vstoupiti na nebesa a přijmouti milost Ducha sv., by beze strachu pomýšlel na smrt a na soud, který církev připomíná věřícím na konci roku.

5. *Nejdůležitější událostí* zjevení božího a zároveň nevývratným důkazem božského původu naší víry jest *vzkříšení Páně* (I. Kor. 15, 14); proto církev je obnovuje každý týden v den, kdy se stalo, totiž v neděli.

§. 98. O neděli.

1. *Neděli*, prvý den téhodne, věřící slaví již od dob apoštolských jako *památku nejsv. Trojice*; nebo

a) jsouc ustanovena místo starozákonné soboty připomíná stvoření světa (*dílo Otcovo*);

b) jest památkou duchovního stvoření, vykoupení pokolení lidského (*díla Synova*), ježto den po sobotě Ježíš Kristus vstal z mrtvých;

c) jest památkou Ducha sv., který o letnicích den po sobotě na apoštoly sestoupil, aby dílo Ježíše Krista posvětil a dokonal (*dílo Ducha sv.*).

2. Církev velí světiti neděli jako den sváteční, zakazujíc všelikou práci služebnou, soudní řízení, trhy a daleké cesty, a prikazujíc, aby věřící celou mši sv. pobožně slyšeli a jiné dobré skutky činili.

Poznámka. Služebná práce je dovolena, děje-li se na počtu Boží (stavěti oltáře o Božím Těle), z lásky bliženské (ošetřovati nemocné, hasiti požár) a z nutnosti soukromé nebo veřejné (vaření, úklid, obsluha domácího dobytka, služba poštovní, telegrafní, vojenská atd.).

3. Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině královského úřadu církve.

Průprava.

Ježíš Kristus dal své církvi moc svazovací a rozvazovací, t. j. zákonodárnou a výkonnou (Mat. 18, 18) čili moc věřící spravovati a, co by jim bylo s prospěchem, ustanovovati.

Na základě této moci církve dala patero přikázání, jež jsou:

1. svátky zasvěcené světiti;
2. v neděli a ve svátek celou mši sv. nábožně slyšeti;
3. nejméně jednou za rok zřízenému knězi se zpovídati a času velikonočního velebnou svátost oltářní přijati;
4. ustanovené posty zachovávat;
5. v zapověděný čas svatebního veselí nadržeti.

§. 99. O církevní poslušnosti.

Církve poslouchati a její přikázání zachovávat jest přísnou povinností každého katolíka. Povinnost ta zakládá se na těchto důvodech:

1. církve jest viditelnou zastupitelkou Ježíše Krista a duchovní vrchností všech věřících; vrchnosti poslouchati Bůh velí čtvrtým přikázáním;

2. Ježíš Kristus výslovně poroučí církve poslouchati, an praví: „Kdo vás slyší, mne slyší; kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá; kdo mnou pohrdá, pohrdá tím, který mne poslal.“ Luk. 10, 16. — „Neuposlechnete-li církve, budiž tobě jako pohan a publikán.“ Mat. 18, 17;

3. církevní přikázání nejsou než zevrubnější výklad přikázání božích, jak by je totiž bylo plniti, a dávají tedy návod k životu bohu libému.

Že pak o prvních třech přikázáních byla již řeč, zbývá promluvit ještě o 4. a 5. přikázání.

Přikázání postní.

§. 100. Co jest půst, a který jeho důvod.

1. *Postem vůbec církve míní všelikou ujmu, kterou věřící sobě činí, zdržující se věci dovolených, zvláště pokrmu.*

2. Postní přikázání žádá *trojí věci*, a to buď:

- a) *ujmy na jídle* bez rozdílu pokrmů; dovoleno totiž jen *jednou* za den do sytosti se najísti a ráno a večer jen něco málo požití; nebo
- b) *zdržeti se od masa*, tak že toliko postní jídla jsou připuštěna; nebo konečně
- c) *úplného či přísného postu*, t. j. nejen masitých pokrmů se zdržovati, nýbrž i ujmu si činiti.

Poznámka. V postní dni, kdy dovoleno požívati pokrmů masitých, zakázáno požívati zároveň ryb, ústřic a jiných živočichů vodních.

3. Půst jest *bohulibý* a *povinný*; nebo:

- a) Bůh sám ustanovil obecný půst v den smíření. Lev. 23, 27, 29;
- b) v Novém zákoně postili se: sv. Jan, předchůdce Páně (Mat. 3, 4; Luk. 1, 5), Ježíš Kristus (Mat. 4, 2), apoštolé (Luk. 5, 35; Sk. ap. 13, 3; 14, 22) první věřící;
- c) za všech dob a u všech národů všichni nábožní a kající lidé se postivali: Mojžíš (Exod. 34, 28), David (II. Král. 12, 16. 22), Eliáš (III. Král. 19, 8), Daniel 19, 3), Ninivité (Jon. 3, 3), Brahminové, Mohamedáné atd.

Poznámka 1. Od masitých pokrmů se zdržovati jest zavázán, kdo dospěl rozumu, vyjímaje nemocné, a ty, kteří mají dispens.

Ujmu na jídle si činiti povinni jsou všichni katolíci od 21. roku věku svého vyjímajíc nemocné, churavé, věkem sešlé, nuzné, těžce pracující.

Poznámka 2. Kdo svévolně nezachovává postu neb úskočně se mu vyhýbá, hřeší, ne však proto, že by požívati masa nebo pokrmů vůbec samo sebou bylo hřichem, nýbrž že neposlouchá církve. „*Ne co vchází do úst poskvřňuje člověka, nýbrž co z úst (ze srdce) vychází.*“ Mat. 15, 11, 18.

Poznámka 3. Rozumný půst není škodlivý; důkazem toho pevně zdraví a dlouhý věk poustevníků, řeholníků a jiných lidí, kteří jen zřídka kdy masa požívají.

§. 101. Které posty církve ustanovila.

Ustanovené posty církevní jsou:

1. *čtyřicetidenní půst*, t. j. od popeleční středy až do vzkříšení Páně, vyjímajíc neděle.

Řád tohoto postu v našich krajinách je tento: každý den jest ujma; pak na popeleční středu, každý pátek, ve středu kvatembrovou po první neděli postní, na zelený čtvrtek a na bílou sobotu jest úplný (přísný) půst.

Tento půst jest ustanoven na památku čtyřicetidenního postu Ježíše Krista na poušti.

2. *Čtyřero suchých dní* (kvatembr = quatuor temporum), totiž *středa, pátek a sobota* v každém čtvrtletí, a to: po třetí neděli adventní, po první neděli postní, po svátcích svatodušních a po slavnosti povýšení sv. kříže (14. září).

Řád tohoto postu jest: ve středu a v pátek jest úplný půst, v sobotu pak jen ujma na jídle.

Suché dni jsou přikázány:

- a) abychom Bohu děkovali za dobrodiní, která nám za minulého čtvrtletí prokázati ráčil;
- b) abychom dosti činili za hříchy v minulém čtvrtletí spáchané;
- c) abychom církvi vyprosili dostatek řádných kněží, kteří jindy v tyto dni bývali svěcení.

3. *Vigilie* (svatvečery) před velikými svátky: štědrý den, bílá sobota, sobota před sv. Duchem, ve kteréžto dni jest úplný půst; dnové před sv. Petrem a Pavlem, před na nebe vzetím Panny Marie a přede Všemi svatými jsou jen dnové ujmy.

Církev ustanovila tyto postní dny příkladem prvých věřících jako přípravu na slavnost druhého dne.

4. *Pátek* po celý rok je dnem zdržení se od masa, protože Ježíš Kristus v pátek za nás zemřel.

Poznámka. Padne-li na takový den postní, kde bychom se měli zdržeti masitých pokrmů, *zasvěcený svátek*, smíme jich v našich krajích požívat, vyjímaje zelený čtvrtek, když naň padne svátek zvěstování Panny Marie. Rovněž není postu o štědrém dnu, padne-li na neděli, ale má se za to zachovati v sobotu předchozí.

§. 102. Účel postu.

Půst jest prostředkem ctnosti a zároveň i cvičením se v ní; prospívá tím, že;

1. hříšné tělo krotí a ducha sílí;
2. usmiřuje Boha hříchy rozhněvaného;
3. nám větší milosti na Bohu vyprošuje;
4. ducha lidského činí schopna, by rozjímal o věcech božských.

Sv. Jan Zlatoustý vykládá účel postu těmito slovy: „Posti se, protože jsi zhřešil; posti se, bys nezhrěšil; posti se, bys obdržel; posti se, by trvale při tobě zůstalo, co jsi obdržel.“

§. 103. O čase zapověděném (5. přikázání).

1. Zapověděný čas jde od první neděle adventní až do slavnosti sv. tří králův, a od popelce až do neděle provodní (prvé po velikonočních).

2. Církev zapovídá v tyto doby veselí svatební, protože jsou to dnové posvátní, které sluší konati s myslí sebranou, s kajicností a zbožností, s čím se nesrovnávají hlučné radovánky a plesy, s jakými obyčejně-svatební veselí bývá spojeno.

3. Odtud patrně,

- a) že v tyto doby nejen svatební veselí, nýbrž i jiné hlučné radovánky a plesy jsou zapověděny;
- b) že, když toho třeba, s povolením duchovní vrchnosti i v tyto dny svatby mohou býti konány, ale beze všelikého hlučného veselí.

Poznámka. V našich krajinách patří k zapověděnému času mimo doby shora uvedené též ostatní dnové postní a dny křížové.

Díl druhý.

O poměru křesťanově k rozumným tvorům božím.

§. 104. O mravných ctnostech

Průprava.

1. Od božských ctností, jejichžto přímým předmětem jest Bůh, rozeznáváme ctnosti, jež týkají se tvorů rozumných. Ctnosti ty slovou *mravnými*, protože upravují mravy křesťanovy tak, aby se líbily Bohu.

2. Ctnosti mravné nejsou naprosto rozdílny ode ctností božských, nýbrž jsou *obměnou* (modifikací) jejich, zvláště obměnou lásky, která jest mateří všech; nebo kdo nemiluje Boha, ni rozumných tvorů nemiluje a naopak. .

3. *Předmětem* ctností mravných jest nejprv a hlavně každý sám se vším, co jest a co má, tedy:

- a) jeho osobnost;
- b) jeho statky vniterné: duše a její mohutnosti;
- c) jeho statky zevniterné: tělo, zdraví, život, čest a casný majetek.

4. Protože mravné ctnosti ke člověku se táhnou a plynou z lásky, lze říci, že souhrnem a hlavou jejich jest *láska k člověčenstvu*, která dle osoby, jež předmětem jejím, rozestupuje se v lásku

- a) k sobě samu a
- b) k bližnímu.

Láska ta jeví se tím, že křesťan snaží se statky shora jmenované nejen při sobě, nýbrž i při bližním zachovati a, pokud možno, zdokonaliti.

HLAVA PRVÁ.

O poměru neboli povinnostech k sobě samu.

§. 105. O lásce k sobě samu.

1. Křesťan má lásku k sobě samu či miluje sebe sama, když si váží své důstojnosti a svých statků vniterných i zevniterných (*sebevážení*) a se snaží získati pravé dobro, t. j. co Bůh člověku propůjčuje k jeho blahu.

By člověk si vážil sebe sama, pismo sv. vybízí, pravíc, že člověk jest:

- a) obrazem božím (Genes. 1, 27);
- b) vykoupencem Ježíše Krista (I. Pet. 1, 18, 19);
- c) chrámem Ducha sv. (I. Kor. 3, 16);
- d) dědicem života věčného (Jan 17, 24),
- e) a že láska k sobě samu je základem lásky ku bližnímu: „*Milovali budeš bližního svého jako sebe sama.*“ (Mat. 22, 39).

Protivou lásky k sobě samu je samomilénství (sobectví), kterým člověk jen sebe, svého blaha a své cti vyhledává, nemaje lásky ni k Bohu ni ku bližnímu.

Protivou úcty k sobě samu (sebevážení) je *podlost*, když totiž člověk svých předností neuznává, sebe zahazuje; jeví se podlizavostí, lichotnictvím, patolízalstvím, hříchem nečistoty, nestřídmostí atd.

2. S láskou k sobě samu nutně musí býti spojena *pokora*, t. j. ctnost, kterou člověk přese všecku důstojnost svou ochotně uznává svou *nedostatečnost* a úplnou na Bohu *závislost*, totiž, že sám sebou nic není a ničeho nemá, nýbrž že vším, co jest a co má, povinen je Bohu (II. Kor. 3, 5; I. Kor. 4, 7).

- a) Pokora jest tak *potřebna*, že bez ní člověku by nebylo lze ni věřiti ni ctností se zdobiti: „*Kdo ctnosti bez pokory shromážditi chce, prach proti větru nese*“ (Řehoř Vel.), a proto pismo sv. k ní vyzývá na mnohých místech: Luk. 17, 10; Mat. 23, 11; Jak. 4, 6. „*Bůh se pyšným protiví, ale pokorným dává milost svou.*“ Vzory pokory: Ježíš Kristus, Panna Maria, svatí.
- b) Protivou pokory jest *pýcha*, t. j. nezřízené zalíbení v sobě samém, takorča odzbožňování Boha a zbožňování sebe, liché pitvoření se po Bohu.

Pýcha jeví se dle sv. Řehoře čtverým způsobem:

- α) když člověk dobro, které má do sebe, přičítá sobě-samu;
- β) když sice Bohu je přičítá, ale příčinou svých zásluh;
- γ) když předností si přičítá, jichž do sebe nemá;
- δ) když předností, jež má, samolibě staví na odiv a bližním pohrdá.

Tento čtverý způsob pýchy zahrnuje v sobě všeliký jiný: *marnost, nadutost, osobivost, zpupnost, přepych.*

Výstražnými příklady, jak Bůh trestá pýchu, jsou: Farao (Exod. 7, 14), Nebukadnezar (Dan. 4, 26—30), Antioch Epif. (II. Mach. 9, 8—10), Herodes Agr. (Sk. ap. 12, 21—23).

§. 106. 1. O povinnostech ve příčině vniterných statkův.

1. *Duše* jsouc k obrazu božimu stvořena, rozumem, svobodnou vůlí, citem a svědomím obdařena a ku věčné spáse určena *znamenítejší* je částí člověka, na níž se zakládá veškerá důstojnost jeho, a proto mu povinností, by nejprve pečoval o duši svou. „*Co jest platno člověku, kdyby celý svět získal, duše pak své škodu trpěl?*“ (Mat. 16, 26.) „*Jednoho jest potřebí.*“ (Luk. 10, 42.)

2. Člověk *pečuje o duši svou vzdělávaje a cviče její mohutnosti:* rozum, cit, vůli a svědomí, které přináší s sebou na svět jako v zárodku, nevyvinuté, a hledě k tomu, by mezi sebou byly v ladu a srovnávaly se s posledním cílem, jehož mu jest se domáhati.

3. Péče tato žádá:

- a) by člověk rozum svůj vybrousil a obohatil potřebnými vědomostmi, jichžto stav a povolání jeho žádají, zvláště důkladnou znalostí sv. náboženství, sebe a bližního, což vše z důvodů snadno pochopitelných (všeliká věda bez nábožensko-mravného vzdělání nebezpečnou může býti zbrání) i písmo sv. přísnou činí povinností. Přísl. 8, 1—35; Mat. 5, 3; 7, 24—39; 25, 14; Luk. 14, 28; 18, 20. *Ἰνωθι σεαυτόν.* (Poznej sama sebe!)

Protivy této povinnosti jsou: netečnost ku pravdě, přeceňování lidské vědy, touha po liché osvětě, nespořádanost vědění, dětinská zvědavost, bezuzdná (rozpoutaná) obraznost . . .

- b) by *cit*, jenž je jako sponou rozumu a vůle, náležitě pěstoval, t. j. aby *náboženských* (mravných či vyšších) citů nepotlačoval a city smyslné (nižší), k nimž patří i *esthetické* (krasovědné), řídil ve prospěch náboženských a, jsou-li jim na odpor, je obmezoval, ano i potlačoval;
- c) by vůli svou vzdělával a šlechtil, t. j.

- α) by dobro nejen chtěl, nýbrž i prostředky k tomu vhodné volil (křesťanská *moudrost* či *opatrnost*. Luk. 16, 8; Mat. 10, 16);
- β) by krotil zlé žádosti a naruživosti své (křesťanská *strídmost* či *zdrželivost*. I. Kor. 9, 25, 27);
- γ) by každému nechával, dával a prokazoval, čím jest mu povinen (kř. *spravedlnost*. Řim. 13, 7, 8);
- δ) by žádnými obtížemi a překážkami nedal se odstrašiti od dobra (kř. *síla* či *statečnost*. I. Kor. 16, 13).
Vůle-li dobra, veškeren člověk dobrý.
Základní tyto ctnosti rozšiřují se zase v *sedmero ctností hlavních*, jež opakem jsou sedmera hlavních hříchův;
- d) by šetřil *svědomitosti*, t. j. aby dbal hlasu svědomí svého jako hlasu božího a snažil se míti svědomí pravé, jisté, bdělé a útlé.

O zdokonalování sebe.

§. 107. Že zdokonalovati sebe potřebí jest a jak se to uskutečňuje.

1. Péče o spásu duše a láska k sobě samu, jejížto příčinou jest vysoká důstojnost člověka a jeho bohopodobnost, žádají, by člověk obrazu božimu vždy podobnějším, tedy vždy lepším se stával neboli by křesťanskou dokonalostí víc a více prospíval; nebo jako v životě vůbec, tak ani v životě mravném není stání, nýbrž buď pokrok anebo couvání, opozdování. Jako tedy křesťan láskou k sobě zavázán jest ke mravnosti, tak i k tomu, by se zdokonaloval; heslem jeho má býti přísloví Apellovo: „*Žádný den bez práce.*“

2. Výminkou všelikého mravného pokroku je *poznati sebe sama*, bez čehož by člověk nevěděl, nad které nedokonalosti má se povznésti.

3. Aby pak sebe poznal náležitě, třeba, by potlačoval nezřízenou lásku k sobě, která mu pravou jeho podobu tají a jej k nejpodivnějšímu sebeklamu svádí. Za tou příčinou jest mu:

- a) i mimo sv. zpověď svědomí často zpytovati, k čemu zvláště se hodí slavnosti církevní, konec jednotlivých dob (dne, týhodne, měsíce, roku) a památnější dni života (narozeniny, jmeniny, výroční den sv. zpovědi a pod.);
- b) přirovnávati svůj nynější stav mravný ke dřívějšímu, by viděl, zůstal-li na témže stupni mravnosti, nebo stojí-li na vyšším anebo nižším nežli před tím;
- c) častěji se vmysliti v poslední okamžik života, by seznal, bylo-li by mu soudu božího se lekati čili nic, kdyby tu chvíli před něj byl povolán;

- d) srovnávati život svůj se životem Ježíše Krista a jeho svatých (Mat. 11, 29);
- e) dbáti veřejného soudu o sobě, zejména soudu nepřátel; nebo byť i příliš černě nakreslili obraz jeho, přece v něm snad jest nějaké zrnko pravdy.

§. 108. Pokání jak potřebno a kdy se má dít.

1. *Seznal-li* člověk, že *sebe nemiloval*, t. j. vůle boží na sobě nečinil tak, jak měl, a že nepodobá se vzorům dokonalosti, Ježíši Kristu a jeho svatým, nebo *vyšinul-li se* opět *s cesty pravé*, na kterou již byl nastoupil, *třeba*, by se polepšil a *činil pokání*, čili by se odvrátil od hříchu a navrátil k Bohu. „*Nebudete-li pokání činiti, všickni zahynete.*“ Luk. 13, 5; Ezech. 18, 30.

2. Protože pokání tak důležitě a ke spáse potřebno, nemáme je odkládati, nýbrž po hříchu hned činiti, a to z těchto důvodů:

- a) čím déle odkládáno bývá pokání, tím více hřích v srdci lidském se zakořeňuje a se člověkem takorůzka roste, čímž pozdější pokání se stává nesnadným a obtížným, ne-li úplně nemožným;
- b) pokání není úkolem pozdějšího teprve věku ni úkonem okamžiku, nýbrž veškerého života, protože není dne, kde by člověk alespoň všedním hříchem neurazil Boha. Jak. 3, 2; I. Jan 1, 8;
- c) později člověku nebude se snad ku pokání dostávat i času ni chuti ni síly; nebo neví, bude-li mu dopřáno tak dlouhého věku, kdy by, jak si myslí, dosti bylo času pomýšleti na pokání;
- d) za nemoci a v nebezpečí života pokání nebývá ni upřímně ni dobrovolně, nýbrž vynuceno strachem před soudem božím (Baltasar, Antioch Epif.);
- e) pokání odkládati je hřešiti na milosrdenství a shovívavost boží a trvati v nekajicnosti, což jsou hříchové proti Duchu sv.

§. 109. Pokání jak nesnadno a čím se stává skutkem.

1. Jak potřebno, tak *pokání* jest i *nesnadno* a *obtížno*; hříšník má od sebe odvrci, co mu bylo dosud nejmilejším; má milovati, čeho dosud nenáviděl, a nenáviděti, v čem se dosud kochal; vůbec má zjinačiti a napraviti veškero své dosavadní smýšlení a chtění. To však nemůže se státi bez kruté boje a bez bolesti ni najednou.

Nesnadnost úplné mravné nápravy Ježíš Kristus obrazně naznačil slovy: „*Pohoršuje-li tě oko tvé, vytrp je a vrz od sebe; pohoršuje-li tě ruka nebo noha tvá, utni ji a vrz od sebe.*“ Mat. 5, 29, 30. Tomu nasvědčuje rčení: „Zvyk — druhá přirozenost.“

2. Jako žádný dobrý skutek, tak ani *pokání není* výhradně dílem *příčinnivosti lidské*, nýbrž vychází hlavně z předchozí a povzbuzující *milosti boží*, která ve člověka působí:

- a) *zevniterně* — rozličnými událostmi života jeho, ať jsou rázu radostného nebo smutného (neočekávané štěstí, vysvobození z nebezpečnosti, nemoc, bída a p.; sv. Pavel a sv. Norbert);
- b) *vniterně* — osvěcujíc jeho rozum, aby poznal duchovní chudobu a bidu svou, a povzbuzujíc vůli jeho, by se obrátil a činil pokání (Maria Magdalena, sv. Augustin).

Milostí boží podporován jsa hříšník poznává duševní bidu svou, bojí se propadnouti soudu božimu, a téměř zoufá nad svojí budoucností na onom světě; leč táž víra, která mu staví před oči Boha jako soudce spravedlivého, zároveň ho ujišťuje o přenesmírné lásce a milosrdnosti boží. Tim nabývá *důvěry* k Bohu, a z této rodí se v srdci jeho *láska* k Bohu slitovníku, začátek to nového, nadpřirozeného života.

Věda pak, že Bůh chce odpustiti jen za tou výminkou, odstraní-li všechny překážky, které brání, by s Bohem se nespojil, bedlivě *zpytuje* své *svědomí*, *lituje* svých *hříchů*, *činí předsevzetí* polepsiti svůj život, a jde i vrhá se k nohám náměstka božího, kajicně se *vyznává* ze *hříchů* svých a s pokorou přijímaje spasitelné naučení jeho, by uslyšel potěšitelná slova smíru: „*Jdi v pokoj, odpouštějí se tobě hříchové tvoji.*“ Luk. 7, 38.

Aby své lítosti a svému úmyslu, napravití život svůj, vtiskl pečeť dokonalosti, svědomitě *činí uložené pokání* a snaží se, čeho prve zanedbával, dvojnásobnou horlivostí nahraditi, věda, že mu bylo mnoho odpuštěno.

2. O povinnostech ve příčině statků zevniterních.

§. 110. O povinnostech k vlastnímu tělu a životu vůbec.

1. Křesťanská *láska* k sobě samu *odnáší se* ku všemu, co člověk má a co jest, tedy mimo duši i *k tělu a životu* jeho.

2. Milovati tělo a život velí již zákon přirozený; nebo „*žádný nikdy neměl v nenávisti těla svého*“. Ef. 5, 29.

3. Aby však *tato láska* nebyla slepá nebo jen smyslná, nýbrž *pravá a rozumná*, zakládej se na těchto představách:

- a) tělo lidské jest mistrovským dílem božím (mikrokosmus);
- b) Syn boží tělo lidské oslavil vtěliv se a vstoupiv na nebesa, a vzkřísí je jednou z mrtvých, aby spojeno jsouc s duší patřilo na Boha;

- c) tělo jest chrámem Ducha sv.;
- d) tělo schránkou jest a nástrojem duše nesmrtelné;
- e) život pozemský nezbytnou jest výminkou všech ostatních statků, ba i života věčného; jsa časem zásluhy, dobou setby k budoucí veliké žni, dnem, v němž jest pracovati na vinici Páně (Mat. 13, 24; 20, 1; 25, 14), odkud každým okamžikem blaženou věčnost lze buď získati nebo ztratiti.

4. Z toho plyne povinnost:

- a) aby každý zachoval tělo a život svůj dotud, dokud Bůh je zachovati uložil, t. j. dokud Bůh sám člověka z tohoto světa nepovolá;
- b) aby nikdo nechoval těla svého duši na ujmu a zkázu, protože jen její schránkou jest a jejím nástrojem, nýbrž aby i život obětoval, kdyby toho vymáhala spása duše. „*Kdo by chtěl duši svou zachovati, ztratí ji; kdo by ztratil duši svou pro mne, nalezne ji.*“ Mat. 16, 25.

§. 111. O protivách povinné péče zachovati život.

1. Proti povinné péči zachovati život prohřešuje se, kdo život svůj a zdraví buď přímo nebo nepřímo (na př. odvážlivostí, vazolomným uměním, opomíjeje toho, čeho třeba na zachovanou života), buď zcela nebo částečně, pojednou nebo znenáhla ničí neb uvádí v nebezpečství.

2. Nejhorší provinou proti životu a zdraví je *samovražda*. Jsou pak rozličné způsoby samovraždy:

- a) *hrubá* či úplná *samovražda*, t. j. úmyslný a *náhlý zmar* svého života.

Jesti těžkým hříchem z pateré příčiny:

- α) je urážkou Boha, jenž jediným jest pánem života lidského;
- β) je hříchem proti sobě a své přirozenosti, jež žádá, by každý své tělo miloval a opatroval;
- γ) jest provinou proti duši, již se odnímá příležitost dobývati si zásluh k životu věčnému, a jež tímto těžkým hříchem uvržena v záhubu věčnou;
- δ) jesti zbabělostí, protože samovrah chce zniknouti zaslouženého trestu, hanby, bídy, bolesti nebo podobného zla;
- e) jesti těžkým přečinem proti společnosti lidské vůbec, již samovrah zbavuje člena, a proti příbuzným zvláště, jimž působí zármutek a hanbu.

Poznámka 1. Samovražda spáchaná ze šílenosti není hříchem; člověk šílený není přičetným.

Poznámka 2. Aby samovraždě bylo zabráněno, neb aby alespoň byla obmezena, církev odpírá samovrahům *křesťanského pohřbu*.

b) Samovražda *subtilná* či znenáhly sebezmar, na př. když člověk oddává se prudkým náruživostem a vášním (hněvu, nečistotě, nestřídmosti, předčasnému kouření, pití lihovin), nebo když přemáhá své síly ze ctižádosti a ziskuchtivosti, když úmyslně nepožívá pokrmů, nebo když požívá pokrmů nezdravých atd., což vše život a zdraví znenáhla hubí;

c) samovražda *částečná*, když někdo zúmyslně své tělo mrzačí a komolí. Vyňata jest arcí *amputace* (odejmutí některého údu); ale pochybným-li její zdar, člověk není povinen jí se podvoliti.

Poznámka. *Žádost smrti jsouc samovraždou vniternou je hříšná, nemá-li původu v touze býti spojenu s Ježíšem Kristem.*

§. 112. Co činiti, život-li ohrožen, a dovoleno-li jej obětovati.

1. Povinnost zachovati život a zdraví zahrnuje v sobě *právo hájiti ho od* všelikého útoku, při čemž arcí dovoleno zabiti útočníka jen tenkrát, nemožno-li spasiti se jiným způsobem (útekem, voláním o pomoc, odzbrojením, poraněním nebo omráčením útočníka).

Tomuto právu nejsou na odpor slova Páně: „*Neodpírejte zlu; udeří-li tě kdo v lice pravé, nastav mu i druhé*“ (Mat. 5, 39), ani slova: „*Obrat meč svůj v místo jeho; nebo všickni, kteří meč berou, mečem zahynou*“ (Mat. 26, 52). Oněmi slovy Ježíš Kristus zapovídá pomstychtivost; těmito kárá Petra, že tasil meč na člověka, který jednal z rozkazu své vrchnosti, a že tak učinil mimo vůli Ježíše Krista, jenž chtěl podstoupiti smrt dobrovolně.

2. Poněvadž *život tělesný* není dobrem naprostým, *dovoleno*, ba někdy i veleno jej *obětovati*:

a) když ho nelze zachrániti, leč by člověk prohřešil se proti vyšší povinnosti, na př. proti povinnosti vyznati víru. „*Co platno člověku, byl i všecken svět získal, duše pak své by škodu trpěl*“ Mat. 16, 26;

b) když stav a povolání toho žádají (vojín, lékař, kněz);

c) když láska ku bližnímu žádá, by se mu přispělo v jeho duchovní nebo tělesné potřebě.

§. 113. Co činiti za nemoci.

1. Z povinnosti starati se o zachovanou života jde povinnost hleděti opět nabyti zdraví ztraceného. Prostředky k tomu jsou složeny jednak v říši přírody, jednak v říši milosti.

a) *Že prostředky z oboru přírody* pochodící nejlépe zná *lékař*, radno i povinno povolati k sobě zkušeného lékaře, což ostatně i písmo sv.

veli: „Cti lékaře pro potřebu . . . od Boha zajisté jest všeliké lékařství!“ (Sirach 38, 1—2);

b) prostředky složené v *říši milosti* jsou: modlitba, sv. svátosti, církevní žehnání, trpělivost, oddanost do vůle boží.

2. Aby pak péče opětně nabytí zdraví byla ctností, třeba

a) aby nemocný pokládal nemoc buď za zkoušku sobě uloženou nebo za trest zasloužený hříchy a tedy ji trpělivě nesl vzbuzuje sv. předsevzetí varovati se hříchu (Jan 5, 14);

b) aby nemocného k této péči vedla ne tak bolest tělesná, jako spíše touha i na dále sloužiti Bohu a přispívati ku blahu bližního (Ezechiáš I. Král. 20, 1—7);

c) aby zdar léčení vznášel na Boha, na smrt náležitě se připravil, svatými svátostmi dal se zaopatřiti a své pozemské věci urovnal. (Abraham na sklonku svého života staral se o budoucnost syna svého Isáka a Kristus na kříži o svou matku).

Výminky tělesného života.

Průprava.

Výminky trvání tělesného života jsou druhu dvojího; týkají se:

1. zachování *veškerého pokolení* lidského, a těch šetřiti jest *člověčenstvu* vůbec;

2. zachování *života* jednotlivého *člověka*, a těm hověti jest *povinností* každého.

Výminkou onoho druhu je *pud pohlavní*, výminkou druhého *pud obživný* a jiné prostředky, které tělo chrání a je zachovávají.

O pudu pohlavním.

§. 114. Pud pohlavního jak šetřiti neboli o čistotě a její důstojnosti.

1. Rozplovovati pokolení lidské není povinností každého jednotlivce (v. §. 23), nýbrž pokolení lidského vůbec, a na ten účel člověku dán pud pohlavní.

2. Pud pohlavní člověku společen se zvířaty. Aby tedy člověk od těchto nerozumných tvorů, nad něž předčí, i v této příčině důstojně se lišil, *má pud ten ovládati* rozumem i *posvěcovati* účelem jeho a náboženstvím.

3. Bůh sám ukázal člověku, kdy smí vyhověti pudu pohlavnímu, ustanoviv již v ráji (Gen. 8, 15, 17) *stav manželský*, jehož účelem jest:

- a) aby pokolení lidské se rozplozovalo, a říše boží na světě se udržovala;
- b) *aby manželé vzájemně si pomáhali*;
- c) aby nebezpečí hříchu nečistoty byli zbaveni, kdo by z vyšších důvodů nechtěli žíti v bezženství.

4. Snažně, stále a svědomitě opatrovati pud pohlavní, aby se držel v mezích Bohem vykázaných, slove *čistota*, jež jest dvoji: manželská a mimomanželská.

- a) Čistota *manželská* vylučuje vše, čeho účel manželství nevyžaduje a co by stydlivosti, mravnosti a vzájemnému posvěcení manželů bylo na závalu.
- b) Čistota *mimomanželská* (panenská a vdovská) zapovídá, by pudu pohlavnímu nebylo hověno ni způsobem zevnitřním ani vnitřním (myšlenkami, žádostmi, obrazností).

5. Čistotě, zejména panické či andělské, která je napodobením života nebeského, kde se „nebudou ni ženiti ni vdávati“, právem přikládána jest veliká důstojnost, ana člověka činí hodným, aby patřil na Boha (Mat. 5, 8), a nutí každého, i zhýralého prostopášníka, by ji ctil a jí se podivoval (Moudr. 4, 12). Proto apologeté prvých věků uváděli ji za důkaz pravosti náboženství křesťanského.

6. *Nečistotu* (smilstvo) písmo sv. řadí ke hříchům, které vylučují z království nebeského, a praví o ní, že by mezi křesťany neměla býti ni jmenována (Efes. 5, 3—4).

Nečistota jest:

- a) *ohyždná*, protože tělo i duši znesvěcuje, zneuctívá a člověka snižuje pod zvíře;
- b) *záhubná*, protože má v zápětí nejhroznější účinky; jsoutě:
- α) ztráta posvěcující milosti boží a nevinnosti duše;
- β) zaslepenost a otupělost ducha;
- γ) zatvrzelost srdce;
- δ) zapomenutí Boha, často i odpadlictví od víry;
- ε) hanba a potupa i rozličné nemoci na těle.

Pro tuto nepravost Bůh často celá města, země a národy těžce trestal a tresce (Sodoma a Gomorrha).

§. 115. O prostředcích zachovati čistotu.

Abychom snáze zachovali čistotu, Bůh nám dal *stud*, který každému praví, co se snáší se ctností čistoty, a co jí jest na odpor. Bedlivě ostříhati tohoto citu slove *stydlivostí*, jež nutnou je výminkou čistoty.

Kdo ctnost čistoty chce zachovati, tomu jest nejen dbáti hlasu studu, který dobře lze nazvati *druhým svědomím* ve příčině šestého přikázání, nýbrž i míti pevnou vůli a úmysl chopiti se prostředků k tomu potřebných, které jsou *náboženské a mravné*.

1. *Náboženské* jsou:

- a) horlivě modliti se za ctnost čistoty (Moudr. 8, 21);
- b) ctíti rodičku boží, anděla strážce a sv. patrony této ctnosti (sv. Aloisa, Stanislava Kostku);
- c) častěji přijímati svátost pokání a oltářní;
- d) stále pamatovati na všudepřítomnost boží a poslední věci člověka.

2. *Mravné* jsou:

- a) bdíti nade smysly svými a nad obrazností; neb o čistotě zvláště platí: „*Kdo stojíš, hled, abys nepadl.*“ I. Kor. 10, 12;
- b) býti střídým v jídle a pití, ano častěji se postiti;
- c) stále a užitečně se zaměstnávat;
- d) býti opatrným v obcování s osobami druhého pohlaví;
- e) vystříhati se nemravných knih a obrazů, neslušných tanců, divadel atd.

O pudu obživném a jiných prostředcích zachovati život.

§. 116. O pudu obživném.

1. Na zachovanou tělesného života člověk potřebuje *pokrmu a nápoje*, kterážto potřeba jeví se *pudem obživným, hladem a žízní*.

2. Maje každý povinnost zachovati život svůj, má i povinnost i právo ukájeti pud obživný.

3. Aby i ve příčině pudu obživného, který mu též společen se zvířaty, od těchto se lišil, křesťan má

- a) *požívat* pokrmu a nápoje, ne by lahodil svým chťičům smyslným, nýbrž aby zachoval život, zdraví a síly své, tedy tolik, *kolik třeba*, by ukojil hlad a uhasil žízeň. Kvalita (jakost) řídí se zaměstnáním, tělesnou povahou (konstitucí), časem (ráno, v poledne a večer), místem, jměním, podnebím atd.;
- b) *posrčovat* pokrm *modlibou* za příkladem Ježíše Krista, všech křesťanských věkův, Starého zákona, ano i zbožnějších pohanů.

4. Stálá snaha udržovati pud obživný v těchto mezích Bohem položených jest ctnost *střídmosti*.

5. Protivou střídmosti jest *nezřízená žádost* pokrmu a nápoje a nestřídme jich požívání či *nestřídmost*, jež jeví se obžerstvím, labužnictvím, mlsností, opilstvím.

Sv. Pavel řadí nestřídmost ke hříchům, jež vylučují z království nebeského, a nazývá ji *modloslužbou břicha*. Ef. 5, 3, 4; Gal. 5; 21.

Hřích ten, zejména opilství, snižuje člověka až pod zvíře a mívá v zápětí mnoho jiných hříchů, jako: šaškovství, oplzlost, hněv, svár, na cti utrhaní, vyzrazování tajemství a p.; hubí a podkopává tělesné i duševní síly a přivádí nezřídka i celé rodiny na mizinu.

§. 117. Čeho šetřiti ve příčině šatu a obydlí.

Při volbě oděvu křesťanu jest prohlédati ke čtverému účelu jeho, jenž jest:

- a) aby *přikrýval nahotu* těla, která do hříchu Adamova jako odkrytá tvář člověku byla předností před ostatními živočichy, ale hříchem našich prvorodičů stala se předmětem hanby. Gen. 2, 25; 3, 10, 21;
- b) aby *chránil těla* od škodlivého působení povětrnosti;
- c) aby *označoval pohlaví*: „*Neobleče se žena v roucho mužské, aniž muž roucha ženského nositi bude; neb ohaven před Bohem, kdo by ty věci činil.*“ Deut. 22, 5;
- d) aby rozliční *stavové* lišili se od sebe. Exod. 28, 4.

2. Mimo to jest křesťanu i toho dbáti, by oděv jeho byl:

- a) *pohodlný*, tak aby při práci nepřekážel, těla nesvíral, dechu a oběhu krve nebránil;
- b) *čistý*, nebo čistota půl zdraví;
- c) ve *srovnalosti* s počasím;
- d) *slušný* či by se srovnával se stavem, jměním a krojem právě obvyklým;
- e) *spořádaný*, ježto zevnějšek odznakem je života vniterného, pročež na př. z oděvu nečistého, zanedbaného, marnivého a svůdného lze souditi o takové též mysli; mimo to šatem nestoudným a svůdným dává se pohoršení. I. Tim. 2, 9, 10.

3. Co pověděno o oděvu, platí s obměnou i o *obydlí*; neb obydlí je takořka šatem po širším slova smysle a má týž účel a činí tytéž požadavky; buď tudíž prostorné, suché a světlé, nikoli vlhké a tmavé.

§. 118. O odpočinku.

1. Duchem a tělem nepřetržitě pracovati člověku v nynějším jeho stavě porušenosti je věci naprosto nemožnou, a proto nejen oprávněn jest, nýbrž i povinen dopřáti si *odpočinku* tolik, kolik třeba, by síly prací oslabené obnovil a k nové činnosti uschopnil, čeho nejlépe a nejjistěji dochází odpočinkem nočním, *spánkem*. K tomu člověka vede:

- a) *příroda*, která též netvoří stále ni neplodí, nýbrž svým časem odpočívá (podzimek, zima);
- b) *přirozenost* lidská, jež za únavy neuprosně žádá svého práva (cspalost);
- c) *Bůh*, jenž ustanovil noc ke spánku a den v témdni k oddechu.

2. Aby spánek člověka zotavil i v něm jest zachovávat *míru* vedle pravidla: „*Sedm hodin spáti dostačí jinochu i starci*“. Přílišným spánkem člověk jen ochabne. „*Časně spáti, časně vstáti*“. Dne není měniti v noc ani noci v den, což jest nepřirozeno.

§. 119. O z á b a v á c h.

1. Týž účel jako spánek mají *zábavy* neboli *smyslná vyrazení*. Že křesťan smí v nich míti účast, patrno odtud, že

- a) Bůh v srdce lidské vložil smysl pro radost a člověku ve přírodě přichystal mnohé požitky;
- b) *Ježíš Kristus* sám byl přítomen hostinám a svatbě (Mat. 9, 10; Mar. 14, 3; Luk. 19, 6; Jan 2, 2);
- c) církve ustanovila rozličné slavnosti, jednak aby odstranila pohan-ské, jednak aby člověka smyslného vedla k věcem nadsmyslným.

2. Aby smyslná vyrazení vyhovovala mravnému účelu, třeba:

- a) aby byla dovolena jak sama sebou tak i co do příčin, místa a času, a srovnávala se se stavem, jměním, pohlavím a věkem;
- b) aby *nebránila* konati jiné *povinnosti*;
- c) aby skutečně *bylo lze* jimi se *zotaviti a osvěžiti*, a proto vyrazení, zábavy *duševní* (četba, kreslení, přátelský hovor, hádanky) mají přednost před *smyslnými*.

3. Zvláštní způsob smyslné zábavy je *hra*, která zase jest:

- a) *umělá*, když ducha nebo tělo neb obé zaměstnává a rozvahy i obratnosti vymáhá (hra v šachy, na kulečnicku, kuželnicku a pod.);
- b) *ledabylá*, kterou pouze mařen čas (dáma, mlýnek);
- c) *odvážlivá, hazardní* (loterie, kostky, karty), která člověka nížád-
nou měrou neušlechťuje, nýbrž když se děje o peníze, jen k zisku sněruje a naruživosti člověka rozněcuje; proto zasluhuje, by jí bylo povrhováno.

4. Oblíbené zábavy jsou ještě tyto:

- a) *tanec*, jenž původem svým je výrazem radosti (David tančil před archou Paral. 15, 29). Tančí-li se počestně a mírně, na slušném místě s osobami řádnými a v pravý čas, nelze proti tomu ničeho namítati. Že však tance, jež ničí zdraví, zlé žádosti podněcují, nevinnost ohrožují a pozdě do noci trvají, jsou hříšny, jest každému na jevě.

b) *divadlo*, jež sahajíc původem svým do pohanství v prvotní církvi nebylo dovoleno; teprve později bylo připuštěno a látka k divadelním hrám brána ze sv. dějin, ze života Páně a svatých jeho (pašije, hry v Oberammergavu).

I divadlo může býti velmi vhodným prostředkem mravy šlechtiti a vzdělávati, obralo-li si, jak ostatně jeho určením, za úkol ctnost velebiti a oslavovati, hřích a nemravnost kárati a trestati, a ne naopak;

c) *lov* či *honba*, která však snadno se může státi prudkou náruživostí, jež zvěř bezúčelně týrá a hubí;

d) *koupati se*, při čemž je šetřiti stydlivosti a opatrnosti;

e) *jízda na kole*, která vybočí-li z míry, přivodí nemoci ano i předčasnou smrt.

○ vezdejších statcích jako prostředcích zachovati život.

§. 120. Že majetek oprávněn.

1. Aby člověk mohl živ býti a blahodárně působiti, k tomu valně mu napomáhá *jmění*.

2. Jměním je vše, co či po právu jest, čeho kdo pánem slove.

3. Právo k majetku pochází z Boha, jenž jsa tvůrcem všech věcí jediný je svrchovaným pánem všeho statku pozemského a lidem z pouhé lásky jej zůstavil (Gen. 1, 26—31), aby ho užívali k jeho cti a svému prospěchu i pohodlí.

4. Dle původního ustanovení božího všechno mělo býti všem společno, neboli každý měl míti stejné a neobmezené právo ke statku pozemskému; avšak hříchem Adamovým právo to ztenčeno a sobeckým učiněno, čím soukromý majetek vzal původ.

5. Než i *soukromý majetek*, ačkoli vznikl ze hříchu, jest *oprávněn*, protože je prostředkem k účelům vyšším, a Bůh sám jej vzal ve svou ochranu sedmým a desátým příkázáním přísně zapovídaje jakkoli jej tenčiti a ničiti.

6. Křesťanství přijavši ona ustanovení Starého zákona za svá snaží se se statku vezdejšího setřiti sobeckou tvářnost, která na něm lpí, učíc:

a) že každý jsa jen dočasným správcem statku svého, z něhož mu bude vydávati počet (Luk. 19, 12—16), k výtěžku z něho má jen potud právo, pokud ho potřebuje, by zachoval život, t. j. na slušné a spravedlivé potřeby, a že přísnou jest povinností, dáti nadbytek chudým. Mnoho-li potřebno k výživě spravedlivé a stavu přiměřené, slušnost určuje a ne chladný, vypočítavý rozum;

- b) že vyšší je dokonalostí, chce-li kdo z lásky ke Kristu státi se chudým a žíti na dále v chudobě dobrovolné (Mat. 5, 3; 19, 21);
- c) že Ježíš Kristus chudobu lidskou svojí chudobou povznesl k vyšší důstojnosti a chudým, kteří za ním trpělivě nesou osud svůj, odmění se poklady nebeskými. (Mat. 19, 21; Luk. 16, 22; chudý Lazar).

§. 121. Názory, které se protíví učení církve
o právu k majetku.

Křesťanskému učení o oprávněnosti soukromého majetku příčí se:

1. *učení o chladném, výhradném a naprostém právu* ke zboží svému, jako by volno bylo nakládati s ním po libosti a užívati ho i na účely nejpodlejší a nejhanebnější;

2. *kommunismus*, který krádeží vyhláshuje soukromý majetek žádá, by *stejným dílem mezi všechny byl rozdělen*. To by však bylo možno jen tenkrát, kdyby země sama ze sebe bez přičinění lidského vydávala plodin s dostatek a mezi lidmi byla dokonalá spravedlnost a láska. Ale že tomu tak není, komunismus jest holou nemožností a mohl by skutkem se státi jen na rozvalinách křesťanství a lidské společnosti. Možným a skutečným jest jen v menších společnostech, v rodinách a řeholích, a byl v prvotní církvi jerusalemské. Sk. ap. 4, 33—35;

3. *socialismus*, který žádá, by všechen statek byl přirčen *jednotám a společností*, jimž by věnovali jedni jmění, jiní duševní a tělesné síly; výtěžek prý by se pak rozdělil mezi všechny členy dle poměru jejich příspěvku nebo práce.

Všechny tyto názory jsou nepřátelsky křesťanství, protože toto soukromý statek praví býti nedotknutelným a posvátným

§. 122. Jak statku dobýváti a užíváti, a co v té příčině zapověděno.

1. Každý, kdo necítí se povolán vstoupiti do některé řehole, povinen část své činnosti vynakládati na získanou statků časných, protože jsou prostředkem zachovati život tělesný a dojíti blaženosti věčné. Statku vezdejšího však budiž dobýváno:

a) *pracovitostí* „V potu tváře své chléb jísti budeš.“ Gen. 3, 19;

b) *šetrností a šchránlivostí* (Jan 6, 12). „Kdo šetrí, má za tři.“

2. Že Bůh všechny věci stvořil ke své slávě a k blaženosti tvorů svých, proto každý užívej statku svého *ke cti a chvále boží, k svému a bližního blahu*, podporuje bohublé a lidumylné podniky, by osvědčil

svou vděčnost k Bohu, jehož pomocí a dobrotivostí nabyt, co má, by život věčný si pojistil vedle slov Páně: „*Čiňte sobě přátele z mamony nepravostné, by, když dokonáte, přijali vás do stanů věčných.*“ Luk. 16, 9.

3. Proti tomu se *prohřešuje*:

- a) kdo se oddává *lenosti a zahálce*, nepečuje o potřebný výdělek;
- b) kdo štitě se práce *žebře*, čímž okrádá chudé a nuzné;
- c) kdo *nemírně baží* po statcích vzdejších a *lakotně* na nich *lpí* jako by byly účelem a ne prostředkem k cíli (I. Tim. 6, 9; Ef. 5, 5);
- d) kdo *nepřestává* na svém jinému *závidí stalku* (v. §. 47, 1);
- e) kdo se dopouští neb jakýmkoli způsobem účastní *lichvy, podvodu, krádeže a loupeže*;
- f) kdo statek lehkomyšlně *mrhá* nebo *dluhy dělá*, více vydává, nežli jeho příjmy dovolují.

Jakýs takýs náklad jest dovolen za jistých výminek a okolností, když toho na př. vyžadují stav a povolání, nebo když má účelem, aby milým a vzácným osobám způsobil radost a prokázal čest (slavnostné hostiny a pod.).

○ dcbrém jméně a cti.

§. 123. Pojem a potřebnost cti; křesťanská ctižádost.

1. *Dobré jméno* je příznivé smyšlení jiných lidí o nás pro naše zásluhy a přednosti.

2. *Čest* je vnější projev příznivého smyšlení, dobrého mínění, jež pronešeno byvši slovem, nazývá se *chválou*, jestli skutkem — slove *ctí*, u vyšším pak stupni — *slávou*.

3. Čest je statkem velmi důležitým a k blahodárnému působení potřebným, protože na ní závisí míra působení v jiné a úspěch všeho, co člověk činí. Proto dí písmo sv.: „*Lepší jest dobré jméno nežli bohatství veliké, a přízeň lidskou míti jest lepší nežli stříbro a zlato.*“ Přísl. 22, 1.

4. Z té příčiny křesťan jest povinen dbáti o čest, jí dobývati, jí od všeliké úhony chrániti a obhajovati, a když jí pozbyl, zasazovati se, by jí opět nabyt.

5. Stálá péče o čest a dobré jméno slove *ctižádost*. Ctižádost je *oprávněna a povinna*; nebo

- a) Bůh sám člověka ctil, učiniv jej málo menším andělův a korunovav jej ctí a slávou (Ž. 8, 6), čemuž nasvědčuje i vykoupení a posvěcení pokolení lidského;

- b) čest je základnou podmínkou povinné lásky a úcty k sobě;
- c) láska a vděčnost ku bližnímu po užším i širším slova toho smysle, jakož i láska a vděčnost k vlasti ukládají každému, by si dobýval cti a slávy a tak i jejich čest a slávu rozmnožoval.

5. Tato ctižádost jest však *pravá a křesťanská* jen za těchto výminek:

- a) spojena-li s přesvědčením, že všechna čest a sláva pochází od Boha;
- b) podřízena-li horlivosti pro čest boží a snaze rozmnožovati čest a slávu jeho;
- c) založena-li na skutečné hodnotě a poctivosti vniterné, bez níž všechna čest zevniterná zůstává bezcennou skořápkou.

§. 124. Cti jak jest dobývati, po případě hájiti.

1. Cti si dobýváje spravuj se těmito pravidly:

- a) varuje se i stínu nepravosti zasazuj se o vše, co dobro, nejen před Bohem, nýbrž i před lidmi, zvláště před poctivými a šlechtnými, kteří pravé přednosti umějí oceniti a tedy i mohou čest prokázati;
- b) k této snaze připoj pokoru a skromnost, jsa si vědom svých slabostí a křehkostí, a rád i ochotně uznáváje přednosti jiných;
- c) za čest, které jsi dobyl, Bohu a lidem slušné vzdávej díky (Mat. 5, 16);
- d) nepodaří-li se ti dodělati se cti, nemrz a nehorši se proto, ale pomni, že ani přemnohým jiným nedaří se lépe, ano i že Ježíš Kristus, ačkoli byl hoden úcty a slávy nejvyšší, přece haněn byl a tupen; pročez nesmíš si přát, by se ti vedlo lépe nežli jemu; nebo: „*Není učedník nad mistra a služebník nad pána svého. Dosti jest služebníku, by byl jako pán jeho, a učedník jako mistr jeho.*“ Mat. 10, 24, 25; Jan 15, 20.

2. Dotýká-li se kdo tvé cti bezprávně, zastaň se jí po křesťansku *klidně a důstojně*, nechovaje v srdci svém ani trpkosti ni úmyslu se mstíti. Nezřídka bývá nejlepší obranou napadené cti — trpělivě mlčeti, jako Ježíš Kristus mlčel před Kaifášem; nemravné a nerozumné prostředky na obhájenou cti (souboj a pod.) rozhodně odmítej.

§. 125. Povinné péči o čest co se přičí.

Křesťanské povinnosti pečovati o čest přičí se:

1. úplná své *cti nevšímavost*, která se prýští buď z lehkomyšlnosti nebo z hrubé nestydatosti, a známkou je mravné zpustlosti;

2. *lichá ctižádost* (marnivost), baží-li kdo po zevnější cti, nic se nestaraje o hodnotu vniternou, nýbrž obětuje spíše tuto oné;

3. *přílišná ctižádost*, shání-li se kdo po cti ne jako po prostředku k vyšším účelům, nýbrž jako po účelu samém; toť zbožňování sebe.

HLAVA DRUHÁ.

O poměru či povinnostech k bližnímu.

1. O poměru tom vůbec.

Průprava.

Všechny povinnosti k bližnímu zakládají se na lásce k němu vedle přikázání: „*Milovati budeš bližního svého jako sebe sama.*“ Mat. 22, 39.

Bližním jest každý člověk, přítel i nepřítel, t. j. i ten, kdo nás nenávidí a nám škoditi usiluje (podobenství o milosrdném Samaritánu, Luk. 10, 25—37).

§. 126. Láska k bližnímu co jest a kolikerou má stránku.

1. Láska k bližnímu záleží v tom, abychom mu všeho dobra přáli, co mu příjemno a užitečno, činili, a všeho, co by mu bylo nepříjemno a škodливо, se vystříhali.

2. Láska k bližnímu *dvoji* tedy má stránku:

a) *zápornou*, vyjádřenou slovy: „*Čeho nechceš, aby od jiného dalo se tobě, hled, abys ty toho nečinil jinému.*“ Tob. 4, 16.

Tento negativný zákon zdrojem jest *povinnosti spravedlnosti*, které byvše porušeny vymáhají náhrady (restituce).

b) *kladnou*, jež zní: „*Všecko, cokoli chcete, by lidé činili vám, i vy činite jim.*“ Mat. 7, 12.

Z kladného toho požadavku plynou *povinnosti lásky* po užším smysle, jež nevymáhají náhrady, byly-li zanedbány.

§. 127. Že láska k bližnímu povinna i potřebna.

1. Láska k bližnímu povinna jest a potřebna; je totiž:

a) *přikázána*: „*Milovati budeš — Spasitel dí — Pána Boha svého . . . nade všecko; toť největší a první přikázání. Druhé pak jest podobno tomu: Milovati budeš bližního svého jako sebe sama.*“ Mat. 22, 37—39;

b) nepřímým projevem a průkazem lásky k Bohu: „Řekl-li by kdo, že miluje Boha, a nenáviděl by bratra svého, lhář jest; nebo kdo nemiluje bratra svého, kterého vidí, kterak může milovati Boha, kterého nevidí.“ I. Jan 4, 20;

c) známkou pravých učedníků Kristových: „Potom všichni poznají, že jste učedníci moji, budete-li míti lásku druh ke druhu.“ Jan 13, 35;

d) nezbytnou výminkou věčné spásy: „Čeho jste neučinili jednomu z nejmenších těchto, ni mně jste neučinili.“ Mat. 25, 45;

e) napodobením lásky boží, která se nese ke všem tvorům, zvláště pak k lidem. Mat. 5, 43—48;

2. Že láska k bližnímu je povinna a potřebna, církev k ní pobádá věřící všemi naučeními a výkony svými spatřujíc ve všech lidech dítky téhož Otce, vykoupence téhož Ježíše Krista, a učí, že kdo nemiluje, zůstává ve smrti.

3. *Nejedná proti lásce* bliženské, nýbrž koná povinnost k bližnímu i k sobě, kdo na obranu své nebo bližního osoby nebo na záchranu svých nebo bližního statků vniterných anebo zevniterných *zlomyslníkům* třeba i *násilí činí*, by buď zmařil jejich záměry, neb útok již činěný odrazil, anebo za křivdu a škodu způsobenou zjednal si náhrady.

Že však jednotlivec při sebeobraně snadno i nespravedlivosti či bezpráví by se mohl dopustiti, právo to vyhrazeno jest vrchnosti, která „mstitelem jest nad tím, kdo činí zle“. Řím. 13, 4. Jen v těch případech, kdy nelze teprve se dovolávati pomoci vrchnosti, samoobrana má místo, avšak nesmí se překročiti jisté meze, t. j. zlomyslníku buď ublíženo jen tolik, kolik stačí na vlastní nebo bližního záchranu, a pokud trvá nebezpečí.

§. 128. O vlastnostech lásky k bližnímu.

Na rozdíl od lásky pouze přirozené, která jen sobeckými pohnutkami a rozmarem se řídí, toliko k zevnějšku (tělu) hledí a v mezích náklonnosti přirozené miluje, *láska křesťanská* má býti:

1. *upřímná*, by totiž bližnímu nečinila, čeho sama má nerada, a jemu prokazovala, čeho sama právem žádá na jiných. Mat. 7, 12;

2. *nezištná*, t. j. aby nemilovala pro nějaký časný zisk, nýbrž pro Boha, a i vlastního prospěchu se vzdala, když toho žádá větší dobro neb obecné blaho bližního: „*Láska nehledá svých věcí*.“ I. Kor. 13, 5;

3. *účinná*, by totiž milovala nejen jazykem, nýbrž i srdcem, a nejen srdcem, nýbrž i skutkem. „*Synáčkové, nemilujme slovem ani jazykem, ale skutkem a pravdou*.“ I. Jan 3, 18;

4. *obecná*, by nikoho nevylučovala, nýbrž napodobujíc lásku boží, která všem bez rozdílu, dobrým i zlým, spravedlivým i nespravedlivým

prokazuje dobrodiní, milovala *všecky lidi bez rozdílu národnosti a náboženství*, přátele i nepřátele, a to nejen hledě k tělu, nýbrž a hlavně k duši: „*Milujete-li (jen) ty, kteří vás milují, jakou odplatu máte budete? — A budete-li pozdravovati toliko bratry své, což více nad jiné činíte? Zdaž i pohané toho nečiní?*“ Mat. 5, 46, 47.

Tím, že láska k bližnímu má býti všeobecná, nikterak není zapověděno, milovati větší láskou osoby, které s námi spojeny jsou svazky příbuzenství, víry a povolání neb osoby, které naší lásky více mají potřebí; toho všeho žádá zákon přirozený

§. 129. Nepřítele proč a jak jest milovati.

1. I nepřítelé máme milovati, a to z těchto důvodů: Ježíš Kristus

a) to výslovně přikázal: „*Ale já pravím vám: milujte nepřátele své, dobře činite těm, kteří vás nenávidí a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí.*“ Mat. 5, 44;

b) příkladem svým nás tomu učil: „*Otče, odpusť jim, nebo nevědí, co činí.*“ Luk. 23, 34;

c) lásku k nepřítelům učinil výminkou odpuštění hříchův: „*Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme svým vinníkům.*“ Mat. 6, 12. „*Neodpustíte-li lidem hříchů jejich, ani vám neodpustí Otec nebeský hříchů vašich.*“ Mat. 6, 15.

2. Láska k nepřítelům nezáleží však v tom, abychom k bezpráví nám činěnému snad byli necitni nebo snad ho ani za bezpráví nepokládali. Ani sám Ježíš Kristus nebyl k utržkám a ranám, jichž mu bylo tolik podstoupiti, necitelný, aniž kladl promíjení za ctnost, kde se jevila patrná zlomyslnost (Kristus před Annášem. Jan 18, 22, 23; Mat. 12, 25). Láska k nepřítelům spíše záleží v tom, abychom:

a) učiněné nám bezpráví přičítali spíše nevědomosti, ukvapenosti a okamžitému výbuchu náruživosti, nežli chladné a úmyslné zlomyslnosti a zlobě;

b) toto bezpráví ze srdce odpouštěli a zapomněli i tehdy, když odpuštění ani nežadáno, ano i, když by ani se nepotkalo s uznáním. Mat. 18, 22;

c) za nepřítelé se modlili a hotovi byli jemu v naskytajících se případech dobře činiti na těle i na duši. Mat. 5, 44.

§. 130. O lásce k lidem zvrhlým, bludařům a nevěřícím.

1. Jako při lásce k nepřítelům, tak i při lásce k lidem zvrhlým, bludařům a nevěřícím třeba rozeznávati osobu od hříchu, po případě

od bludu; po příkladě božím (Mat. 5, 45) máme onu milovati, tohoto nenáviděti, ale ne jemu přisvědčovati.

2. Milujeme pak lidi zvrhlé, bludaře a nevěřící právě křesťansky, když všemožně se snažíme, bychom je zachránili pro časnost i věčnost.

3. I této lásky příklad dal Ježíš Kristus; nepohrdal totiž hříšníky, iak činili fariseové, aniž se jim vyhýbal, nýbrž jich vyhledával a vůbec vlídně se k nim měl, aby je získal a z bludův a hříchů vyléčil. Luk. 19, 8, 10; Mat. 9, 10—12 (Zacheus, Ježíš Kristus v domě Matoušově a Šimonově).

4. Této lásce nás učí též církve sv. modlit se za všechny lidi, věřící i nevěřící, za rozkolníky a sektáře (na př. o velikém pátku).

§. 131. Ovoce lásky bliženské a protivy její.

1. *Ovocem lásky* bliženské jest:

- a) *úcta* k jeho statkům vniterným a vnějším;
- b) *vřelý soucit* s jeho osudy: „*Radujte se s radujícími a plačte s plačícími.*“ Řím. 12, 15;
- c) *spravedlnost*, která dává, nechává a prokazuje každému, čím povinna;
- d) *milosrdnost* či *dobročinnost*, jež radostně a ochotně koná skutky milosrdenství.

2. *Protivy lásky* ku bližnímu jsou:

- a) *chladnost* a *netečnost* k osudům bližního;
- b) *závist*, t. j. zármutek z jeho štěstí;
- c) *škodolibost* či *radost* z jeho neštěstí;
- d) *nemilosrdnost* či *tvrdost* srdce;
- e) *nenávisť*, t. j. nechuf a ošklivost ku bližnímu;
- f) *strannictví*, které na př. jen svojince uznává předmětem lásky;
- g) *nepřavý kosmopolitismus*, který chce milovati člověčenstvo jako celek, ale ne jednotlivce;
- h) *nepřavý philanthropismus*, který z výchovy mládeže a ze soudnictví chce odstraniti všechnu přísnost.

2. O křesťanské lásce k bližnímu zvláště.

§. 132. O povinnostech k osobnosti bližního.

Jako láska k sobě samu velí, by každý svoji osobnou důstojnost choval svatě, rovněž láska k bližnímu zavazuje každého, by šetřil osobnosti jeho. Povinnost ta je dílem záporná, dílem kladná.

1. Nejprve *zakázáno* vše, čím by osobná důstojnost bližního mohla býti snížena. Sem náleží:

a) *pokus učiniti bližního otrokem*. Otroctví jest nejhnusnějším plodem pohanstva předkřesťanského, které velikou část člověčenstva zbavilo nezadajných práv a zanechalo nejsmutnějšímu osudu. Jediná Attika na př. měla za času Demetria Phalerea (okolo r. 317. před Kr.) 400.000 otroků.

Otroci nejsouce ni za lidi pokládáni, nýbrž dobytku a domácimu nářadí kladení na roveň, byli cele vydáni libovůli svého pána, kterému bylo volno je týrati, zmrzačiti neb i zabiti; a nebylo zákona ani soudce, který by se jich byl ujal.

Kdyby křesťanství nemělo žádné jiné zásluhy, než že znenáhla zrušilo otroctví, již tím by si bylo zasloužilo dík veskerého lidstva.

Od otroctví v pohanských zemích dlužno rozeznávati *otroctví u Židův*, u kterých otrok nebyl zbaven nezadajných práv lidských, aniž byl ponechán libovůli pána svého; roku jubilejního židovští otroci po zákoně byli propouštěni na svobodu.

Rovně bylo později s *nevolnictvím* ve státech slovanských a germanských; nevolník (chlap, rob) nebyl zbaven svých práv lidských, ačkoli jinak byl závislý na pánu svém.

b) *Únos a prodej lidí*, který mimo to spojen s nejhrubším násilnictvím. Církev středověká každoročně vynášela klatbu na takové zločiny;

c) *nadužívati bližního za nástroj hříchu*, čím i duši jeho děje se škoda nenahraditelná;

d) *donucovati bližního k nějakému stavu* (na př. manželskému, duchovnímu, řeholnímu . . .), k němuž nemá chuti a proto pro veskeren budoucí život stává se nešťastným a nespokojeným. Za tou příčinou církev za dřívějších dob takovému donucování co nejrozhodněji stavěla se na odpor rozličnými zákony a tresty.

2. *Veleno* nebo *razeno* jest ve příčině osobnosti bližního vše, čím by lidská jeho důstojnost mohla býti zachována nebo povznesena, a vzala-li pohromu, opět obnovena (na př. výkupem otroků, na kterýž účel ve 12. stol. sv. Jánem z Mathy založen řád Trinitarů či Mathurinův).

O povinnostech ke vniterným statkům bližního.

Povinnosti tyto stručně jsou vytčeny *sedmerem duchovních skutků milosrdenství*; jsoutě: *hřešící trestati* (kárati napominati: Eliáš krále Achaba); *neumělé učiti* (Kristus, apoštolé, missionáři, knězi, učitelové), *chybujícím dobře raditi* (staří radcové králi Roboamovi), *za-*

rmoučené těšiti (Tobiáš v zajetí — Kristus vdovu: „Neplačič“), *křivdy trpělivě snášeti* (Josef egyptský, Eleazar), *ubližujícím mile odpouštěti* (Josef bratřím — jáhen Štěpán), *za živé i za mrtvé se modliti* (přimlouvati, Abraham za Sodomské, Juda Makabejský poslal do Jerusalema 12.000 drachem stříbra, aby tam konána byla oběť za padlé bojovníky).

1. Povinnosti k rozumu neboli poznávací mohutnosti bližního.

§. 133. Povinnost záporná a její protivy.

Láska k bližnímu *zapovídá* jemu v užívání a vzdělávání mohutnosti poznávací všelijak překážeti a na újmu býti; zejména zapovídá:

1. všeliký *pokus bližního zhlupiti*, nebo mu, ať slovem ať písmem, bludné a protináboženské názory, pověrečná a zcestná mínění vpravovati;

2. *lež*, t. j. takové chování zevniterné, které se nesrovnává se vniternou přesvědčeností a za účel má bližního přelstiti a oklamati. To se může díti:

a) *posunem, trářením anebo skutkem*, co slove lži po širším smysle slova či *licoměrnictvím, přetvářkou* vůbec a, pokud se týče náboženství, *pokrytstvím*, na př. farisejská modlitba, almužna, půst farisejský. Mat. 6, 1—6, 16—18.

Licoměrnictví jest nepřirozeno či proti řádu přirozenosti, protože veškeren zevnějšek člověka má býti výrazem jeho vniterného smýšlení;

b) *slory*, což jest *lež užším slova smyslem*. Lež je z několika příčin hodna opovržení:

α) jesti sama sebou nepřirozená, protože slovo, jež má býti výrazem myšlenky, převráceno v pravý opak;

β) jest na odpor Bohu, jenž jest věčná pravda a velí mluvit pravdu;

γ) poskvřňuje vlastní a bližního důstojnost, jsouc plodem samého ďábla, otce lži. Jan 8, 44;

δ) kazí dobrý mrav a podkopává vzájemnou důvěru, a tím ohrožuje i blahobyť a trvání společnosti lidské.

Tiže hříchu lži řídí se úmyslem, z jakého byla spáchána. Rozeznává se:

a) *lež na škodu* (zlomyslná), která jest nejhorší majíc za účel bližnímu škoditi na duši nebo na těle (žena Putifarova — fariseové);

b) *lež služebná*, kterou lhář *sobě nebo jiným chce pomoci* z nesnáze, rozpaků neb od trestu hrozičího (Giezi);

c) *lež žertovná*, již se dopouští, kdo chce jiné bavití věcmi. a novinami nepravdivými, zajímavými, které na oko zdají se pravdivými.

Že lež na škodu jest hříšná a zapověděná, je na bílé dni; ale ni lež služebná není dovolena, protože účel neposvěcuje prostředkův a že, byť i neškodila jistým osobám, přece podrývá vzájemnou důvěru, pročez bychom, kdyby taková lež byla uznána dovolenou, nikomu nemohli věřiti, ani kdyby přísáhal. Ba ani lži žertovné nelze schvalovati.

Rovněž nemůže býti dovoleno a schváleno *zatajovati pravdu*, protože úplně má do sebe ráz lži a společný s ní účel, aby totiž bližní byl podveden a oklamán. Pravdu zatajuje, kdo tak mluví, že jeho slova jak dle svého významu tak dle všech trvajících okolností musí býti vyložena tak, jak si je vykládá, kdo je slyší, a výklad přece nevystihuje smyslu mluvícího, protože tento hlavní věc, která rozhoduje, drží za lubem.

Avšak lži není, užívá-li kdo *výrazův obojetných*, t. j. slov, která připouštějí dvojí neb i několikerý výklad, poněvadž taková slova, byť i pravý smysl řeči pochopiti činila nesnadným, přece nečiní nemožným tomu, kdo o nich přemýšlí a všechny okolnosti bedlivě pozoruje. Ale přes to smí obojetných slov po názoru některých moralistů býti užito jen za těchto výminek:

- a) rozumný-li důvod, proč takových slov užíváno;
- b) není-li přísnou povinností pověděti pravdu prostě a bez obalu (na př. soudci, zpovědníkovi, rodičům, učitelům atd.);
- c) chová-li dvojsmyslná řeč skutečně ten smysl v sobě, který mluvící s ní spojuje.

Ode lži dlužno přesně rozeznávati takovou *řeč nepravdivou*, která nemá účelem klamati bližního, nýbrž nějaké *vyšší dobro*. Sem náležejí: vyhýbavé odpovědi k otázkám všetečným a neoprávněným, podobenství, bajky, báchorky, zdvořilosti v životě pospolitém obvyklé a všeliké nepravdivé řeči, jichž užívá se vůči dětem, šilencům v utkvělé (fixní) ideji žijícím.

3. Se lži je spřízněna *zpronevěřilost*, t. j. všeliký lichý nebo vědomě a zúmyslně nesplněný slib. Sv. Pavel klade zpronevěřilost do počtu pohanských nepravostí. Řím. 1, 31. — Že slib morálně nedovolený nesmí býti vykonán, rozumí se samo sebou.

§. 134. P o v i n n o s t k l a d n á.

1. Nejen že křesťanu není ničeho činiti, čím by poznání bližního zatemňoval, jemu v něm překážel, je mátl aneb uváděl v blud, nýbrž má, seč jest, se přičiniti, by poznání bližního rozšířil a pokud možno.

zdokonalil. Zvláště mu jest šířiti takové vědomosti, které mohou přímo působiti ve mravné chtění a jednání bližního, tedy které jej poučují:

- a) o Bohu a církvi;
- b) o povinnostech jeho stavu a povolání;
- c) o jeho lidské důstojnosti, o jeho určení a prostředcích, jimiž by došel svého cíle;
- d) o lichosti a nepodstatnosti předsudků zastaralých a hluboce zakořeněných.

Má však křesťan konaje tuto povinnost vésti si moudře, mírně, opatrně a obezřele, by snad maje stavěti nebořil, což by jistě se dělo, kdyby bližního rozhořčil vášní, náruživostí, bouřlivostí a nešetrností; zvláště když by šlo o to, odkliditi předsudky zastaralé a hluboko zakořenělé. Proti těmto neradno bojovati přímo, nýbrž spíše *nepřímo* tím, že vykládá se pravda jim protivná; neví-li však, kdo předsudky chce odstraniti, co by místo nich zavedl lepšího, ať se jich ani nedotýká.

2. Z této kladné povinnosti samoděk jde, kterými ctnostmi křesťanu je se zdobiti v životě pospolitém. Jsou to hlavně: *pravdomluvnost*, *upřímnost* a *poctivost*. Důvodem těchto ctností jsou:

- a) Bůh, který je věčná pravda a osmým přikázáním zapovídá velikou lež;
- b) učení Ježíše Krista, jenž dí důrazně: „*Řeč vaše budiž: ano, ano; ne, ne.*“ Mat. 5,37.;
- c) vlastní prospěch, ježto by člověk lži se zbavil vši důvěry;
- d) spravedlnost k bližnímu a k společnosti lidské, jejíž trvání a zdar oněmi ctnostmi je podmíněn.

Rodiče, kněží a učitelé zejména jsou povinni mluvit pravdu.

3. Jakkoli křesťan jest povinen, aby vždy mluvil pravdu, přece *není povinen, aby všem všechno řekl* neboli *srdce měl na jazyku*; ano naopak mlčeti a jisté věci tajiti může v některých případech býti i přísnou povinností.

- a) Křesťanu není s jinými sdělovati, čeho buď nemohou pochopiti, nebo co by jim bylo neužitečno, snad i škodlivo. „*Nedávejte svatého psům atd.*“ Mat. 7, 6. „*Ještě mnoho mám mluvit vám, ale nemůžete snést nyní.*“ Jan 16, 12. Podobně píše sv. Pavel I. Kor. 3, 2;
- b) nesmí a nemá býti prozrazeno *tajemství*, které někomu bylo svěřeno jen za tou výminkou, by je při sobě podržel, anebo jež zatajiti zavázán jest slibem aneb úřadem (lékař, soudce, právní zástupce, čeledě).

Provina proti této povinnosti je tím těžší, čím je důležitější svěřené tajemství, čím vážnější jsou následky, bylo-li vyzraženo, a čím větší byla důvěra v toho, jemuž tajemství bylo svěřeno.

Jen tenkrát, kdyby odhaleným tajemstvím bylo lze odvrátiti veliké zlo (hroící na př. státu, církvi nebo lidské společnosti), dovoleno, ba veleno je vyzraditi (attentát — vzpoura). *Pečeť zpovědní* zachovati jest však povinností *navroslou*.

2. Povinnosti k vůli neboli chtěcí mohutnosti bližního.

§. 135. Povinnost záporná a protivy její.

Hledíc ku chtěcí mohutnosti bližního křesťanská láska *zapovídá* vše, co by mu překáželo, by mohutnosti té neužíval svobodně, nebo co by jej svádělo, užívati jí zle. Proto se prohřešuje, kdo se přičiňuje k cizím hříchům, tedy:

1. kdo bližního *nepoučuje* o jeho povinnostech a k dobru ho nenabádá, ačkoli snad i povinen tak činiti ze svého úřadu a povolání;

2. kdo jiného zúmyslně *svádí* ke hříchu (svedení), buď k němu ponoukaje nebo povzbuzuje nebo naváděje nebo přímo poroučuje hřešiti.

Svedení jest po své přirozenosti vlastně *vražda duše* a tudíž nejvýše trestu hodno; svůdník pak jest povinen náhradou všeliké škody, která jeho působením vznikla, a jest mu všemožně hleděti, by svedeného zase přivedl na cestu pravou.

3. Kdo *dává pohoršení (scandalum)*, t. j. kdo mluví a jedná tak, že budí nevoli lepších lidí a slabší přivádí ku pádu. Pohoršení slove

a) *daným*, je-li řeč anebo jednání, jež pohoršuje bližního, skutečně hříšné;

b) *vzatým*, je-li řeč anebo jednání samo sebou správné, ale ve zlé vykládáno, čeho příčinou může býti mravná *nedospělost* bližního nebo jeho *převrácenost* a *zlomyslnost*; v onom případě slove *pohoršením maličkých*, v tomto *pohoršením farisejským* či *pokryteckým*.

Dané pohoršení jsouc činem bytně zlým, jest, jak se rozumí samo sebou, naprosto zapověděno: „*Běda člověku, skrze něhož pohoršení přichází; lépe by mu bylo, by zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a on pohřžen byl do hlubokosti mořské.*“ Mat. 18, 6. Je tím těžším hříchem, čím výše jest postaven, kdo je dává, čím větší jeho působení v jiné, čím více osob pohoršeno a čím těžší hřích sám o sobě, kterým dáno pohoršení.

Avšak i *pohoršení maličkých* křesťanu je se varovati; není-li totiž jeho jednání veleno a nezbytno, jest mu od něho upustiti, ve případě opačném bližního poučiti, by zabráněno bylo pohoršení, jež by snad vzniklo. Tak sv. Pavel praví, že dovoleno požívati masa modlám obětovaného, ale zapovídá to v případě, kdyby proto někdo se horšil. (Řím. 14, 13—16; podobně 1. Kor. 10, 22, 23, 32, 33.)

Ku pohoršení farisejskému netřeba hleděti, jak zřejmo z příkladu Ježíše Krista, jenž neustával dobře činiti dne sobotního, ačkoli fariseové proto se horšili. Jan 5, 17.

§. 136. P o v i n n o s t k l a d n á.

Nejen není ničeho činiti, čím by vůle bližního byla od dobra odvrácena a ke zlu nakloněna, nýbrž spíše jesti se snažiti, by vůle bližního byla k dobru obrácena a v tomto směru upevněna. To se děje:

1. *dobrým příkladem*, t. j. všelikým činem, který bližního k dobru pozývá a povzbuzuje. Příklad mocnější jest nežli slovo, působě někdy silou nezdolnou, zvláště vychází-li od osoby výše postavené a mající velikou vážnost. „Slovo zní, příklad hřmí.“

Dobrého příkladu písmo sv. vymáhá slovy: „*Tak svět světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a slaví Otce vašeho, který jest na nebesích.*“ Mat. 5, 16; podobně Fil. 2, 14, 15; Tit. 2, 7.

Dávati dobrý příklad povinností jest rodičův, učitelův, kněží, vrchností, lidí vzdělaných a učených, lidí dospělých, k nimžto všem mají zření slova Ježíše Krista: „Vy jste sůl země, světlo světa, město na hoře ležící.“ Mat. 5, 13, 14.

2. *Mravným napomenutím*, které záleží v tom, že křesťan bližního, by jej odvrátil od cesty nepravé, buď z lásky *varuje zla zamýšleného*, co slove *bratrským napomenutím*, nebo jej mocí úřadu *kárá ze zla již spáchaného*, což je *napomenutím soudním* aneb *otcovským*; obě toto napomenutí zároveň je trestem, ne však ono.

Povinnost ta, již písmo sv. na několika místech ukládá (na př. Mat. 18, 15—17; Gal. 6, 1, 2; Jak. 5, 19; Sir. 23, 14; Přisl. 19, 18), tím je důležitější, čím větší nebezpečství, že by bližní zhřešil, anebo čím těžší hřích, kterého se dopustil, a čím lepšího účinku z pokárání a napomenutí lze se nadíti.

Aby však bližní nebyl popuzen ni rozhořčen a napomenutí neminulo se s cílem, ať neděje se *trpce*, *nešetrně* a *pánovitě*, nýbrž *mírně* a *šetrně*, s pokorou a živým vědomím vlastní nedostatečnosti, *opatrně* a se stálým zřením k veškerému smýšlení a zevnějším poměrům bližního, jakož i ku příčinám času, místa a pod.

Nemá-li bratrské napomenutí úspěchu, povinnost nastává dáti bližního napomenouti vrchností, představenými. „*Zhřešil-li bratr tvůj proti tobě, jdi a potresci jej mezi sebou a jím samým (mezi čtyřma očima); uposlechně-li tebe, získal jsi bratra svého. Pakli tě neuposlechně, přijmi k sobě ještě jednoho nebo dva, by v ústech dvou nebo tří svědků stálo každé slovo. Pakli jich neuposlechně, pověz církvi; jestliže pak ani církev neuposlechně, buď tiž tobě jako pohan a publikán.*“ Mat. 18, 15—18.

§. 137. 3. Povinnosti k citu neboli citící mohutnosti bližního.

Křesťanská láska k bližnímu hledě k jeho mohutnosti citící

1. *zapovídá* všeliká slova a skutky, jimiž by ve bližním byly buzeny a udržovány city, které buď samy sebou jsou hříšny, nebo snadno svádějí ke hříchu (nadávky, hádky, hněv);

2. *velí*, by ve bližním byly oživovány city vyšší, šlechetnější a zvláště mravné.

O povinnostech k zevniterním statkům bližního.

1. Povinnosti k tělu a životu bližního.

§. 138. Povinnost záporná a protivy její.

Každý jest povinen života bližního tak si vážiti jako vlastního, a proto křesťanská láska zapovídá vše, čím by zdraví a život bližního buď uběhly v nebezpečství nebo k úrazu nebo dokonce na zmar přišly. Každá provina proti této povinnosti je *vraždou*, a to buď *přímou* nebo *nepřímou*.

1. *Nepřímé vraždy se dopouští:*

- a) kdo život a zdraví bližního uvádí v nebezpečí, sváděje ho k hrdelným odvážlivostem;
- b) kdo mu prodává nebo poskytuje potravu nezdravou neb oděv, nakažlivou nemocí nasáklý nebo z látek škodlivých připravený;
- c) kdo jej přemáhá prací tělesnou nebo duševní;
- d) kdo jej zlovolně zraní nebo zmrzačí;
- e) kdo jej svádí ke hříchu nebo ponouká k náruživostem, které hubí síly těla i duše;
- f) kdo mu působí žal, útrapu nebo přílišný strach.

2. *Přímé vraždy se dopouští*, kdo zlovolně a bezprávně bližnímu odnímá život, což je vraždou po užším a pravém slova smysle.

Vražda je hřichem

- a) proti Bohu, jenž jediný jest pánem života a smrti;
- b) proti bližnímu, jenž zbaven předního práva svého, na němžto všechna ostatní se zakládají, a jenž tím uvržen v záhubu časnou a snad i věčnou;
- c) proti příbuzným zavražděného, jimž vrah působí nevýslovný zármutek a ztrátu nenahraditelnou;
- d) proti společnosti lidské, kterou vrah olupuje o užitečného člena.

3. Zjevení boží nazývá vraždu *hřichem*, jenž k nebi volá o pomstu (Gen. 4, 10—11) a *zločinem*, který pochází od ďábla, vraha pokolení lidského od počátku.

4. Rozeznáváme tyto způsoby vraždy:

- a) *vypuditi* či odstraniti *plod života mateřského* a rozličně k tomu přičiniti;
- b) *vraždu zákeřnickou* či *úkladnou*, t. j. zničení život lidský potměšile a lstivě (Kain);
- c) *vraždu loupežnou*, jež spáchána z toho úmyslu, by vrah násilím se zmocnil statku cizího neb odstranil ty, kteří vědí o jeho zločinech;
- d) *vraždu najatou* či placenou, která vykonána za mzdu ve prospěch osoby třetí;
- e) *zničení* takový život lidský, *jehožto šetřiti velí* nejen kladný, nýbrž i *přirozený zákon*, na př. život rodičů, bratří, sester, kněží, králův atd. Solon ani nedal zákona o otcovraždě domnívaje se, že nemožno, by někdo byl tak zvrhlý, by zavraždil vlastního otce...

§. 139. Možná-li náhrada ve příčině zdraví a života lidského.

Kdo jinému jakýmkoli způsobem uškodil na zdraví nebo životě, povinen je náhradou. V podstatě věci ovšem náhrada je nemožná; nebo kdo z lidí může tělo zmrzačené učiniti zdravým, bolesti způsobené nebolestnými, kdo navrátiti život odňatý? Než přes to vše přece trvá povinnost náhrady. Jak možno tedy nahraditi?

1. *Ve příčině poraněného* je veleno:

- a) by škůdce upřímně litoval, čeho se dopustil;
- b) by měl srdečný soucit s bolestmi jeho;
- c) by zaň zapravil útraty léčebné ano by i za bolesti dal náhradu, byla-li žádána;
- d) by jej zaopatřil všemi věcmi k životu potřebnými.

2. *Ve příčině zavražděného* náhrada záleží v tom,

- a) aby vrah se postaral o to, by za duši zavražděného byly konány modlitby a přinášeny oběti;

- b) aby s nejtěplejší péčí se ujal jeho pozůstalých příbuzných a, jsou-li potřebni, je podporoval, po případě je zaopatřil všemi potřebami života, a jim dal náhradu za to, že je zbavil živitele.

§. 140. Kdy a komu dovoleno zabít jiného.

Vražda nikdy není dovolena, ale ovšem *zabití*, a to jen v těchto případech:

1. *na obranu vlastního života úkladně* napadeného, pokud má účelem ne zabít útočníka, nýbrž zachránit sebe. Dovoleno totiž hájit svého života, byť i život protivníkův při tom byl zmařen, protože vlastní život není ceny menší nežli život útočnickův, a že Ježíš Kristus nevelil, abych bližního více miloval nežli sebe; avšak ani při nezaviněné samobraně není dovoleno překročit meze obrany čili užiti většího násilí, než jakého třeba k odražení útoku;

2. *na obranu statků duchovních*, na př. čistoty proti nestoudnému útoku; neboť statky ty jsou dražší nežli život;

3. *na obranu majetku*, kdyby zlomyslník ohrožoval i život majitelův;

4. jde-li o to, by *hájeno* bylo života nebo duchovních anebo časných statků *bližního*.

I v těchto případech šetřiti jest zásad mírnosti v bezvinné obraně;

5. *řádné vrchnosti* na potrestanou zločinů.

Ale protivníci práva hrdelního míní, že trest smrti jest nespravedliv a že by ho bylo odstraniti, a to z těchto důvodů:

- a) že nikdo druhému života nedal a že tedy nemá práva mu jej vzít;
- b) že tím vinníku odňata příležitost, aby se polepšil a, pokud možno, dosti činil;
- c) smrtí vinníkovou nelze zločinu jeho napravit;
- d) že společnost lidská sama tím bývá vinna, že některý její člen se ocitl na takovém scesti, nepostaravši se o řádnou jeho výchovu, jak se stává u dětí opuštěných, chudých a osiřelých.

Ačkoli důvody tyto, pokud nevznikly, jak tomu bývá namnoze, z lichého a pokryteckého citlivůstkářství a názorů materialistických, jsou dosti závažny, přece lze proti nim činiti námítky a hájiti států, kteří pochopujíce svůj úkol, bdíti nad bezpečností svých poddaných a zavrhující nemístný humanismus opět zavedli trest smrti; nebo

- a) vrchnosti náleží *právo nad životem a smrtí*, protože je zástupkyní boží a písmo sv. výslovně praví: „Pakli zle činiti budeš, boj se; nebo ne nadarmo vrchnost nosí meč.“ (Řím. 13, 4), „Kdo by vylil krev člověka, člověkem vylita buď krev jeho.“ (Gen. 9, 6);

- b) *soudnictví* křesťanských států *prohlédá k okolnostem*, za jakých vražda (nebo jiný zločin) byla spáchána, totiž k duševnímu stavu (příčetnosti), výchově, vzdělání a veškeré minulosti vrahově smrti trestajíc jen toho, kdo s děsnou chladnokrevností a vypočítavou rozvahou přistoupil ku vraždě, nebo vraždil jako ze řemesla;
- c) nikdo nedal vrahu práva k životu jiného, a protože nešetřil života cizího, propadl svým;
- d) naděje, že by vrah se polepšil, není dostatečným důvodem, proč by bylo zrušiti trest smrti, protože není záruky, že by se stala skutkem; náprava jeho mohla by býti zajisté jen pokrytecká, a z té příčiny by za jeho života společnosti lidské stálé hrozilo nebezpečí, jak viděti při vražích politických, jejichžto cílem není než anarchie (bezvládi). A lze očekávati, že lidé, kteří politickou vraždu prohlašují za dovolenou, se polepší?
- e) Vrah, ač odsouzen na smrt, může se polepšiti a zločin svůj poněkud napravit opravdovou *lítostí*; proto církev v poslední jeho hodinku vysílá k němu kněze, by jej připravil na cestu do věčnosti;
- f) kdyby i zarputilé vrahy bylo trestati jen doživotným žalářem, jakým právem mohou býti řádní občané vázáni, by takového zlosyna svými mozoly snad po mnohá léta živili?
- g) Kdo se nebojí trestu smrti, nebude se báti ni jakéhokoli jiného; proto jen
- h) trestem smrti může býti zabráněno, by se nevzmáhaly takové zločiny, které ohrožující veřejnou bezpečnost podrobeny jsou soudu hrdelnímu.

6. *Ve válce*; nebo co nutná obrana osobě jednotlivé, to válka je státu jako osobě morální.

Práva společné obrany stát může užiti způsobem trojím:

- a) *způsobem předstižným*, t. j. když obsadí nepřátelské území, nepřátelské vojsko odzbrojí, nepříteli odejme válečné zásoby, jeho pevnosti zboří, dovoz přeruší, spíží a zbraň jeho kazí, by předešel a překazil útok hrozící;
- b) *způsobem obranným*, když stát odráží útok učiněný, byť to i bylo spojeno se zmarem nepřátelského vojska;
- c) *způsobem dostičinivým*, když totiž stát pokořiv nepřítele užije své převahy k tomu, by za škody sobě učiněné vzal náhradu, pro budoucnost nemožným učinil všeliký útok nový a pojistil svou existenci a své další trvání.

I ve válce všeliké zabítí, jehož nevymáhá účel války, nebo jehož se dopouští jednatel mimo boj, sprostou je *vraždou*; s nepřítelem ukrutně nakládati, jej zbytečně utlačovati, předpisovati mu výminky

míru, jež porušují podstatná práva člověčenstva, jest ohavností, trestuhodnou nespravedlností a hanebnou zradou na společnosti lidské.

Spravedlivá-li válka či nespravedlivá, o tom rozhodovati nepřísluší ni jednotlivým občanům ani vojínům; všeliká odpovědnost za krev prolitou spadá na vrchnost.

§. 141. S o u b o j.

Život lidský bývá rovněž ohrožen, po případě i zničen — *soubojem*.

Souboj je domnělá *náprava urážky na cti* vražednou zbraní. Podstupují jej dvě osoby mezi sebou, smluvivše se dříve o výminkách jakož i o místě, času i zbraní (sečné nebo střelné).

Souboj je hříchem těžkým, neboť

1. útočiti na život bližního a svůj vlastní život bez podstatné příčiny vydávati v nebezpečí, po zákonu božím není dovoleno;

2. církve katolická souboj zapovídá, tresty stíhajíce nejen soubojníky, ale i svědky (sekundanty) ano i diváky, kteří svou přítomností souboj mlčky schvalují;

3. souboj není pravou cestou k nápravě cti; vítěz dokáže snad větší sílu, zručnost, nikoli, že má právo;

4. ve spořádaných státech na odklizenou bezprávi jsou zřízeny soudy.

Nesmýslno tvrditi, že zbabělcem je, kdo vyzvání k souboji nepřijme; naopak často větší odvaha náleží k tomu, odepřením souboje uvaliti na sebe opovržení některých lidí.

Americký souboj je sebevraždou.

§. 142. P o v i n n o s t k l a d n á.

Nestačí, by křesťan nekřivdil bližnímu na životě a zdraví, nebo ho neuváděl v nebezpečí, nýbrž třeba, by, jak o svůj vlastní, tak i o život bližního měl péči a všemožně přispíval k jeho blahu tělesnému, zvláště když je v nouzi a bídě tělesné.

Jak této povinnosti lze dosti činiti, vysvítá ze *sedmera tělesných skutků milosrdenství*.

Jsou to: *lačné krmiti* (vdova v Sareptě Eliáše), *žíznivé napájeti* (Rebeka služebníka Eliezera), *pocestné do domu přijímati* (Abraham tři cizince), *nahé odívati* (Tabitha chudé v Joppe), *nemocné navštěvovati* (přátelé Joba), *nevinné vězně vysvobozovati* (Abraham Lota ze zajetí) a *mrtvé uctivě pochovávat* (Tobiáš v zajetí, Josef z Arimathie a Nikodém).

Výkon těchto skutků je tak důležit a nezbyten, že jich opominutí bude příčinou zavržení mnohých.

Tělesné skutky milosrdenství zahrnuty jsou slovem „*milostina*“ (almužna).

§. 143. O milostině či almužně.

1. Almužnou po užším smysle rozumí se dar, jenž chudému z lásky bývá udílen.

2. Almužnu dávatí povinen jest, kdo má nadbytek, t. j. více, než potřebuje k výživě stavu svému přiměřené, což arcif není určovati chladným, vypočítavým rozumem, nýbrž zákonem slušnosti. Lakomec na př. nemá nikdy dosti, kdežto sv. Pavel i z toho uděloval almužny, co rukama svýma pracně vydělal.

3. Každý dávej dle svého majetku, t. j. tolik, kolik by stačilo, by o všecky chudé bylo s dostatek postaráno, kdyby každý majetný dával touže měrou (Tobiáš).

4. Almužny jest udíleti jen ze statku vlastního, na př. manželka smí dávatí almužnu jen ze společného jmění rodinného i bez vědomí svého muže, zvláště kdyby tento nedával, anebo z toho, co jí výhradně náleží, ne však z toho, co jejimu muži patří, a naopak; čeledě nesmí udíleti almužny ze jmění svých pánův a hospodářů bez jejich vědomí a vůle; dítky, poručníci . . . a pod.

5. Almužna jsouc napodobením milosrdenosti a dobrotivosti boží buď, jako tato, povšechná, nehledě ani k náboženství ni k národnosti potřebných, jinak by nebyla ctností. Ale poněvadž prostředky jednotlivcovy nejsou tak hojny, by vydatně podporoval všechny chudé, kteří za to prosí, řiď se tímto pořádkem: spíš a hojněji dávej těm, kteří větší pomoci potřebují, a mezi těmi mějtež přednost osoby, které ti jsou bližší, jako rodiče, příbuzní, přátelé, souvěrci, lidé hodní . . .

5. Co do způsobu, jakým jest udělovati almužny, budiž toto zachovááno; almužna budiž dávána:

- a) z čistého úmyslu, t. j. z lásky k Bohu a ne z marnivosti pro chválu lidskou, jako činili fariseové, čímž nikterak není řečeno, že by bohatci nesměli dávatí almužny veřejně, majíce jiným býti příkladem vedle slov Páně: „*Tak svět vaše světlo před lidmi*“ atd.; „*Al neví levice, co dává pravice.*“
- b) s pokorou, t. j. u vědomí, že pánem veškerého statku pozemského je Bůh a člověk jen jeho správcem;
- c) se slovy vlídnými a ne tvrdými, která by chudého zahanbovala; ne s nechutí a nevolí, nýbrž s radostnou ochotou;

d) se stálým zřením ke skutečným potřebám chudých: více tomu, kdo víc a spíše potřebuje; kdo méně trpí, tomu méně; tu víc a najednou a hned, tam méně a svým časem; tomu peníze, onomu potravu nebo šat; kde s nouzí tělesnou i duchovní se naskytá, tak, aby i této bylo odpomoženo.

6. O záslužnosti almužny svědčí slova Páně: „*Co jste učinili jednomu z bratří těchto mých nejmenších, mně jste učinili*“ (Mat. 25, 40), jakož i výroky pisma sv., které praví, že almužna přikrývá množství hříchův a je uhaší jako voda oheň, že vyprošuje milost na Bohu a zjednává nám přátele v nebi, osvobozuje od smrti a duši nedává přijíti do temnosti.

2. Povinnosti k pozemským statkům bližního.

§. 144. Povinnost záporná a protivy její.

Ve příčině pozemského statku bližního křesťanská láska *zapovídá* vše, co by ztenčovalo jeho právo získati zboží, nebo co by mu překáželo užívati statku nabytého. Bedlivě a svědomitě šetřiti této povinnosti slove *spravedlnosti* po užším slova smysle. Proti spravedlivosti prohřešuje se:

1. kdo, ačkoli to jeho povinností, bližního *nevede k tomu*, by se *naučil* něčemu, čím by si dobýval výživy;

2. kdo jej *svádí k zahálce*, marnotratnosti nebo k lehkomyšlným dluhům;

3. kdo odběratele a zákazníky úskočně sobě nadchází, ze závidosti *zboží bližního haní* nebo jeho *úvěr zlomyslně podrývá*, kteréhožto hříchu snadno se mohou dopustiti továrníci, obchodníci a jiní živnostníci;

4. kdo *chlebuje od živnosti*, již se *nebyl řádně vyučil* (hudlař), nebo již provozovati nemá práva;

5. kdo *zadržuje statek*, který právem náleží bližnímu, a to:

a) *zatajuje statek nalezený*. Věc nalezená patří tomu, kdo ji ztratil, a nemožno-li ho vypátrati, budiž dána chudým anebo věnována blahodárným účelům. III. Mojž. 6, 3, 4;

b) *zadržuje mzdu dělníkům*, což je hříchem do nebe volajícím, Jak. 5, 4;

c) *nestoje ve smlouvách* ujednaných anebo *v povinnostech*, jež na se vzal ve příčině majetku bližního (statek svěřený, v určitý den zapraviti dluh, III. Mojž. 6, 3, 4);

d) *neplatě daní a jiných dávek* státu povinných anebo jinak šidě stát (podloudnictví, Mat. 22, 21; Řím. 13, 7);

6. kdo si *lstivě osvojuje cizí jmění* pod záminkou práva, nebo nadužívá práva skutečného, což se děje:

a) *podvodem* v obchodě, buď že obchodník nemírně zvyšuje ceny, nebo že kupujícím podstrkuje místo smluveného zboží špatnější, nebo že malou dává míru a váhu. III. Mojž. 19, 35, 36.

Poznámka. Obchodník má své zboží prodávati jen za cenu, která stačí, by z peněz, které dal do obchodu, obyčejný ve své vlasti úrok vy- ziskal, nahodilé ztráty a útraty si nahradil a za práci a službu svou přiměřenou si zjednal mzdu.

b) *Lichvou*, když totiž z půjčených peněz žádáno velikých úroků nebo skoupeno zboží, by cena jeho byla zvýšena;

c) *podloudným dčdictvím*, když někdo si přivlastňuje cizí statek lži, křivou přísahou, křivými svědky, porušenými nebo nepravými (podvrženými) listinami a pod.

7. Kdo se dopouští *krádeže*, t. j. kdo tajně, bez vědomí a svolení majitelova si přivlastňuje statek cizí. Velikost tohoto hříchu řídí se jednak cenou, kterou ukradená věc má buď sama sebou nebo pro řádného majitele, jednak jinými okolnostmi (na př. krádež v kostele, při požáru atd.).

a) Zvláštní způsob krádeže je *krádež domácí*, t. j. přivlastniti si takové věci, které žádnému členu rodiny nenáleží výhradně, nýbrž společným jsou majetkem rodinným.

b) *Krádež, které se služebnictvo* dopouští na statku svého pána, zahrnuje v sobě ještě i tu vinu, že zneužívá důvěry, jež v ně kladena.

Poznámka. Od krádeže třeba rozeznávati *tajnou náhradu*, když někdo tajně si vezme statek právem mu příslušející, jehožto s vědomím a vůlí držitele neoprávněného nikterak nemůže se domoci. Náhrada tajná však je dovolena jen za těchto výminek:

a) aby právo k tomu statku bylo docela jisto a spravedливо;

b) aby pravý majitel nikterak se ho nemohl domoci cestou zákonnou;

c) aby ni na sebe ni na jiného neugalil podezření krádeže.

8. Kdo *loupeží*, t. j. s vědomím majitelovým, ale mimo vůli jeho, tedy násilně si přivlastňuje statek cizí;

9. kdo *zlomyslně maří a ničí* cizí majetek (škody na polích, v lesích, sadech, žhářství a p.);

10. kdo k těmto hříchům *fysicky nebo morálně napomáhá*, kdo na př. věci ukradené přechovává, kupuje, prodává . . .;

11. kdo po *cizím* statku *touží* nebo bližnímu ho *závidí* (10. přikázání).

§. 145. O náhradě či restituci.

Kdo jinému jakýmkoli způsobem ublížil na statku, musí učiněnou škodu nahraditi či napravití, t. j. bližního uvéstí v týž stav majetkový, ve kterém by byl býval, kdyby nebyl utrpěl škody; nebo dokud škůdce této povinnosti neučiní dosti, stále obnovuje svůj hřích, stále drží či nespravedlivě si přivlastňuje statek cizí.

Pravidla, jimiž v takovém případě jest se řídití, odpovídají k otázkám: *kdo má nahraditi? komu? co? kdy a kde?*

1. Kdo má nahraditi?

- a) Každý, kdo jinému vědomě a zúmyslně uškodil na jmění, ať cizí statek dosud má čili nic;
- b) súčasnilo-li se takového přečinu několik osob, všechny jsou „k nerozdílné ruce“ (in solidum) povinny náhradou, a to každý svým dílem, t. j. mnoho-li dle poměru jeho přičinění (účastenství) naň připadá; i za soudruhy jest mu nahraditi, nemohou-li nebo nechtějí-li dáti náhradu;
- c) každý, kdo fysicky nebo morálně přispěl k tomu, že uškozeno majetku bližního, jest zavázán k náhradě, nemůže-li pachatel škody dáti náhradu; bylo-li jich několik, všichni „in solidum“ jsou povinni restitucí;
- d) nepoctivý držitel cizího statku, když na př. kupuje něco, věděl, že to ukradeno. (*Poctivým držitelem* slove, kdo *bez své viny* se domnívá, že cizí věc, jež má v držení, jest jeho vlastní; *držitelem nepoctivým* slove, kdo bezprávně drží věc, o které ví, že je cizí.) Tento musí škodu nahraditi, byť i nespravedlivého statku byl pozbyl, onen však jen, dokud jej má, jakmile seznal, že to statek cizí; ale má právo žádati náhrady na tom, od koho statek ten koupil.

Pochybno-li, je-li spravedliv nějaký statek čili nic, třeba se dorozuměti a vyrovnati s domnělým majitelem oprávněným.

Držitel statku cizího může, by neutrpěla jeho čest, *nahraditi tajně* nebo skrze důvěrníka.

2. *Komu?* Tomu, komu statek, o který jde, po právu náleží, nebo jeho dědicům, po případě věřitelům. Nemožno-li vypátrati oprávněného vlastníka, statek ten budiž věnován účelům dobročinným.

Je-li několik osob, jimž na jmění uškozeno a nestačí-li prostředky škůdcovy, by všem nahradil vše, budiž, co má, mezi ně rozděleno dle poměru škody každého z nich (konkurs, úpadek).

3. *Co?* Držitel *nepoctivý* nahraď:

- a) týž statek anebo jiný stejné ceny i se vším užitkem, který mu cizí statek přinesl;

- b) dej též *náhradu za škodu*, jež způsobena vlastníku oprávněnému tím, že mu statek odňat;
- c) dej zároveň *náhradu za užitek (zisk)*, který ušel majiteli oprávněnému tím, že mu statek jeho odcizen.

Držitel *pocitivý* povinen nahraditi toliko cizí statek s užitkem z něho vyzískaným, ne však nastalou škodu ani ušlý zisk.

4. *Kdy?* Držitel *nepocitivý* nahraď *ihned*; držitel *pocitivý*, *jakmile zví*, že mu statek nepatří právem.

5. *Kde?* Cizí majetek budiž dodán na to místo, kde by byl býval, kdyby ho škůdce nebyl zadržel aneb odcizil. Držiteli *nepocitivému* je zapraviti i *útraty* za dopravu; držitel *pocitivý* má právo žádati, by pravý majitel sám si věc odnesl anebo dal odnésti.

Závazek k restituci přestává, vzdá-li se poškozený všeho nároku na náhradu, nebo když a pokud škůdci naprosto nemožno nahraditi škodu. Také při nemožnosti morální přestává tento závazek, alespoň na čas.

3. Povinnosti ke cti bližního.

§. 146. Povinnost záporná a protivy její.

Týmže drahým statkem, kterým je čest mně, jest i bližnímu, a proto křesťanská láska *zapovídá* vše, čím by čest bližního mohla utrpěti, totiž:

1. *křivé podzírání* (podezřívání), t. j. bezdůvodnou nedůvěru v čest a pocitivost bližního. (Laban Jakuba, Heli Annu).

2. *Křivé posuzování*, t. j. kdo bez důvodné příčiny o bližním zlý soud pronáší (lidé na ostrově Maltě o sv. Pavlu: „Jistě člověk tento jest vražedník, neb ač z moře vyšel, však pomsta nedá mu živu býti.“ Sk. ap. 28, 4). Ani chyby, jež bližní skutečně do sebe má, nikoho neopravňují, by jej pokládal za člověka úplně zkaženého a nemravného; nebo jsou i zlé skutky, praví sv. Augustin, které se mohou díti z úmyslu dobrého; kdo to může souditi nežli Bůh sám? „*Nesudte, byste nebyli souzeni.*“ Mat. 7, 8.

Sem náleží též *přetřepávání* či *sudílkování*, když totiž někdo bližního pro malé a nepatrné chyby posuzuje nelaskavě. „*Co vidíš mrvu v oku bratra svého a v oku svém břevna nevidíš?*“ Mat. 7, 3.

3. *Pomluvu*, t. j. *vymyšlené poklesky* o bližním *roznášeti* nebo *skutečné chyby* jeho *zveličovati* (Aman pomlouval Židy, že strojí pikle, císař Nero křesťany; o nahluchlém říkati, že je hluchý jako pařez).

Rozeznáváme

- a) pomluvu *přistřenou*, která ukrývá pravou tvářnost svou za slova zdánlivě laskavá, za zdvořilé obraty a úlisné posuny, a berouc na

sebe i natvářku upřímné, starostlivé přítelkyně varuje toho neb onoho člověka ošemetně litujíc, že jí to neb ono jest o něm vyjeviti;

b) *zjevnou*, která vystupuje otevřeně, dávajíc se snadno poznati.

Zjevení boží řadí pomluvu ke zlomyslnosti, podvodu, pokrytství a závisti. I. Pet. 2, 1; Jak. 4, 11.

Pomlouvač jest zavázán odvolati pomluvy a napravit škodu, která bližnímu vzešla pomluvou.

4. *Na cti utrhaní*, t. j. vypravovati a roztrušovati skutečné chyby a vady bližního mezi osobami, jež nemají práva o nich věděti, čímž arci jsa již zbaven cti vniterné, bývá olupován i o čest zevnější.

Hříchem tím stává se vinným i kdo k němu dává podnět aneb utrhači ochotného propůjčuje sluchu.

Nejen oprávněn, nýbrž i *povinen* jest každý udati chyby bližního na místě patřičném jen tehdy, když toho žádá vlastní nebo veškeré společnosti blaho, by totiž bylo zamezeno většímu zlu (Josef Jakobovi pochybení bratří svých).

Na cti utrhaní lze jen nepřímým způsobem napravit, totiž tím, že utrhač chyby bližního omlouvá a jeho dobré stránky odkrývá.

Pomluvu a na cti utrhaní tresce i zákon světský peněžitou pokutou nebo vězením.

5. *Křivou obžalobu* (Židé Krista, že bouří lid).

6. *Křivé svědectví* (falešní svědkové proti Kristu).

7. *Sočení*, t. j. kdo zlých a nepravých věcí donáší ode druhu ke druhu, by je proti sobě popudil a jejich přátelskou shodu porušil.

8. *Hanu a potupu*, t. j. kdo zlehčuje čest bližního v jeho přítomnosti posunký, slovy nebo skutky. Děje se pošklebky, nadávkou, zloláním, vytýkáním hmotné bídý nebo vady tělesné, udeřením, plivnutím ve tvář.

Není vždy nutno, aby pohaněná osoba byla přítomna *fysicky*; postačí, je-li přítomná *mravně*, t. j. na obraze nebo svým zástupcem. Potupa tiskem šířená slove *hanopis* (pamflet, paskvil).

Od potupy třeba rozlišovati *žertovný posměch a satiru*; onen chce pobaviti a polepšiti, tato nečiní směšným člověka, nýbrž jeho chyby a vady, a to za účelem, aby bližnímu dala výstrahu a napravila jej.

§. 147. Povinnost kladná.

Nejen že nikdo nemá škoditi bližnímu na cti, nýbrž má jeho cti jako své vlastní *hájit* a k ní *přispívati*. V té příčině veleno:

1. snažiti se, by bylo zamezeno všemu, co by čest bližního poskvřňovalo, nebo jí všelijak bylo na ujmu;

2. zastávat se bližního proti pomlouvačům a utrhačům, pokud to lze činiti, by pravda nebyla porušena;
3. uznávat jeho přednosti a přičinít se, by i jiní je uznávali;
4. těšiti se ze všeliké pochvaly a všelikého vyznamenání, jehož se dostalo bližnímu.

Povinnosti křesťana jako člena společnosti lidské po širším slova smysle.

Povšechné povinnosti křesťanovy dle pohlaví, věku a doby, v nížto žije.

Průprava.

Jednotliví lidé jsou dle ustanovení božího od sebe rozdílni *pohlavím, věkem a dobou*, v nížto žijí. I v těchto poměrech uloženy jim zvláštní povinnosti, protože přes tyto rozdílnosti jsou jeden celek a patří k sobě.

§. 148. *Vzájemné povinnosti obou pohlaví, na čem se zakládají a které jsou.*

1. *Vzájemné povinnosti obou pohlaví k sobě zakládají se na přednostech muže a ženy, a na jejich poměru k sobě.*

a) Přednosti a vznešenost muže:

α) muž jest od přirozenosti jak dle těla tak dle ducha bohatěji nadán a tím i k těžší práci tělesné i duševní uschopněn;

β) muž stvořený prve nežli žena učiněn jest pánem tvorstva viditelného (Gen. 1, 28—30) a hlavou ženy (Gen. 3, 16); nebo není muž ze ženy a pro ženu, nýbrž naopak žena z muže a pro muže (Gen. 2, 18—22; I. Kor. 11, 8);

γ) muž zaujímá ve společnosti lidské postavení vyšší a volnější, z čehož plyne i větší odpovědnost jeho před Bohem a světem.

b) Avšak i důstojnost ženy je přes její závislost, podřízenost a slabost veliká; nebo žena jest

α) obrazem a podobenstvím muže, stejné s ním přirozenosti (Gen. 2, 22, 23);

β) jeho společníci (Gen. 2, 18, 23; at. 19, 5);

γ) matkou a vychovatelkou jeho dítek;

δ) jaksi posvěcená blahoslavenou Pannou, jež stala se matkou Syna božího.

2. Na těchto přednostech, jimiž Bůh obdařil každé pohlaví o sobě, zakládají se jejich *vzájemné povinnosti*, totiž:

- a) aby obé pohlaví svoji důstojnost a své povolání na vzájem uznávalo a jich šetřilo;
- b) aby muž ženu ctil a miloval, v časných i věčných věcech jí rádcem byl a ochráncem, žena pak muže uznávala zástupcem božím a svou hlavou, a jemu za jeho úctu, lásku a ochranu byla vděčna a oddána.

§. 149. Povšechné vzájemné povinnosti dle věku lidského.

V životě lidském rozeznáváme čtverý věk: *dětský, jinošský, mužný* a *kmetský*; každému z nich láska k sobě a ku bližnímu ukládají jisté povinnosti.

1. *Povinné ctnosti křesťanského dítěte* jsou: nevinnost, nábožnost, poslušnost, upřímnost, uctivost, pokora a p.

Dospěli ať ctí v dětech samého Ježíše Krista nepohoršujíce jich (Mat. 18, 6, 7); dítky buďte předmětem jejich nejtěplejší péče a úcty.

2. *Křesťanský jinoch*, jemuž jest za krátko činně vstoupiti u veřejnost, bedlivě se připravuj k budoucímu povolání svému; dbej nábožnosti, stydlivosti a skromnosti; kroč své náruživosti; ušlechťuj své srdce pěstuje vše, co krásno a vznešeno, a vystříhaje se všeliké surovosti, svévolnosti a podobných neřestí.

Dospělejší a zkušenější bděte nad jinochem a jeho náklonnostmi, pobádajíce jej slovem a příkladem ke ctnosti, by se stal užitečným členem společnosti lidské.

Totéž platí o křesťanských pannách.

3. *Povahou pravého muže* jsou: vážnost, ráznost, obětavost, poctivost, pracovitost, svědomitost a věrnost; po příkladě Ježíše Krista je mu býti vzorem všech ctností, vůdcem a ochráncem slabých a utiskovaných.

Povahou *ženy* jsou: nábožnost, cudnost, čistotnost, mírnost, skromnost, laskavost, něžnost, domáckost, obětovnost, útrpnost a p.

Povahy obojího pohlaví mají se na vzájem doplňovati, by nebyly jednostranné, nebo nevybíhaly v krajnosti a výstřednosti.

4. *Ozdobou kmetů* jsou: vyšší moudrost, zakládající se na dlouholeté zkušenosti; klidná i veselá mysl, ježto kmet je prost všeliké vášně i náruživosti a sobě vědom, že prospěl věku svému i potomkům; přívětivost a laskavost k pokolení mladšímu; horlivost v modlitbě, ježto lakořka více náleží Bohu nežli světu.

Ctnosti, zásluhy a zkušenosti kmetovy buďte předmětem všeobecné úcty; křehkosti a slabosti jeho předmětem trpělivosti: „*Před šedivou hlavou povstaň a cti osobu starého.*“ (III. Mojž. 19, 32.) „*Nepohrdej člověkem ve stáří jeho neboť i z nás (někteří) sestarají se.*“ (Sir. 8, 7.) Mládež spartská; Eliseus a pacholata bethelská. (IV. Král. 2, 23—24.)

§. 150. Vzájemné povinnosti dle dob časových.

Rozeznáváme *věk minulý, přítomný a budoucí*, jež též činí celek, protože co nejlépe jsou spolu spojeny.

Zkušenosti, výzkumy a vynálezy, tiché ctnosti a slavné činy, vědy a umění... věků minulých buďte chovány v uctivosti jako drahé dědictví předků, na němž potomstvu jejich jest dále stavěti pro pokolení příští. Ani minulost ani přítomnost nebudtež ani přeceňováný ni snižovány; zkoumáno buď vše a podrženo nejlepší

1. Povinnosti křesťana jako člena společnosti lidské po užším smysle.

Průprava.

Mimo povšechný poměr potud vysvětlený, v němžto křesťan ku bližnímu svému žije, jest k němu *v poměru* ještě *užším*, do něhož také bývá uveden ne svobodnou vůlí, nýbrž *přirozeností* (narozením), a v němžto mu ukládáno přiměřených povinností. Poměr ten je trojí: *církev, stát a rodina*.

O poměru křesťanově k církvi již byla řeč; zbývá tedy, bychom ještě promluvili o dvou ostatních

Rodina.

§. 151. O vzájemném poměru manželů k sobě.

Základem veškerého řádu pospolitého jest *rodina*, výminkou rodiny pak manželství, jež, jsouc Bohem již v ráji ustanoveno, Ježíšem Kristem v původné čistotě obnoveno a k vyšší důstojnosti povznešeno, učiněno jest obrazem spojení Ježíše Krista s církví. Efez. 5, 32.

Z této podobnosti poměru manželského plynou povinnosti, jež k sobě mají manželé křesťanští, t. j. muž a žena, kteří před tváří církve pevný a nerozvížitelný učinili svazek, slibivše si svatou přísahou lásku a věrnost.

1. Spojení Ježíše Krista s církví je *svato*; svato má býti i spojení manželův, a proto jest jejich povinností:

- a) by vzájemně se vzdělávali, ku všemu, co dobro a bohubo, povzbuzovali a společnou modlitbou, rozjímáním a jinými prostředky náboženskými posvěcovali;
- b) by pud pohlavní obmezovali na účel manželství zdržující se všeho co by bylo proti účelu manželství.

2. Spojení Ježíše Krista s církví jest *věčno, nerozvížitelné* a potrvá až do skonání světa (Mat. 28, 20); i manželství má býti svazkem pevným a nerozvížitelným. Z toho jde, že manželé mají:

- a) spolu působiti v pevné lásce a věrnosti nezločné;
- b) věci nemilé a trpké rádi spolu snášeti

3. Kristus jest *hlavou a opatrovníkem* své církve; ale toto nadvládí jeho mírněno jest láskou a proměněno v nejčistší přátelství.

Rovněž i manžel buď choti své hlavou, opatrovníkem a ochráncem; i jeho vláda láskou buď měněna ve přátelství, pročez nenakládej s manželkou jako s otrokyní, nýbrž jako s věrnou pomocnicí a družkou, dbaje její rady a laskavě vyhovuje všem jejím slušným přáním.

Křesťanská manželka podrobuj se hlubšímu rozumu chotě svého; laskavě a přívětivě se k němu chovej; sdílej s ním starosti a péče o výživu a potřeby životní, jsouc toho pilna, by šetrností, hospodárností a možno-li, i vlastní přičinlivostí časný statek zachovala a rozmnožila.

Všechny tyto povinnosti zjevením božím buď zřejmě jsou vytčeny, nebo lze je snadno z něho odvoditi. I. Pet. 3, 1—7; Tit. 2, 4—6; Ef. 5, 22—32.

§. 152. Vzájemný poměr rodičův a dítek.

Mimo poměr manželský není ze všech poměrů lidských krásnějšího a něžnějšího nad poměr rodičův a dítek. Oběma jest láska k sobě po pravém slova smysle vrozena.

1. *Rodiče* nespátřují v dítkách svých nežli sebe samy; dítky jsou jejich nejdražším pokladem, zárukou jejich manželské lásky a věrnosti, předmětem jejich nejútlejší péče a obětovnosti; v jejich rukách je časné a věčné blaho dítek, o něž pečovati se zavázali před Bohem a světem.

2. *Dítka* zase navzájem uznávají, že život a blaho jejich úzce spojeno s blahem a žitím rodičů; že na rodičích závisí jak jejich minulost tak i jejich budoucnost, a z té příčiny nesou se k nim se vší důvěrou ve všech života svého případnostech.

Na tomto poměru zakládají se vzájemné povinnosti rodičův a dítek.

§. 153. Povinnosti rodičů k dětkám

Rodiče jsou povinni *milovati* své děti; k tomu je zavazují: přirozenost, rozum a zjevení boží. Z této povinnosti jdou tyto:

1. povinnost *vychovávatí děti*. Křesťanské vychování nehledí jen k tělu, nýbrž a hlavně k duši. Rodiče obdrželi své děti od Boha, jemu je mají odchowati a odevzdati, a proto je hned, jak se narodí, dávají křtem přijmouti do lůna církve, učí je záhy poznávati Boha a k němu se modliti.

Křesťanská výchova dětí nejeví se láskou nerozumnou, slepou, ni přílišnou shovívavostí, nýbrž blahodátnou mírností a přísností, jež, by zárodky zla byly potlačeny a zárodky dobra vyvinuty, kdy a kde toho třeba, domlouvá, kárá ano i tresce: „*Neodnímej od pacholete kázně, nebo budeš-li je trestati metlou, neumře, ale duši jeho z pekla vysvobodíš.*“ Přísl. 23, 13, 14; Ef. 6, 4.

Výchova dětí je zvláště oborem matky křesťanské; co ona slovem a příkladem vstúpila v srdce dítěte, toho nezničí ni žádný čas ani žádná sebe větší proměna v životě jeho; i kdyby později sebe více pobloudilo, to zrno dobré, které matka vložila do srdce jeho, prodere se na povrch a bude je volati zpět do ztraceného ráje dětské nevinosti.

2. Povinnost dávatí dětkám potřebnou *výživu*. Výživa dětí každodenně poskytuje rodičům dosti příležitosti, by jim činně osvědčovali svou lásku a tím jejich vděčnost a důvěru k sobě budili, živili a je záhy vedli k dobročinnosti.

3. Povinnost dětí slušně *zaopatřiti*. V té příčině rodiče jsou povinni pilně toho dbáti, by, možno-li, zachovali svým dětem nějaký statek, je navykali pilnosti, pracovitosti a užitečnému zaměstnání a je k budoucímu povolání sami připravovali nebo dali připraviti.

Protivy těchto povinností jsou na snadě.

§. 154. Povinnosti dětí k rodičům.

1. *Děti* rodičům svým jsou povinny:

- a) *poslušností* ve všem, co není proti přikázání božímu. Přísl. 3, 20; Efez. 6, 1—3. Povinnost ta, bez níž by výchova se nedařila, přestává sice býti naprostou, když děti se stanou samostatnými, než přec i potom mají dbáti rady svých rodičů a, rozumná-li, jí se řídit;
- b) *úctou*, protože rodiče jsou zástupci boží. Děti ctí své rodiče, když je mají ve vážnosti a slovem i skutkem vždy uctivě k nim se chovají. Sir. 3, 9; Přísl. 30, 17;

c) *láskou a vděčností* uznávajíce, že bez nich ničím nejsou a ničeho nemají. Děti rodičům osvědčují lásku a vděčnost, když upřímným srdcem jsou jim oddány, dobrým chováním jim působí radost, v duchovních a tělesných potřebách jim pomáhají a za ně se modlí. Sir. 3, 14, 15.

2. Děti *prohřešují se*

a) proti *poslušnosti*, když rodičů neposlouchají, jejich radou a napomenutím pohrdají a pokárání jejich nepřijímají. V. Mojž. 21, 18—21;

b) proti *úctě*, když rodiči svými pohrdají, zpurně a hrubě se k nim chvají. Přísl. 30, 17;

c) proti *lásce a vděčnosti*, když jich nenávidí zla jim přejíce; když je zarmucují nebo hanbu jim činí, v potřebách jejich je opouštějí a za ně se nemodlí. II. Mojž. 21, 15; III. Mojž. 20, 9.

Dětem, které dosti činí povinností k rodičům, mimo odplatu věčnou slíben jest dlouhý věk a štěstí na zemi (V. Mojž. 5, 16. Sem, Isák, Ruth, Tobiáš); těm pak, které jich nečiní, jest očekávati časných i věčných trestů (V. Mojž. 27, 16. Cham, Absolon, synové Heliho).

Poznámka. Čím rodičům, tím děti povinny jsou i *učitelům, pěstounům, poručníkům* a vůbec všem, kteří zastupují místo rodičů.

§. 155. Povinnosti sourozencův a příbuzných k sobě

1. *Sourozenci* jsouce vespolek spojeni svazky přirozenými (pokrevními) vroucnější mají se milovati láskou; nebo

a) žádá toho zákon přirozený;

b) mají tytéž rodiče, sdílejí spolu od maličkosti slasti a strasti, nedostatek i hojnost, úzkosti i naděje;

c) zavazuje je k tomu společná jejich láska k rodičům, jichžto jim ani nelze milovati, nemilují-li sebe vespolek, druh druhá.

2. Rovněž i *příbuzní* vůbec jsouce k sobě poutáni svazky přirozenými, jsou povinni vespolek se milovati a srdcem více lnouti k sobě nežli k cizím: „*Jestliže kdo o své, zvláště o domácí nemá péče, zapřel víru a jest horší nežli nevěřící.*“ I. Tim. 5, 8; Gal. 6, 10.

Poznámka. Totéž platí o těch, kdo jsou téže víry a národnosti.

O poměru mezi pánem a služebníkem (hospodářem a čeledí).

Průprava.

Původně všichni lidé měli si býti rovni, nikomu nepřislušelo vládnouti jinými; nebo to je svrchovaným právem toliko Boha samého, a jemu jedinému sloužiti bylo původním určením člověka. Že však člověk nechtěl poslouchati Boha, nyní mu jest poslouchati lidí, svých spolutvorův, aby se učil poslušnosti k Bohu a cvičil se v ní. Tím vznikl rozdíl pánův a služebníků, hospodářův a čeledínů, které však dlužno pokládati za členy rodiny, protože k jejímu blahobytu ne nepatrně přispívají.

§. 156. Povinnosti pánův a hospodářův.

Pán (hospodář) jsa hlavou a středem rodiny, jejím knížetem a knězem pokládej služebné za svojince a pečuj o jejich tělesné i duševní blaho. Této povinnosti činí dosti

1. *spravedlností* ke služebníkům, jež záleží v tom:

- a) aby jen ujednanou práci jim ukládal, jich nepřemáhal a potřebného odpočinku jim dopřával, zejména v neděli a ve svátek. II. Mojž. 20, 19;
- b) aby jim dával zaslouženou a smluvenou mzdu. Sir. 33, 25; III. Mojž. 19, 13;
- c) aby uznával a odměňoval jejich věrné služby;
- d) aby s nimi zacházel mírně a vlídně a ne urputně, hrubě a surově věda, že sám má Pána nad sebou. Efez. 6, 9;
- e) aby jim dopřál účastnu býti radovánek rodinných.

2. *Otcovskou péčí*, kterou osvědčuje:

- a) když k tomu hledí, by svědomitě konali povinnosti náboženské;
- b) když bdí nad jejich mravností, udržuje je v kázni a pořádku a netrpě při nich špatných společností, nočních potulek, rozpustilých řečí a pod. Přísl. 29, 19;
- c) když je vede k šetrnosti, by jednou mohli si založiti samostatnou domácnost a pojistiti svou budoucnost;
- d) když je za nemoci dává ošetřovati a léčiti;
- e) když ku práci neschopným a věkem sešlým poskytuje zaopatření a výživy. Přísl. 29, 21; Sir. 7, 22, 23.

Vzory pravých hospodářů jsou: Abraham, setník kafarnajský (Mat. 8, 3...), Kornelius (Sk. ap. 10, 1...).

§. 157. Povinnosti služebníků v.

Služebníci jsou pánům svým *povinni*:

1. *uctivosti*, ctíce v nich Boha sama. Efez. 6, 5—8;
2. *poslušnosti* ve všem, co není proti přikázáním božím (Kolos. 3. 22—24; Tit. 2, 9), uvažujice, že poslouchati a sloužiti jest snazší nežli poroučeti a panovati, a že se připodobňují Ježíši Kristu, který *nepřišel na svět, aby jemu bylo slouženo, nýbrž aby sám sloužil*. Mat. 20, 28. Poslušností tou povinni jsou i pánům zlým a nelaskavým, ve kterémžto případě poslušnost stává se ještě záslušnější. I. Pet. 2, 18, 19.
3. *Věrností a oddaností*, dbajíce prospěchu a blaha pánů svých; pročez nesmějí ni sami v ničem jim škoditi nebo něco zpronevěřiti ni dopouštěti, by jiný pánům jejich škodil;
4. *vroucím soucilem* ve všem, co se jejich pánů týče;
5. *mlčelivostí*, by totiž nevynášeli tajemství, která jim byla svěřena, ni poměrů domácích, jež pozorují.

Stát.

§. 158. Stát co jest a jaký původ moci vládní.

Stát jest rozšířená rodina či společnost občanská, která za účelem spravedlnosti spojena je jistými zákony všechny občany stejně zavazujícími. (§. 15).

Dle nejstarších podání stát se utvořil z rodiny, k níž Bůh sám položil základ.

Že stát spočívá na základech božských, o tom dle zjevení božího ani pochybovati nelze; neboť Ježíš Kristus stojí před Pilátem (Jan 19, 11), sv. Petr (I. 2, 13, 14) a sv. Pavel (Řím. 13, 1, 2) odvozují velikou moc vládní od Boha, t. j. nikomu vlada nade bližním nepřísluší od přirozenosti, nýbrž jen z vůle boží; poddanosti vyžaduje řád sociální a blaho lidské společnosti. Že Bůh jest původcem moci státní, proto křesťanská knížata počínaje od Pipina píší se: „z milosti boží“ a církvi dávají se korunovati.

Z vědomí, že vladaři jsou representanty Boha samého a spravedlnosti jeho, plynou povinnosti světských vrchností a poddaných.

§. 159. Povinnosti křesťanských vladařů v.

1. Vladař je zástupcem Boha samého, pomazaným Páně (I. Král. 24, 7, 11; Is. 45, 1); z něho všechna moc představenstva vychází na jiné hodnostáře. (I. Pet. 2, 13, 14.) Avšak i jemu uloženy jsou mnohé a důležité povinnosti, spojené s velikou odpovědností. Má totiž

svědomitě pečovati o blaho svých poddaných a chrániti jejich víry, života i majetku.

Nemožno, by vladař těmto povinnostem dostál, nemá-li moudrosti a ctnosti. Proto Šalomoun nastoupiv na trůn prosil Hospodina, by mu dal *srdce rozumné* (I. Král. 3, 9). K témuž pozývá krále Kniha moudrosti 6, 27.

Moudrost vladařů jeví se tím, že poznávají důležitost úřadu svého a svých povinností k Bohu a poddaným; že volí si zkušené a moudré rádce a služebníky; že uvnitř říše udržují pořádek a kázeň, zevně pak hledí si prospěchu lidu svého.

2. Ctnosti, jimiž mimo moudrost vladařům je se zdobiti, jsou: *bázeň boží, spravedlnost a milosrduost.*

a) *Bázně boží* vladaři třeba:

α) by nezpyšněl a nezapomněl, že mu jeho moc je svěřena od Boha;

β) by vždy měl na mysli, že mu bude počet vydávati nejen za sebe, nýbrž za miliony lidí, jejichž osud složen v ruce jeho;

γ) by svým poddaným byl vzorem pravé pobožnosti a bohabojnosti věda, že bez náboženství nepotrvá žádný stát, a že kdo nešetří zákonů božích, ani lidských nebude šetřiti.

b) *Spravedlivosti* vladaři třeba, a to hledě jak k zákonodárství tak ku správě země:

α) by svým poddaným neukládal ničeho, co by převyšovalo síly jejich anebo bylo proti zákonu božimu;

β) nikomu nekřivdil, nikoho utiskoval, ježto je zástupcem Boha spravedlivého, jenž ani neusmrcuje spravedlivého s bezbožným (Gen. 18, 25), ani se nedopouští nešlechtnosti a nepravdivosti (Job. 34, 10);

γ) by nehledě na osobu všem stejně činil po právu.

c) *Milosrduosti* (Přísl. 19, 20) jest vladařům se zdobiti:

α) by měli útrpnost s bédou a nouzí svých poddaných;

β) by se ujímali slabších a utiskovaných;

γ) by zakládali a podporovali ústavy lidumilné.

Církev tyto tři ctnosti vladařům klade na srdce, napomínajíc je při korunovaci, by víry a církve hájili, ku všem stejně byli spravedliví a vdov, sirotkův a chudých se ujímali.

§. 160. Povinnosti šlechty, úředníkův a poddaných.

1. *Šlechta* ve společnosti lidské mnoho platí majíc úkolem rozmnožovati slávu i moc trůnu a býti sponou mezi vladařem a ostatními stavy. Budiž tedy oporou trůnu ve válce a míru, vzorem nábožnosti

lidumilnosti, ochránitelkou chudých, vdov, sirotkův a lidu vůbec, z něhož posla i sama.

2. *Úředníci*, zvláště vyšší, účastni jsou moci přenesené Bohem na vladaře, jehož zastupují a s nímžto sdílejí se i o povinnosti a odpovědnost jeho, jsouce odpovědni také jemu. Třeba tedy, by předčili týmiž ctnostmi, kterých křesťanství žádá na vladařích, t. j. i úředníci mají býti:

- a) bohabojni, spravedliví a milosrdni; mimo to však i
- b) horliví, věrní a nestranní v úřadě.

3. *Poddaní* jsouce v ochraně svého vladaře a účastni všech blahodátných zařízení státu, jehož jsou příslušníky — a každý jest povinen přiznávat se k nějakému státu — jsou zavázáni:

- a) by zachovávali věrnost a lásku ke státu, v němž žijí;
- b) by v ošklivosti měli vše, co by obecný řád buď rušilo nebo v nebezpečí uvádělo (velezrada, vzpoura, nespokojenost a pod.);
- c) by všemožně podporovali blaho a rozkvět státu svého;
- d) by věrně a svědomitě šetřili zákonů;
- e) by řádně platili daně a jiné dávky;
- f) by zakládali a podporovali ústavy vzdělávací a lidumilné;
- g) by ochotně obětovali statek a život, když toho žádá obrana státu a vladaře.

To vše velí zjevení boží (Mat. 22, 21; I. Pet. 2, 13—17; Řím. 13, 1—7) nejtěžším prohlášením proviněním, když křesťan vrchnosti se protiví a vzpouru tropí.

Nejkrásnějšími vzory pravých vlastencův a poslušných poddaných byli první věřící, kteří ačkoli byli pronásledováni, ani proti utiskovatelům svým nepovstávali, nýbrž za ně krev svou cedili následující božského mistra svého, „*který, když mu zlořečili, nezlořečil, když trpěl, nehrozil, nýbrž se vydal soudícímu jej nespravedlivě.*“ (I. Pet. 2, 23.)

§. 161. Povinnosti, jež plynou z povolání.

Aby společnost lidská mohla obstáti a cíle svého, časného a věčného blaha, dojíti, potřebí jest rozličných stavů, které by zastupovaly zájmy její, každý svým způsobem. Proto každý úd společnosti lidské jest povinen voliti si nějaký *stav* či *povolání* a k němu náležitě se připravit.

Jedni stavové věnují se více *tělesným*, jiní více *duchovním* potřebám společnosti lidské; k oněm náleží *stav rolnický, dělnický, řemeslnický* atd. a poněkud i *branný*, k těmto stav *umělcův, učencův, učitelův* atd.

1. *Stav rolnický* jsa základem všech stavů ostatních je ze všech nejpotřebnější a nejdůležitější, protože ze přírody vytěžuje látky, jichž na zachovanou života tělesného nevyhnutelně třeba. Ale poněvadž rol-

ník témž neustále se zabývá hrudou země a tedy v nebezpečí jest upadnouti v materialismus a úplně se ponořiti v pozemskost: zjevení boží, by tomu zabránilo a jej k sobě povzneslo, zvolilo obrazy a podobenství hlavně z oboru a zaměstnání rolnického.

Podstatné ctnosti křesťanského rolníka jsou: zbožnost, pracovitost, poctivost, dobročinnost.

2. Stav *řemeslnický* (průmyslnický) vyrábí ze surovin vytěžených ze přírody rozličné věci buď ku potřebě nebo ku pohodlí člověka.

Řemeslník budiž nábožný, pilný, schránlivý a poctivý; nebo jen za těchto výminek stává se pravdou přísloví: „*Řemeslo má zlaté dno.*“

3. Stav *obchodnický* suroviny nebo výrobky z nich buď jinam zasílá neb odjinud kupuje. I tohoto stavu povahou buďte svědomitost a poctivost.

4. *Hostinští a živnostníci podobného druhu* ať svým hostem dávají dobré pokrmy a nápoje, míru dobrou a za cenu slušnou a zákonnou; ať netrpí ve svých místnostech nic neslušného a nemravného nebo násilnického, dbajíce co do zábav zákonů církevních i občanských.

5. *Dělníci a nádeňníci* buďtež poctivi a pracoviti, šetrni a schránliví, poslušni pánův svých, a co do mravů, počestni; nedávejtež se nevědomitými agitátory sváděti k snahám kommunistickým a socialistickým anebo ke vzpourám politickým.

6. *Vojín*, jehož úkolem jest hájiti vlasti a trůnu od nepřátel vniterných i zevniterných, stůj věrně ve přísaze své, vystříhej se všeho násilí a bezpráví jak za války tak za míru. Luk. 3, 14.

§. 162. Povinnosti umělcův, učencův, učitelův a pod.

1. Úkolem *umělců* jest věčné idey pravdy, dobra a krásna znázorňovati obrazem anebo řezbou, sochou nebo stavbou, řečí (poesii a prosou) nebo hudbou, by šířen byl krasocit, povznášen a šlechtěn duch lidský, zvelebováno náboženství a bohoslužba (David, Šalamoun, proroci, křestanští malíři a jiní umělci). Kdo věci nízké a sprosté idealisuje a odívá nepravým krásy leskem, není umělcem, nýbrž sluhou a podporovatelem sprostoty a nemravnosti, snižuje božské umění do blata a kalu.

2. *Učenci*, jimž je šířiti rozličné vědomosti, buďtež apoštoli pravé osvěty a proto nábožni, pravdomluvní a pravdy milovní; nebo lásky ku pravdě nelze si mysliti bez lásky k Bohu, živému to prazdroji všelike pravdy a vědy.

3. *Učitelé*, jimž jest vědomosti, jichž si sami dobyli, s jinými sdělovati slovem a písmem a je vědecky a nábožensko-mravně vzdělávati

či vychovávati, mějte vždy na paměti, že v jejich rukách je šťastná nebo nešťastná budoucnost pokolení lidského. Proto třeba, by na úřad svůj náležitě se připravili, by nebyli slepými vůdci slepých, a osvojili si jakýsi takt (způsob) vésti a řídit mládež. Ke svěřencům svým chovejte lásku otcovskou, která spojuje mírnost s přísností a nejen slovem, nýbrž i vlastním příkladem nabádá ke ctnosti a křesťanskému mravu.

4. *Právníci* (soudcové, obhájcové) konejte svůj úřad přesně, spravedlivě a nestranně; nebo spravedlnost lidská má býti odleskem spravedlnosti božské.

5. *Lékař* nehleď jen k tělu, nýbrž i k duchu nemocného, protože tělo působí v ducha a duch v tělo, a nepořádek v ústrojí tělesném nezřídka pochází z nepořádku v ústrojí duševním a naopak. Mimo to v nemocném oživuj důvěru v Boha a povzbuzuj ho modliti se, přijímati sv. svátosti a církevní žehnání. — (Poslední vůle či závěť.)

S jakou pečlivostí lékař na úřad svůj se má připravit a jak svědomitě si počínati léče nemocné, jest na bílé dni. Lékař, který svou vinou, buď z nevědomosti nebo z nedbalosti, byť i jediný jen život lidský zmaří, velikou na sebe uvaluje vinu a odpovědnost.

HLAVA TŘETÍ.

O poměru křesťanově k pouhým duchům.

Průprava.

Křesťan nejen se domýšlí, nýbrž jsa poučen zjevením božím i věří, že i na onom světě jsou rozumní tvorové, k nimžto náležejí nejprve ti, již kdysi byli členové našeho pokolení, a jichžto část církev ctí za svaté; pak andělé, kteří se dělí v *dobré* a *zlé*. Mravný křesťanův poměr k andělům dobrým je týž, který ke svatým. Tato část jedná tedy:

1. o mravném poměru, v němžto jest křesťan k *zemřelým*;
2. o mravném jeho poměru k *andělům dobrým a svatým*, a
3. o mravném jeho poměru k *andělům zlým*.

§. 163. O křesťanově mravném poměru k zemřelým.

Pravá láska doprovází toho, ježž kdo miloval, i na věčnost a jeví se tím:

- a) že věřící vypravují zemřelým křesťanský pohřeb. Pochovávati mrtvé již Starý zákon nazývá skutkem bohumilým a církev řadí jej ke skutkům milosrdenství. Tob 12, 12;

- b) že jim, je-li jim totiž trpěti na onom světě ještě tresty časné, pomáhají obětí mše sv. a jinými skutky dobrými;
- c) že svědomitě činí jejich poslední vůli;
- d) že vděčně uznávají, chválí, opatrují a rozmnožují to, co zde způsobili dobrého; zlo však, kterého se snad dopustili, vynasnažují se odčinit a napravit;
- e) že šetří jejich cti, nemluvíce o jejich chybách a křehkostech anebo, musí-li tak býti, jen mírně a šetrně o nich se zmiňujíce

§. 164. O křesťanově poměru mravném k andělům svatým.

Čím čistější a vroucenější úcta a láska křesťanova k Bohu, tím více ctí a miluje ty, jež Bůh vyznamenal a oslavil. Jsou to *andělé* a *svatí*.

1. Křesťan těší se z toho, že Bůh anděly a svaté tak povýšil a vyznamenal, uděliv jim větší moci a vznešenosti jednak z milosti své, jednak pro jejich zásluhy. Kdo by k této oslavě svatých byl netečným, byl by netečným i k samému Bohu, který jest původcem jejím, a dával by na jevo pýchu trestuhodnou.

2. Vzdává jim úctu dobře věda, že čest, kterou jim prokazuje, v základě svém vlastně jest pocta boží, jako naopak svatých neuctívati a jimi pohrdati jest neuctívati Boha a povrhovati jím.

3. Vzývá anděly a svaté za přímluvu jejich přesvědčen jsa, že mu jsou zvláštní láskou nakloněni a o jeho blaho pečliví, ano že tím více mu přejí, by byl spasen, čím více poznávají, jak veliké dobro je spása věčná.

Zvláště pak ctí křesťan svého anděla strážce a sv. patrona svého. Úctě andělův a svatých přímo na odpor je — rouhati se jim.

§. 165. O křesťanově poměru mravném k duchům zlým.

Ježto ďábel a andělé jeho všemožně o to usilují, by duši lidskou zničili, člověka stále pokoušejíce, by hřešil a od Boha se vzdaloval, mravný poměr křesťanův k nim není nežli stálý boj, k němužto zjevení boží samo nabádá: „*Strážliví budete a bděte, nebo protivník váš, ďábel, obchází jako lev řvoucí hledaje, koho by pohltil, jemuž odpírejte, silní jsouc u víře.*“ I. Pet. 5, 3; podobně Efez. 6, 12—17.

Proti zlým duchům křesťan bojuje nejprospěšněji:

1. živou věrou v Ježíše Krista, jenž zrušil moc ďáblůvu;
2. nábožnou a pokornou modlitbou, kterou spojení své s Bohem živě obnovuje a sebe uschopňuje, by milost boží veň lépe působila a moc zlého ducha byla oslabena;
3. častěji přijímaje sv. svátosti, čím zlému duchu odnímá moci a příležitosti, by jej pokoušel;
4. znamením sv. kříže, svěcenou vodou a jinými svátostinami;
5. stále bdě nade svým životem vniterným a věrně působě s milostmi sobě udělenými.

Naproti tomu každý se *vydává v moc zlého ducha:*

1. nevěrou; nebo nevěřící jest mimo obcování s Ježíšem Kristem a tedy ještě pod vládou satanovou;
 2. všelikým hříchem těžkým, jenž zbavuje člověka milosti boží zlému duchu k němu usnadňuje přístup;
 3. nedbalostí: „*Když pak lidé zesnuli, přišel nepřítel a naset kou kole mezi pšenici.*“ Mat. 13, 25;
 4. pověrečnými pokusy, domnívá-li se, že s pomocí zlého ducha lze nějaké bláhové přání uskutečniti nebo ukojiti některou vášně.
-

OBSAH.

	Strana
Úvod.	
§. 1. Co jest katolická mravouka	1
§. 2. Katolická mravouka na čem se zakládá; její pravost	1
§. 3. Přednosti, kterými předčí katolická mravouka	1
§. 4. O mravouce filosofů pohanských	2
§. 5. O mravouce bludařské	2
§. 6. Katolická mravouka která se rozvrhuje	3

Mravouka všeobecná.

Díl první.

A. O svrchovaném zákoně a všeobecných výminkách mravného dobra.	
§. 7. Co slove svrchovaným zákonem mravného dobra	3
B. O všeobecných výminkách mravného dobra.	
§. 8. Všeobecné výminky mravného dobra které jsou	4
I. O objektivné výmince mravného dobra.	
§. 9. Jak Bůh zjevil vůli svou	4
1. Zákon přímo božský.	
§. 10. O zákoně přirozeném	4
O nadpřirozeném zákoně božím.	
§. 11. Nadpřirozený zákon boží co jest a jak se dělí	5
§. 12. O předkřesťanském zákoně božím	5
§. 13. O křesťanském zákoně božím	6
2. Zákon nepřímě božský neboli lidský.	
§. 14. O mocnostech zákonodárných	6
§. 15. Za kterých výminek platí zákon lidský	7
§. 16. Zákony kdy a jak bývají vykládány	8
§. 17. Závaznost zákonů kdy přestává	8
Který jest přímý účinek zákona.	
A. O povinnostech.	
§. 18. Povinnost co jest a který důvod její	9
§. 19. Povinnosti jak se dělí	9
§. 20. Spor povinností co jest a jak se řeší	10

	Strana
§. 21. O právech	11
B. O radách	
§. 22. Co jsou rady a jak se liší od přikázání	11
§. 23. Rady že jsou, čím lze dokázati	12
II. O subjektivních výminkách mravného dobra.	
§. 24. 1. Um a jeho jsoucnost	13
2. O svědomí.	
§. 25. Pojem a skutečnost svědomí	13
§. 26. O vlastnostech svědomí	14
Svědomí předchozí.	
§. 27. Jak se jeví svědomí pravé a bludné	14
§. 28. Svědomí jisté a pochybné jak se jeví	15
§. 29. Svědomí bdělé a zamklé jak se jeví	15
Svědomí následující.	
§. 30. Jak se jeví svědomí následující	15
3. Svoboda.	
§. 31. Co slye mravní svobodou	16
§. 32. Skutečnost svobody a její druhy	17
§. 33. Morální skutky pokud lze přičísti k zásluze a k nezásluze	17
§. 34. O sudidlech mravného dobra a zla	18
§. 35. O účelu morálních skutkův	18
§. 36. O předmětu morálních skutkův	19
§. 37. Okolnosti morálních skutkův	19

Díl druhý.

O mravném dobru a zlu vůbec.

A. O mravném dobru.

§. 38. Se kterého hlediska lze mravné dobro uvažovati	20
§. 39. Kteří mravně dobří skutkové jsou záslužni před Bohem	20
§. 40. Pojem a rozvrh ctnosti	21
§. 41. O ceně a výbornosti ctnosti	22

B. O mravném zlu, o hříchu.

1. Hřích, čin jednotlivý.

§. 42. Hřích co jest	23
§. 43. Hřích kterak zasluhuje, by byl nenáviděn	24
§. 44. Jak se rozvrhují hříchy	24
§. 45. Rozdíl těžkých a všedních hříchů na čem založen	25
§. 46. Proč třeba se varovati i všedních hříchů	25
§. 47. Smrtelní hřichové jak se dělí	26

2. O hříchu jako stálém stavu duše.

§. 48. Co jest hřích jako stálý stav duše	27
§. 49. Hříšný stav jak se jeví	27
§. 50. O příčinách hříchu	28
§. 51. Čím možno uvarovati se hříchu	28

Mravouka zvláštní.

		Strana
§. 52.	Mravouka zvláštní jak se rozestupuje	29
Díl první..		
O poměru křesťanově k Bohu a církvi.		
Hlava první.		
O poměru křesťanově k Bohu.		
	Průprava	30
	O třech božských ctnostech.	
§. 53.	O božských ctnostech vůbec	30
	O božských ctnostech zvláště.	
	1. O víře.	
§. 54.	Co jest božská ctnost víry, a jak se liší od víry pouze rozumové	31
§. 55.	Víra jak potřebna; jak a čemu je věřiti	32
§. 56.	Víra jaká má býti	33
§. 57.	Jak člověk dochází víry	33
§. 58.	Čím možno víru rozmnožiti a upevniti	34
§. 59.	O protivách víry	34
	2. O naději.	
§. 60.	Pojem a potřebnost křesťanské naděje	35
§. 61.	O vlastnostech křesťanské naděje	36
§. 62.	Čím lze rozmnožiti naději	37
§. 63.	Ovoce naděje které jest	37
§. 64.	O protivách křesťanské naděje	37
	3. O lásce.	
§. 65.	Božská ctnost lásky co jest	38
§. 66.	Láska jak jest potřebna	38
§. 67.	O vlastnostech božské ctnosti lásky	39
§. 68.	Kterak lze rozmnožiti lásku	39
§. 69.	Ovoce ctnosti lásky	39
§. 70.	Protivy lásky které jsou	40
	O křesťanské poctě boží.	
§. 71.	Pojem, potřebnost a rozvrh pocty boží	41
	O přímé poctě boží.	
	O modlitbě.	
	Průprava	41
§. 72.	Modlitba co jest a které jsou druhy její	41
§. 73.	Modlitba proč povinna	42
§. 74.	Kdo zvláště a více jest povinen se modliti	43
§. 75.	Jak máme se modliti	43
§. 76.	O příčinách místa a času i zevnější postavě těla při modlitbě	44
	O mimořáduých úkonech pocty boží.	
§. 77.	1. Vyznání víry	44
	2. O přísaze.	
§. 78.	Přísaha co jest a jak se d. l. i	45
§. 79.	Že přísaha je dovolena	46
§. 80.	Za kterých výminek přísaha je dovolena	47

		Strana
§.	81. Závaznost přísahy kdy přestává	47
§.	82. Protivy oprávněné přísahy	48
	3. O slibech.	
§.	83. Sliby co jsou, a které druhy jejich	48
§.	84. Sliby jsou-li možny a kdy platny	49
§.	85. Závaznost slibu kdy přestává	49
	O nepřímé poctě boží.	
§.	86. Které svaté cti církev katolická	50
§.	87. O účtě svatých vůbec	51
§.	88. O účtě ostatků svatých	51
§.	89. O účtě obrazů	52
§.	90. Protivy pocty boží	53

Hlava druhá.

O poměru křesťanově k církvi.

	Průprava	54
§.	91. 1. Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině učitelského úřadu církvě	54
	2. Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině kněžského úřadu církvě.	
§.	92. O mši sv.	55
§.	93. O svatých svátostech vůbec	55
§.	94. O sv. svátostech zvláště	56
§.	95. O svátostninách	57
§.	96. O některých důležitějších úkonech života církevního a křesťanského	57
§.	97. O roce církevním	58
§.	98. O neděli	59
	3. Jak jeví se církevní smýšlení křesťanovo ve příčině královského úřadu církvě.	
	Průprava	60
§.	99. O církevní poslušnosti	60
	Příkázání postní.	
§.	100. Co jest půst a který jeho důvod	60
§.	101. Které posty církev ustanovila	61
§.	102. Účel postu	62
§.	103. O čase zapověděném	63

Díl druhý.

O poměru křesťanově k rozumným tvorům.

§.	104. O mravných ctnostech. Průprava	63
----	---	----

Hlava první.

O poměru či povinnostech k sobě samu.

§.	105. O lásce k sobě samu	64
§.	106. O povinnostech ve příčině vniterných statkův O zdokonalování sebe.	65
§.	107. Že zdokonalovati sebe potřebí jest, a jak se to uskutečňuje	66
§.	108. Pokání jak potřebno a kdy se má činiti	67

	Strana
§. 109. Pokání jak nesnadno a čím se stává skutkem	67
2. O povinnostech ve příčině statků zevniterních.	
§. 110. O povinnostech k vlastnímu tělu a životu vůbec	68
§. 111. O protivách povinné péče zachovati život	69
§. 112. Co činiti, život-li ohrožen, a dovoleno-li jej obětovati	70
§. 113. Co činiti za nemoci	70
Výminky tělesného života.	
Průprava	71
O pudu pohlavním.	
§. 114. Pudů pohlavního jak šetřiti neboli o čistotě a její důstojnosti	71
§. 115. O prostředcích zachovati čistotu	72
O pudu obživném a jiných prostředcích zachovati život.	
§. 116. O pudu obživném	73
§. 117. Čeho šetřiti ve příčině šatu a obydlí	74
§. 118. O odpočinku	74
§. 119. O zábavách	75
O vezdejších statcích jako prostředcích zachovati život.	
§. 120. Že majetek oprávněn	76
§. 121. Názory, které se protíví učení církve o právu k majetku	77
§. 122. Jak statku dobývati a užívati, a co v té příčině zapověděno	77
O dobrém jméně a cti.	
§. 123. Pojem a potřebnost cti; křesťanská ctižádost	78
§. 124. Cti jak jest dobývati, po případě hájiti	79
§. 125. Povinné péči o čest co se přičí	79

Hlava druhá.

O poměru či povinnostech k bližnímu.

1. O poměru tom vůbec.

Průprava	80
§. 126. Láska k bližnímu co jest a kolikerou má stránku	80
§. 127. Že láska k bližnímu povinna i potřebna	80
§. 128. O vlastnostech lásky k bližnímu	81
§. 129. Nepřítele proč a jak jest milovati	82
§. 130. O lásce k lidem zvrhlým, bludařům a nevěřícím	82
§. 131. Ovoce lásky bliženské a protivy její	83
2. O křesťanské lásce k bližnímu zvláště.	
§. 132. O povinnostech k osobnosti bližního	83
O povinnostech k vniterným statkům bližního	84
1. Povinnosti k rozumu neboli poznávací mohutnosti bližního.	
§. 133. Povinnost záporná a její protivy	85
§. 134. Povinnost kladná	86
2. Povinnosti ku chtěcí mohutnosti bližního.	
§. 135. Povinnost záporná a protivy její	88
§. 136. Povinnost kladná	89
§. 137. 3. Povinnost k cítící mohutnosti bližního	90
O povinnostech k zevniterním statkům bližního.	
1. Povinnosti k tělu a životu bližního.	
§. 138. Povinnost záporná a protivy její	90

	Strana
§. 139. Možná-li náhrada ve příčině zdraví a života lidského	91
§. 140. Kdy a komu dovoleno zabiti jiného	92
§. 141. Souboj	94
§. 142. Povinnost kladná	94
§. 143. O milostině či almužně	95
2. Povinnosti k pozemským statkům bližního.	
§. 144. Povinnost záporná a protivy její	96
§. 145. O náhradě či restituci	98
3. Povinnosti ke cti bližního.	
§. 146. Povinnost záporná a protivy její	99
§. 147. Povinnost kladná	100
1. Povinnosti křesťana jako člena společnosti lidské po širším slova smysle. Povšechné povinnosti křesťanovy dle pohlaví, věku a doby, v nížto žije. Průprava	101
§. 148. Vzájemné povinnosti obou pohlaví, na čem se zakládají a které jsou	101
§. 149. Povšechné vzájemné povinnosti dle věku lidského	102
§. 150. Vzájemné povinnosti dle dob časových	103
2. Povinnosti křesťana jako člena společnosti lidské po užším smysle. Průprava	103
Rodina.	
§. 151. O vzájemném poměru manželů k sobě	103
§. 152. Vzájemný poměr rodičův a dítek	104
§. 153. Povinnosti rodičů k dítkám	105
§. 154. Povinnosti dítek k rodičům	105
§. 155. Povinnosti sourozencův a příbuzných k sobě	106
O poměru mezi pánem a služebníkem (hospodářem a čeledí). Průprava	107
§. 156. Povinnosti pánův a hospodářův	107
§. 157. Povinnosti služebníkův	108
Stát.	
§. 158. Stát co jest, a jaký původ moci vládní	108
§. 159. Povinnosti křesťanských vladařův	108
§. 160. Povinnosti šlechty, úředníkův a poddaných	109
§. 161. Povinnosti, jež plynou z povolání	110
§. 162. Povinnosti umělcův, učencův, učitelův a pod.	111

Hlava třetí.

O poměru křesťanově k pouhým duchům. Průprava	112
§. 163. O křesťanově mravném poměru k zemřelým	112
§. 164. O křesťanově mravném poměru k andělům a svatým	113
§. 165. O křesťanově mravném poměru k duchům zlým	113